

Drept procesual civil

Lect.univ.dr. Maria Fodor

Semestrele I și II

Obiective

Cursul de Drept procesual civil are ca obiectiv pregătirea studenților pentru aplicarea și realizarea dreptului. Această disciplină constituie dreptul comun al procedurii de judecată, se aplică oricărui litigiu care nu are o procedură distinctă, cum este procesul penal.

Partea I Teoria Generală

1. Dreptul procesual civil – ramură și știință a dreptului

1.1 Noțiunea dreptului procesual civil

Definim dreptul procesual civil ca *acea ramură a sistemului dreptului, alcătuită din ansamblul normelor juridice care reglementează organizarea judiciară, competența organelor de jurisdicție, activitatea de judecată și cea de executare silită, precum și raporturile care se nasc între participanții la aceste activități, desfășurate în scopul soluționării proceselor și cererilor privind drepturile civile ori interesele legitime care se pot realiza numai pe calea justiției.*

Ansamblul normelor dreptului procesual civil (conținutul dreptului procesual civil) este grupat în instituțiile dreptului procesual civil.

Instituțiile dreptului procesual civil sunt următoarele : acțiunea civilă; participanții la procesul civil; competența organelor jurisdicționale; actele de procedură și termenele procedurale; judecata în primă instanță; judecata în apel; căile extraordinare de atac; recursul în interesul legii; procedura necontencioasă; arbitrajul; procedurile speciale și executarea silită.

Obiectul dreptului procesual civil este format din raporturile juridice care se nasc între participanții la procesul civil, numite raporturi juridice procesuale civile.

Raporturile procesuale civile pot fi grupate în :

- raporturi între instanță și părți;
- raporturi între instanță și ceilalți participanți la procesul civil;
- raporturi între părți.

Scopul activității procesuale este rezolvarea justă și temeinică a pricinilor civile, pentru apărarea drepturilor civile ori a intereselor legitime.

1.2 Terminologie

Expresia „drept procesual civil” este folosită în sensul de :

- ramură de drept, adică de ansamblu de norme juridice, sens folosit în definiția de

mai sus;

- element al conținutului raportului juridic procesual civil, adică de posibilitate recunoscută de legea procesual-civilă persoanei al cărei drept subiectiv civil sau interes legitim a fost nerespectat, nesocotit sau încălcat, precum și persoanei care a nesocotit dreptul sau interesul, de a folosi mijloacele procesuale care alcătuiesc acțiunea civilă, în vederea protecției sau realizării dreptului ori interesului respectiv ori pentru a se apăra;
- ramură a științei juridice, care are ca obiect de cercetare dreptul procesual civil ca ramură de drept;

1.3 Caracterele dreptului procesual civil

În literatura juridică sunt reținute următoarele caractere ale dreptului procesual civil :

- a) caracterul sancționator
- b) caracterul reglementar
- c) caracterul formalist
- d) caracterul de drept comun

2. Natura dreptului procesual civil. Un drept mixt?

Calificăm această disciplină ca având o natură mixtă, deoarece în realitate studiază modul de funcționare al serviciului public al justiției, ceea ce o apropie de dreptul public, însă, incontestabil, ea pune în joc interese particulare.

3. Delimitarea dreptului procesual civil (Raporturile cu alte ramuri de drept)

Raporturile juridice procesual-civile sunt raporturi juridice complexe, care au legătură cu ale raporturi juridice, ce fac obiectul reglementării unor alte ramuri de drept, cum ar fi cu dreptul constituțional, dreptul procesual penal, dreptul civil, dreptul financiar-fiscal, dreptul internațional privat etc.

4. Normele dreptului procesual civil

4.1 Izvoarele (sursele) dreptului procesual civil

În principiu, singurele izvoare formale ale dreptului procesual civil sunt actele normative, adică actele ce emană de la organele de stat învestite cu prerogativa legiferării și în care sunt concretizate norme de drept procesual civil.

Astfel, pot constitui izvoare ale dreptului procesual civil : Constituția, legile (constituționale, organice și ordinare), ordonanțele Guvernului, hotărârile Guvernului, ordinele, instrucțiunile și reglementările conducătorilor organelor centrale ale administrației de stat, actele normative emise de autoritățile administrației publice locale.

În măsura în care mai sunt în vigoare, actele normative anterioare anului 1990 (legi, decrete, hotărâri, ordine și instrucțiuni) pot constitui astfel de izvoare. De asemenea, reglementările internaționale și comunitare la care România este parte prin ratificare, devenind astfel parte integrantă a dreptului intern, pot constitui izvoare de drept procesual civil.

1) Legea fundamentală – *Constituția* – este cel mai important izvor de drept formal și pentru dreptul procesual civil, întrucât, așa cum am menționat, unele din

principiile fundamentale ale acestei ramuri de drept au ca izvor primar chiar dispozițiile constituționale.

2) Dintre *legile organice și ordinare*, care conțin norme de drept procesual civil o importanță majoră au : Codul de procedură civilă; Legea nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor; Legea nr.304/2004 privind organizarea judiciară; Legea nr.317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii; Legea nr.56/1993 a Curții Supreme de Justiție (Înalta Curte de Casație și Justiție).

Codul de procedură civilă , principalul izvor formal al dreptului procesual civil, a fost promulgat la data de 11 septembrie 1865 și a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865.

Codul de procedură civilă cuprinde în prezent, ca și în trecut, șapte cărți:

- Cartea I – „Competența instanțelor judecătorești”, subdivizată în șase titluri : competența după materie; competența teritorială; dispoziții speciale; conflictele de competență; incompatibilitatea, abținerea și recuzarea judecătorilor; strămutarea pricinilor (art.1- 40 C.proc.civ.).
- Cartea a II-a – „Procedura contencioasă”, subdivizată în șase titluri : părțile; dispoziții generale de procedură; procedura înaintea primei instanțe; apelul; căile extraordinare de atac; recursul în interesul legii (art.41 – 330⁴ C.proc.civ.).
- Cartea a III-a - „Dispoziții generale privitoare la procedurile necontencioase” (art.331 - 339 C.proc.civ.).
- Cartea a IV-a - „Despre arbitraj”, care cuprinde 11 capitole (art.340 – 371 C.proc.civ.).
- Cartea a V-a – „Despre executarea silită”, subdivizată pe șase capitole (art.371¹ – 580⁵ C.proc.civ.).
- Cartea a VI-a – „Proceduri speciale”, structurată pe mai multe capitole (dintre care șase sunt abrogate), reglementează următoarele proceduri : ordonanța președințială (art.581 - 582); refacerea înscrisurilor și hotărârilor dispărute (art.583-585); despre oferta de plată și consemnațiuni (art.586-590); măsurile asigurătorii (art.591-601); divorțul (art.607 - 619); procedura împărțelii judiciare (art.673¹ - 673¹⁴); cererile referitoare la posesiune (art.674 - 676); dispoziții privind soluționarea litigiilor în materie comercială (art.720¹ - 720¹⁰).
- Cartea a VII-a - „Dispoziții finale” (art.721 -725).

Norme de procedură civilă se găsesc și în alte acte normative, precum Legea nr.36/1995 a notarilor publici și a activității notariale; Legea nr.51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat; Legea nr.188/2000 privind executorii judecătorești; Legea nr.514/2003 privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic; Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ; Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești etc.

Practica judiciară sau jurisprudența constituie izvor al dreptului procesual civil?

În principiu, jurisprudența nu constituie izvor al dreptului procesual civil.

Totuși, în situațiile în care Curtea Constituțională admite excepția de neconstituționalitate, decizia respectivă va constitui izvor de drept, întrucât judecătorii nu vor mai putea aplica textul declarat neconstituțional în soluționarea unor litigii ulterioare.

De asemenea, în art.329 alin.2 C.proc.civ. se prevede că deciziile prin care se soluționează recursul în interesul legii de Secțiunile Unite ale Înaltei Curți de Casație și

Justiție se publică în Monitorul Oficial al României, iar potrivit alin.3 al aceluiași articol „Soluțiile se pronunță numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese. Dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe”.

Însă jurisprudența și doctrina sunt surse secundare ale dreptului procesual civil; ele prezintă utilitate în interpretarea și aplicarea corectă a normelor cuprinse în actele normative, precum și în perfecționarea legislației în domeniu.

În consecință, izvoarele formale ale dreptului procesual civil sunt actele normative, adică normele juridice de drept procesual civil ca reguli generale și abstracte, care reglementează activitatea de soluționare a pricinilor civile, conduita participanților la raporturilor juridice procesual-civile și, ca, o excepție, deciziile organelor jurisdicționale, care se apropie de caracterul general și abstract al normelor juridice.

4.2 Clasificarea normelor dreptului procesual civil

A. După „obiectul normelor sau natura raporturilor juridice pe care le reglementează”, normele de drept procesual civil se clasifică în :

- a) norme de organizare judiciară;
- b) norme de competență;
- c) norme de procedură propriu-zisă.

B. În funcție de întinderea câmpului de aplicare ori de sfera raporturilor sociale ce intră sub incidența lor, normele de drept procesual civil se clasifică în:

- a) norme generale;
- b) norme speciale;

C. În funcție de caracterul conduitei pe care o prescriu, normele de drept procesual civil se împart în :

- a) norme imperative;
- b) norme dispozitive.

4.3 Aplicarea normelor de drept procesual civil

Normele sau legile de drept procesual civil ca orice norme juridice, de altfel, se aplică în timp, spațiu și asupra persoanelor, deoarece procesul civil este o activitate care se desfășoară în timp, într-un spațiu determinat și în legătură cu anumite persoane.

4.3.1 Aplicarea în timp a normelor de drept procesual civil

Legile, inclusiv cele de drept procesual civil, se aplică în perioada de timp în care sunt în vigoare, adică pe durata cuprinsă între intrarea în vigoare și ieșirea din vigoare.

Potrivit principiului consacrat în art.15 alin.2 din Constituție: „Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”.

Deci, legile de drept procesual civil sunt, în principiu, de aplicare imediată.

4.3.2 Aplicarea în spațiu a normelor de drept procesual civil

- Aplicarea în spațiu a normelor de drept procesual civil nu pune probleme pe plan intern, deoarece, prin unificarea legislativă, la nivelul întregii țări se aplică aceeași lege. Așadar instanța română aplică „*lex fori*” – legea țării.

4.3.3 Aplicarea normelor dreptului procesual civil asupra persoanelor

Potrivit art.16 alin.1 din Constituție, cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări, iar în art.2 alin.1 din Legea nr.304/2004 se prevede că justiția se înfăptuiește în numele legii, este unică, imparțială și egală pentru toți. În acest sens sunt și prevederile art.7 alin.1 din Legea nr.304/2004.

Principiul egalității se aplică și cetățenilor străini și apatrizilor.

4.4 Interpretarea normelor de drept procesual civil

Normele procesuale, ca toate celelalte norme juridice, au nevoie de interpretare, întrucât nici o legislație, oricât de perfectă, nu poate anticipa toate cazurile care se pot ivi în practică și, deci, nu poate elimina necesitatea interpretării.

În interpretarea normelor procesual civile trebuie avute în vedere orientările de principiu cuprinse în teoria generală a dreptului. Prin interpretarea normelor de drept procesual civil (interpretarea legii de drept procesual civil) se înțelege operațiunea logico-rațională de stabilire a conținutului și sensului normelor de drept procesual civil, în scopul justei lor aplicări, prin corecta încadrare a diferitelor situații în ipotezele ce le conțin.

În literatura juridică se folosesc trei criterii de clasificare pentru stabilirea felurilor interpretării.

Astfel, în funcție de forța obligatorie sau neobligatorie (ori în funcție de organul sau persoana de la care provine) se distinge între interpretarea oficială și interpretarea neoficială.

În raport de rezultatul interpretării se deosebește între interpretarea literală, interpretarea extensivă și interpretarea restrictivă.

După metoda de interpretare folosită se deosebește între : interpretarea gramaticală, interpretarea sistematică, interpretarea istorico-teleologică, interpretarea logică și interpretarea prin analogie.

În dreptul procesual civil se folosește atât o interpretare oficială a normelor juridice (interpretare autentică și interpretare casuală), cât și o interpretare neoficială, facultativă, științifică ori doctrinală.

Sub aspect metodologic sunt folosite interpretarea gramaticală, sistematică, istorico-teleologică, logică și analogică, iar din punctul de vedere al efectelor interpretării sunt folosite atât interpretarea literală, cât și cea restrictivă, precum și cea extensivă.

5. Procesul civil – mijloc de înfăptuire a justiției

5.1 Precizări introductive

Scopul activității procedurale este înfăptuirea justiției în pricinile civile, adică prin judecarea cauzelor civile potrivit formelor predeterminate de normele de drept procesual civil se realizează justiția.

Mijlocul de înfăptuire a justiției este procesul civil, care se declanșează prin cererea reclamantului, adică a acelei persoane care pretinde că i s-a încălcat sau nesocotit dreptul subiectiv civil ori al cărei interes legitim nu se poate realiza decât pe calea justiției. Așadar, reclamantul are rolul de a declanșa procesul civil, de a

alege instanța competentă, de a fixa cadrul în care se va desfășura judecata, de a proba pretenția dedusă judecătii etc.

Doar în mod excepțional, instanța poate acționa și din oficiu, însă pentru aceasta este nevoie de o prevedere legală expresă. Este cazul : punerii sub interdicție (art.143 și 115 C.fam.); încredințarea copiilor minori și stabilirea pensiei de întreținere pentru aceștia, în cazul divorțului (art.42 C.fam.) și exercitării din oficiu a acțiunii civile în procesul penal, dacă este vorba de o persoană fără capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă (art.17 C.proc.pen.).

5.2 Definiția procesului civil

Procesul civil este definit în doctrină ca fiind activitatea desfășurată de către instanță, părți, organe de executare și alte persoane sau organe care participă la înfăptuirea de către instanțele judecătorești a justiției în pricinile civile, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor civile deduse judecătii și executării silite a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii, conform procedurii prevăzute de lege (*V.M.Ciobanu, Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală, vol.I, Editura Național, București, 1996, p.148*).

5.3 Fazele și etapele procesului civil

Procesul civil parcurge, de regulă, însă nu obligatoriu, două faze : faza judecătii (*cognitio*) și faza executării silite (*executio*).

- Faza judecătii cuprinde, de regulă, mai multe momente : judecata în primă instanță, judecata în apel și judecata în căile extraordinare de atac (recursul, contestația în anulare și revizuirea).

Indiferent că judecata se desfășoară în primă instanță sau în căile de atac ori în contestația la executare, de regulă, ea cuprinde trei etape: etapa scrisă, etapa dezbaterilor și etapa deliberării și pronunțării hotărârii.

- Faza executării silite intervine în situația în care debitorul nu-și execută de bunăvoie obligația prevăzută în hotărârea judecătorească sau în alt titlu executoriu, apelându-se, astfel, de către creditor la forța de constrângere a statului.

În fine, este posibil ca faza judecătii să nu parcurgă toate etapele. Dacă reclamantul renunță la judecată sau la dreptul subiectiv pretins ori lasă cererea în nelucrare și se perimă (înainte de etapa dezbaterilor), nu va mai avea loc dezbaterile cauzei. La fel, dacă părțile sting litigiul printr-o tranzacție, va lipsi etapa deliberării.

De asemenea, poate să lipsească judecata în apel sau în căile extraordinare de atac, dacă hotărârea pronunțată nu este atacată prin intermediul acestora.

6. Principiile dreptului procesual civil

Principiile dreptului sunt fie idei generale și comune întregului sistem de drept, fie specifice unei ramuri de drept. Fiecare sistem procedural este construit pe baza unor principii care-l fundamentează, „care determină structura intimă a procesului civil respectiv și pe temeiul cărora se stabilesc raporturile dintre părțile procesului civil între ele și dintre acestea și instanța de judecată”.

În doctrină au fost date mai multe definiții privind principiile dreptului procesual civil, care în esență au același conținut. Astfel, ele sunt definite ca „reguli esențiale ce determină structura procesului și guvernează întreaga activitate

judiciară” ori ca „cele mai generale și esențiale reguli procesuale, care stabilesc cadrul procesului civil, însoțind toate fazele și etapele procesului, determinând modul și mijloacele de realizare a justiției în procesele civile”.

Așadar, principiile dreptului procesual civil sunt reguli esențiale și imperative care stau la baza activității judiciare. Unele dintre ele guvernează întregul proces civil (de exemplu, principiul legalității, principiul egalității, principiul aflării adevărului, dreptul la un proces echitabil etc.), iar altele numai o anumită etapă a procesului civil (de exemplu, principiul contradictorialității) ori numai anumite instituții de drept procesual civil (de exemplu, principiile care guvernează organizarea judiciară).

Toate principiile dreptului procesual civil au aceeași valoare și forță obligatorie, nerespectarea oricăruia dintre ele „atrăgând sancțiune procedurală, care prezintă aceeași eficacitate juridică”.

Unele principii sunt consacrate în Constituție, iar altele în Legea nr.304/2004 de organizare judiciară ori în Legea nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor sau în Codul de procedură civilă, după cum pot fi deduse și pe cale de interpretare. De asemenea, unele principii sunt înscrise în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

6.1 Principiul legalității

Consacrat în art.1 alin.5 din Constituție, potrivit căruia „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”. Așadar, principiul legalității reprezintă un principiu general, el asigură ordinea de drept.

Prin urmare, în procesul civil principiul legalității se manifestă sub următoarele aspecte:

- judecătorii trebuie să respecte și să facă respectate atât normele de drept material care au incidență asupra raportului juridic litigios, cât și normele de drept procesual;
- judecătorii trebuie să interpreteze și să aplice legea în acord cu litera și spiritul ei, „precum și în consonanță cu cerințele vieții sociale”;
- justiția se înfăptuiește de către instanțele judecătorești prevăzute de lege;
- competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege (art.126 alin.2 din Constituție);
- constituirea instanței și compunerea completului de judecată se fac cu respectarea legii de organizare judiciară;
- legalitatea și temeinicia hotărârilor judecătorești vor fi verificate de instanțele de control judiciar, în urma sesizării acestora de către părțile interesate sau de către Ministerul Public.

6.2 Principiul independenței judecătorilor

Acest principiu este consacrat în art.124 alin.3 din Constituție, potrivit căruia „Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”, precum și în art.2 din Legea nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, care prevede că „Judecătorii sunt independenți, se supun numai legii și trebuie să fie imparțiali”

(alin.3); „Orice persoană, organizație, autoritate sau instituție este datoră să respecte independența judecătorilor” (alin.4).

Principiul independenței judecătorilor înseamnă că nici un organ al statului, inclusiv organele de conducere judiciară și nici chiar o instanță ierarhic superioară nu are dreptul să oblige sau să dea sugestii judecătorului. Principiul independenței judecătorului se aplică numai cât privește activitatea de judecată, deoarece din punct de vedere organizatoric și administrativ judecătorii sunt subordonați organelor de conducere judiciară.

6.3 Principiul accesului liber la justiție

Accesul liber la justiție este un principiu cu valoare constituțională, consacrat în articolul 21 din legea fundamentală, potrivit căruia „Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime” (alin.1). „Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept” (alin.2).

Art.21 alin.1 și 2 din Constituție reiterează una din garanțiile înscrise în art.8 și 10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și în art.6 pct.1 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Accesul liber la justiție, ca drept fundamental, aparține oricărei persoane, indiferent că este vorba de cetățeni români sau străini ori de persoane fără cetățenie și, de asemenea, indiferent că este vorba de persoane fizice sau juridice, întrucât textul constituțional nu face nici o distincție.

Accesul liber la justiție înseamnă posibilitatea pe care o are orice persoană, care se consideră vătămată în drepturile și interesele sale legitime, de a se adresa instanței competente pentru ocrotirea acestora.

6.4 Principiul egalității în fața justiției

Egalitatea în fața justiției decurge din principiul constituțional „egalitatea în drepturi”, consacrat de art.16 din Constituție, potrivit căruia „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări” (alin.1). „Nimeni nu este mai presus de lege” (alin.2).

De asemenea, art.7 din Legea nr.304/2004 dispune că „Toate persoanele sunt egale în fața legii, fără privilegii și fără discriminări. Justiția se realizează în mod egal pentru toți, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, avere, origine ori condiție socială sau de orice alte criterii discriminatorii”.

Principiul egalității în fața justiției este consacrat și în art.124 alin.2 din Constituție, care dispune că „Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți”, text reluat și în art.2 alin.1 din Legea nr.304/2004.

6.5 Principiul dreptului la apărare

Principiu cu valoare constituțională, dreptul la apărare este consacrat în art.24 din legea fundamentală. Potrivit acestui articol „Dreptul la apărare este garantat”. „În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu”.

Aliniatul 1 al textului constituțional este reluat de art.15 din legea de organizare judiciară. Potrivit celei de-a doua teze a art.15 din Legea nr.304/2004 „În

tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie reprezentate sau, după caz, asistate de un apărător, ales sau numit din oficiu, potrivit legii”. După cum se poate observa din dispoziția citată, legea de organizare judiciară se referă atât la instituția asistării, cât și la cea a reprezentării părților.

Principiul dreptului la apărare depășește interesul părților, întrucât prin garantarea acestuia se urmărește și faptul ca hotărârile pronunțate de instanțele judecătorești să exprime adevărul și să fie conforme cu legea.

6.6 Principiul desfășurării procedurii judiciare în limba română

Constituția României consacră în art.128 alin.1 principiul potrivit căruia „Procedura judiciară se desfășoară în limba română”, limba oficială a statului. Acest principiu este reluat în termeni identici de art.14 alin.1 din Legea nr.304/2004 privind organizarea judiciară.

Însă cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice (art.128 alin.2 din Constituție și art.14 alin.2 din Legea nr.304/2004). În cazul în care una sau mai multe părți solicită să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure, în mod gratuit, folosirea unui interpret sau traducător autorizat. În situația în care toate părțile solicită sau sunt de acord să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure exercitarea acestui drept, precum și buna administrare a justiției, cu respectarea principiilor contradictorialității, oralității și publicității (art.14 alin. 3 și 4 din Legea nr.304/2004).

6.7 Principiul publicității

Potrivit art.127 din Constituție „Ședințele de judecată sunt publice, afară de cazurile prevăzute de lege”. Aceste dispoziții sunt reproduse și în art.12 teza 1 din Legea nr.304/2004. De asemenea, art.121 alin.1 din Codul de procedură civilă dispune că : „Ședințele vor fi publice, afară de cazurile când legea dispune altfel”.

Publicitatea e constituită din elemente diverse, precum : stabilitatea locului unde fiecare instanță își desfășoară activitatea; periodicitatea ședințelor de judecată, în zilele și la orele fixate; publicitatea listei proceselor ce se vor dezbate în fiecare ședință.

Principiul publicității dezbaterilor judiciare constituie una dintre cele mai importante garanții ale imparțialității și independenței judecătorilor la îndeplinirea actului de justiție ca serviciu public.

6.8 Principiul oralității

Principiul oralității este consacrat în art.127 din Codul de procedură civilă, potrivit căruia „Pricinile se dezbate verbal, dacă legea nu dispune altfel”.

„Oralitatea e o consecință a publicității, pe care o ajută și o completează în efectele ei bune”, deoarece numai în cadrul unor dezbateri verbale a pricinilor, procesul poate fi urmărit în tot cursul desfășurării sale atât de către părți, cât și de eventualul public. De asemenea, oralitatea asigură contradictorialitatea efectivă a dezbaterilor, exercitarea în bune condiții a dreptului la apărare și a rolului activ al judecătorului.

Principiul oralității rezultă și din alte dispoziții ale Codului de procedură civilă. Oralitatea constă în dreptul părților de a-și susține verbal pretențiile, în audierea martorilor față de părți, în interogatoriile și mărturisirile părților, în explicațiile date de acestea, în expunerea prin viu grai a faptelor și argumentelor cauzei, în analiza și critica verbală a probelor administrate, în invocarea neregularităților actelor de procedură și în punerea de concluzii privind împrejurările de fapt sau de drept ale litigiului.

6.9 Principiul rolului activ al judecătorului (A se vedea *V.M.Ciobanu, G.Boroi, drept procesual civil. Curs selectiv. Teste grilă, ediția 3, Editura All Beck, București, 2005, p.25-27*)

Diversele aspecte prin care se concretizează rolul activ al judecătorului se desprind din dispozițiile Codului de procedură civilă, îndeosebi din art.129 alin.2-5, care reprezintă dreptul comun, dar și din alte prevederi legale. Astfel:

- judecătorul (instanța) are obligația ca, mai înainte de toate, să dea cererii calificarea juridică exactă, în funcție de conținutul său și nu în funcție de denumirea dată de parte;
- judecătorul conduce desfășurarea procesului civil, veghează la respectarea prevederilor legale și are puterea de a fixa termenele și de a ordona măsurile necesare judecării cererii.
- judecătorul are dreptul de a invoca din oficiu în orice stare a pricinii, încălcarea normelor juridice de ordine publică (art.108 alin.1 C.proc.civ.). Însă, așa cum se subliniază, la judecata în primă instanță și la judecata în apel, acest drept este totodată și o obligație pentru judecător, deoarece, dacă instanța nu ridică din oficiu o excepție absolută, atunci va pronunța o hotărâre susceptibilă de a fi desființată pe calea apelului sau, după caz, a recursului, având în vedere că nerespectarea normelor de ordine publică poate fi invocată în recurs, judecătorul are această obligație doar în cazurile, expres prevăzute de lege, în care încălcarea unei norme de ordine publică deschide posibilitatea exercitării unei căi de atac împotriva hotărârii instanței de recurs.
- în condițiile art.129 alin.2 C.proc.civ., judecătorul va pune în vedere părților drepturile și obligațiile ce le revin în calitatea lor din proces și va stăruie, în toate fazele procesuale, pentru soluționarea amiabilă a cauzei.
- cu privire la situația de fapt și motivarea în drept pe care părțile le invocă în susținerea pretențiilor și apărărilor lor, judecătorul este în drept să le ceară acestora să prezinte explicații, oral sau în scris, precum și să pună în dezbaterea lor orice împrejurări de fapt ori de drept, chiar dacă nu sunt menționate în cerere sau în întâmpinare (art.129 alin.4 C.proc.civ.).
- judecătorii au îndatorirea să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunțării unei hotărâri temeinice și legale. Ei vor putea ordona administrarea probelor pe care le consideră necesare, chiar dacă părțile se împotrivesc (art.129 alin.5 C.proc.civ.).
- atenuarea unor dispoziții legale restrictive prin aplicarea altor dispoziții legale. De exemplu : sancțiunea decăderii va fi înlăturată prin repunerea în termen, atunci când instanța apreciază că partea nu a îndeplinit actul de procedură în termen

datorită unor împrejurări mai presus de voința ei (art.103 alin.1 teza a II-a C.proc.civ.); încuviințarea dovezilor și după prima zi de înfățișare, în cele trei situații prevăzute de art.138 C.proc.civ.; nulitatea recursului poate fi înlăturată, în cazul în care, deși motivele de recurs au fost greșit indicate, dezvoltarea acestora face posibilă încadrarea lor într-unul din motivele prevăzute de lege (art.306 alin. ultim C.proc.civ.).

6.10 Principiul disponibilității

Reamintim că, spre deosebire de procesul penal care este guvernat de principiul oficialității, procesul civil este guvernat de principiul disponibilității.

Disponibilitatea desemnează, în sens material, dreptul părții de a dispune de obiectul procesului, iar în sens procesual, dreptul acesteia de a dispune de mijloacele procesuale acordate de lege.

Însă acest principiu trebuie corelat cu celelalte principii ale procesului civil, cum ar fi : legalitatea, egalitatea părților, rolul activ al judecătorului, întrucât prerogativele pe care le cuprinde nu sunt nelimitate în conținut, întindere și timp, așa cum se va observa din cele ce urmează.

Principiul disponibilității cuprinde în conținutul său următoarele prerogative:

- dreptul persoanei interesate de a porni sau nu procesul civil.
- dreptul de a determina limitele cererii de chemare în judecată sau ale apărării;
- dreptul părții de a pune capăt procesului înainte de pronunțarea unei hotărâri pe fond, prin încheierea unor acte procesuale de dispoziție;
- dreptul părților de a ataca sau nu hotărârea prin intermediul căilor legale de atac;
- dreptul părții care a câștigat procesul de a solicita executarea silită a hotărârilor judecătorești, în situația în care debitorul nu-și execută de bună voie obligația. Însă, în baza principiului disponibilității, partea poate să și renunțe la executare.

6.11 Principiul contradictorialității

Acest principiu constă în posibilitatea acordată părților de a discuta în contradictoriu toate elementele cauzei care pot servi la soluționarea ei și domină întreaga activitate de soluționare a litigiului, cu excepția etapei deliberării și pronunțării hotărârii.

Contradictorialitatea presupune că judecătorul trebuie să asculte deopotrivă pe cel care a sesizat instanța, cât și pe cel care se apără.

Așadar , în temeiul principiului contradictorialității, părțile au dreptul de a face cereri, de a propune și administra probe, de a pune concluzii cu privire la toate problemele de fapt și de drept care interesează în rezolvarea pricinii, iar instanța este obligată să dea cuvântul părților asupra oricărei cereri și să-și întemeieze hotărârea numai pe elementele care au format obiectul dezbaterilor contradictorii.

6.12 Principiul nemijlocirii

Codul nostru de procedură civilă consacră principiul nemijlocirii, care constă în obligația instanței de a cerceta direct și imediat toate elementele care servesc la lămurirea împrejurărilor cauzei, în așa fel încât între instanță și faptele care urmează

să fie stabilite să existe un număr cât mai redus de verigi intermediare, pentru ca probele să nu fie denaturate.

6.13 Principiul continuității

Acest principiu, în aplicarea sa integrală, presupune ca judecarea pricinii să se facă, pe cât posibil, de același complet de judecată și într-o singură ședință, care să se încheie cu deliberarea și pronunțarea hotărârii.

Continuitatea contribuie la corecta și rapida soluționare a litigiilor și implicit la restabilirea grabnică a dreptului subiectiv încălcat sau contestat, însă din motive obiective, determinate și de realizarea altor principii (aflării adevărului, dreptului la apărare, contradictorialității etc.), acest principiu nu se realizează integral în sistemul nostru procesual.

În prezent, continuitatea are o aplicare limitată, în sensul că hotărârea trebuie să fie pronunțată de aceiași judecători care au judecat fondul pretenției formulate. Nerespectarea acestei cerințe atrage nulitatea absolută a hotărârii pronunțate.

II. Acțiunea civilă

1. Definiție

În literatura juridică nu există nici un punct de vedere unitar cât privește definirea acțiunii civile. Lipsa unei definiții legale a acțiunii civile și legătura acesteia cu dreptul subiectiv civil căruia îi servește drept mijloc de protecție judiciară în cazul în care este contestat sau încălcat, a dus la conturarea a două accepțiuni sau sensuri ale noțiunii de acțiune civilă : unul obiectiv și altul subiectiv.

În sens obiectiv, acțiunea civilă este definită ca fiind „mijlocul legal prin care o persoană cere instanței judecătorești fie recunoașterea dreptului sau, fie realizarea acestui drept, prin încetarea piedicilor puse în exercitarea sa de o altă persoană sau printr-o despăgubire corespunzătoare”(I.Stoenescu, S.Zilberstein, *Tratat de drept procesual civil, vol.I, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973, p.204*).

Într-o perspectivă analitică, acțiunea civilă este definită ca fiind „ansamblul mijloacelor procesuale prin care, în cadrul procesului civil, se asigură protecția dreptului subiectiv civil – prin recunoașterea sau realizarea lui, în cazul în care este încălcat sau contestat – ori a unor situații juridice ocrotite de lege” (V.M.Ciobanu, *op.cit., vol.I, 1996, p.250*).

În sens obiectiv, acțiunea constă în „dreptul de a urmări în justiție ceea ce ți se datorează” sau , în alți termeni „dreptul acordat oricărei persoane de a cere organelor judiciare, ca prin mijloacele organizate de lege și aplicând legea, să deie satisfacțiune intereselor care nu se pot realiza nici direct nici prin alte mijloace practice” (E.Herovanu, *Principiile procedurii judiciare, Institutul de Arte Grafice „Lupta”, N.Stroilă, București, 1932, p.128-129*).

2. Elementele acțiunii civile

Elementele acțiunii civile sunt: părțile, obiectul și cauza.

a) Părțile acțiunii civile

Denumirea de părți în procesul civil este dată persoanelor care au un litigiu cu privire la un drept civil, dedus în fața instanței și asupra cărora se răsfrâng efectele hotărârii judecătorești.

Așadar, orice proces civil, în materie contencioasă, presupune în mod obligatoriu două persoane: reclamantul și pârâtul.

Reclamantul este persoana care se adresează instanței judecătorești cerând apărarea unui drept al său sau al unui interes ocrotit de lege.

Pârâtul este persoana chemată în judecată, ca fiind presupusă a fi încălcat sau contestat drepturile reclamantului.

b) Obiectul acțiunii

Obiectul acțiunii civile se concretizează însă în raport de mijlocul procesual folosit sau că obiectul litigiului este determinat de pretențiile respective ale părților determinate prin actul introductiv de instanță și prin concluziile apărării.

În cazul cererii de chemare în judecată prin obiect se înțelege pretenția concretă formulată de reclamant împotriva pârâtului, cum ar fi: revendicarea unui bun mobil sau imobil, desfacerea căsătoriei, rezoluțiunea sau rezilierea unui contract, constatarea sau negarea unui drept, etc.

Excepțiile procesuale au ca obiect invocarea încălcării unor norme de organizare judecătorească, de competență sau de procedură propriu-zisă sau a unor lipsuri referitoare la exercițiul acțiunii.

Căile de atac au ca obiect desființarea hotărârilor judecătorești care se atacă.

c) Cauza acțiunii civile

Cauza acțiunii civile reprezintă și ea un element important de identificare a acesteia. Conținutul acestui element a prilejuit exprimarea unor puncte de vedere diferite în literatura de specialitate.

Cauza acțiunii (*causa petendi*) nu este același lucru cu cauza raportului juridic sau al obligațiunii puse în discuție (*causa debendi*). Altfel spus, cauza dreptului (*causa debendi*) constituie cauza cererii de chemare în judecată, iar nu a acțiunii civile în totalitatea ei. (de exemplu, atunci când reclamantul pretinde o sumă de bani cu titlul de preț al unui lucru vândut părâtului și în dovedirea acțiunii prezintă contractul ce vânzare-cumpărare, vânzarea este cauza acțiunii, iar înscrisul este temeiul cu care se dovedește existența acestei cauze).

Cauza acțiunii trebuie să îndeplinească anumite condiții: să existe, să fie reală, să fie licită și morală.

3. Condițiile de exercitare a acțiunii civile

Condiții de exercițiu ale acțiunii civile următoarele:

- afirmarea unui drept sau a unei situații juridice ocrotite de lege;
- interesul;
- capacitatea procesuală;
- calitatea procesuală.

Aceste condiții trebuie îndeplinite cumulativ pentru punerea în mișcare a tuturor formelor procedurale ce intră în conținutul acțiunii : cererea de chemare în judecată, excepții, căi de atac etc.

4. Clasificarea acțiunilor civile

Acțiunea civilă, ca prerogativă legală, obiectivă, impersonală și permanentă, este uniformă sub aspectul elementelor ei structurale, precum și sub aspectul funcțiilor ce-i revin.

În literatura judiciară sunt cunoscute diferite categorii de acțiuni. Codul nostru de procedură civilă, fără să facă o clasificare a acțiunilor, folosește uneori denumirea consacrată a unor acțiuni, de care leagă unele consecințe procedurale (spre exemplu, art. 13 C.proc.civ. se referă la acțiunile imobiliare).

O altă categorie de acțiuni pe care le tratează Codul de procedură civilă sunt acțiunea în constatare, căreia îi consacră art. 111.

Acțiunile civile pot fi clasificate în funcție de criterii diferite. Astfel:

- a) după scopul urmărit de reclamant prin acțiunea sa, acțiunile se pot împărți în: acțiuni în realizarea dreptului, acțiuni în constatarea dreptului și acțiuni în constituire de drepturi;
- b) după natura dreptului subiectiv ce se valorifică prin acțiune se poate distinge între: acțiunile personale, acțiunile reale și acțiunile mixte;
- c) în funcție de obiectul dreptului subiectiv apărut prin acțiune, acțiunile se împart în: acțiuni mobiliare și acțiuni imobiliare, iar la rândul lor acțiunile

imobiliare pot fi: acțiuni posesorii sau acțiuni petitorii, după cum se apără dreptul de proprietate ori alt drept real sau posesia asupra bunului imobil.

- d) în funcție de calea procedurală aleasă de parte, putem avea: acțiuni principale, acțiuni accesorii și acțiuni incidentale.
- e) în funcție de natura procesului pot fi: acțiuni civile și acțiuni comerciale.

III. Participanții la procesul civil

Persoanele și organele care participă la procesul civil se numesc participanți, dintre care unii alcătuiesc categoria participanților principali, fiind numiți în doctrină și subiecți ai procesului civil, iar alții alcătuiesc categoria participanților auxiliari.

Participanții principali sau subiecții procesului civil sunt: instanța judecătorească, părțile, procurorul și organul de executare. Dintre aceștia, pentru activitatea judiciară este indispensabilă prezența instanței și a părților. Din categoria participanților auxiliari fac parte persoanele care nu influențează în mod hotărâtor desfășurarea procesului civil, dar care aduc o anumită contribuție la soluționarea cauzei, cum sunt: martorii, interpreții, experții, avocații.

1. Instanța judecătorească

Pentru înfăptuirea justiției, instanța are dreptul și obligația de a cerceta și de a soluționa litigiul dedus judecării.

La rândul lor, instanțele de control judiciar au dreptul și obligația să verifice legalitatea și temeinicia hotărârilor pronunțate de instanțele de fond.

În opera de înfăptuire a justiției, judecătorii sunt independenți, se supun numai legii și trebuie să fie imparțiali, însă, în același timp, ei trebuie să respecte și celelalte principii, care guvernează procesul civil : disponibilitatea, celeritatea, contradictorialitatea, dreptul la apărare, rolul activ al instanței etc.

Alcătuirea instanței

În literatura juridică se face distincție, cât privește alcătuirea instanței, între compunerea și constituirea acesteia.

Compunerea instanței înseamnă alcătuirea sau formarea completului de judecată cu numărul de judecători prevăzut de lege.

Astfel, potrivit art.54 alin.1 din Legea nr.304/2004, „cauzele date, potrivit legii, în competența de primă instanță a judecătoriei, tribunalului și curții de apel se judecă în complet format dintr-un judecător.....”. De la această regulă sunt exceptate cauzele privind conflictele de muncă și de asigurări sociale, care, potrivit art.55 alin.1 din lege, se soluționează în complet constituit din 2 judecători și 2 asistenți judiciari.

La judecarea apelurilor și recursurilor se aplică întotdeauna regula sau principiul colegialității. Astfel, potrivit art.54 alin.2 din Legea nr.304/2004, apelurile se judecă în complet format din 2 judecători, iar recursurile, în complet format din 3 judecători, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel.

Contestațiile la titlu, cererile de îndreptare a erorilor materiale, cererile de lămurire ori completare a hotărârii, contestațiile în anulare și cererile de revizuire, fiind cereri subsecvente pricinii în care a fost pronunțată hotărârea a cărei îndreptare, lămurire, completare, anulare ori revizuire se solicită, se soluționează în aceeași compunere în care s-a pronunțat hotărârea respectivă.

La Înalta Curte de Casație și Justiție, completul de judecată este format astfel : Secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție judecă în complet format din trei judecători ai aceleiași secții. Înalta Curte de Casație și Justiție judecă în complet format din 9 judecători unele cauze date în competența sa prin lege, precum și ca instanță disciplinară (art.24 din lege). În cazurile prevăzute de art.25 din Legea

nr.304/2004, Înalta Curte de Casație și Justiție se constituie în Secții Unite. La judecată în Secții Unite, trebuie să ia parte cel puțin două treimi din numărul judecătorilor în funcție, iar decizia poate fi luată numai cu majoritatea voturilor celor prezenți (art.34 din Lege).

Normele care reglementează compunerea instanței sunt norme de organizare judiciară, ce au caracter imperativ, astfel că nerespectarea lor atrage sancțiunea nulității absolute.

Constituirea instanței înseamnă alcătuirea ei complexă, cu toate organele și persoanele cerute de lege, adică participarea alături de completul de judecată a grefierului de ședință, respectiv a magistratului-asistent la Înalta Curte de Casație și Justiție. De asemenea, în cauzele privind conflictele de muncă și asigurări sociale, completul se constituie și din 2 asistenți judiciari.

În constituirea instanței va intra și procurorul, în cauzele în care acesta participă la procesul civil.

Incidente procedurale privind alcătuirea instanței

Art.23-36 C.proc.civ. reglementează următoarele incidente procedurale privind alcătuirea instanței: incompatibilitatea, abținerea și recuzarea.

Incompatibilitatea este un incident procedural privind compunerea instanței, deoarece, așa cum rezultă din dispozițiile art.24 și ale art.36 C.proc.civ., privește numai pe judecători.

Art.24 C.proc.civ. reglementează expres și limitativ trei cazuri de incompatibilitate:

- a) Judecătorul care a pronunțat o hotărâre într-o pricină nu poate lua parte la judecata aceleiași pricini în apel sau în recurs;
- b) Judecătorul care a pronunțat o hotărâre într-o pricină nu poate lua parte la rejudecarea aceleiași pricini, după casarea cu trimitere.
- c) judecătorul care a fost martor, expert sau arbitru într-o pricină, nu poate lua parte la judecata aceleiași pricini.

Recuzarea este dreptul pe care-l au părțile din proces de a solicita în cazurile strict determinate de lege, îndepărtarea unuia sau a mai multor judecători de la soluționarea unei anumite pricini.

Cazurile de recuzare sunt expres și limitativ prevăzute de art.27 C.proc.civ., potrivit căruia, judecătorul poate fi recuzat :

1. când el, soțul său, ascendenții ori descendenții lor au vreun interes în judecarea pricinii sau când este soț, rudă sau afin, până la al patrulea grad inclusiv, cu vreuna din părți;
2. când el este soț, rudă sau afin în linie directă ori în linie colaterală, până la al patrulea grad inclusiv, cu avocatul sau mandatarul unei părți sau dacă este căsătorit cu fratele ori sora soțului uneia din aceste persoane;
3. când soțul în viață și nedespărțit este rudă sau afin a uneia din părți până la al patrulea grad inclusiv, sau dacă, fiind încetat din viață ori despartit, au rămas copii;
4. dacă el, soțul sau rudele lor până la al patrulea grad inclusiv au o pricină asemănătoare cu aceea care se judecă sau dacă au o judecată la instanța unde una din părți este judecător;

5. dacă între aceleași persoane și una din părți a fost o judecată penală în timp de 5 ani înaintea recuzării;
6. dacă este tutore sau curator al uneia dintre părți;
7. dacă și-a spus părerea cu privire la pricina ce se judecă;
8. dacă a primit de la una din părți daruri sau făgăduieli de daruri ori altfel de îndatoriri;
9. dacă este vrăjmășie între el, soțul sau una din rudele sale până la al patrulea grad inclusiv și una din părți, soții sau rudele acestora până la gradul al treilea inclusiv.

Abținerea constă în obligația pe care o are judecătorul, care știe că există un motiv de recuzare în privința sa, de a încunoștința pe președintele instanței despre aceasta și de a se abține de la judecarea pricinii (art.25 C.proc.civ.). Cu alte cuvinte, abținerea este o autorecuzare.

Cazurile de abținere sunt identice cu cele de recuzare reglementate de art.27 C.proc.civ.. De asemenea, abținerea se soluționează potrivit normelor prevăzute de art.30-32 C.proc.civ. pentru judecarea cererii de recuzare.

2. Părțile în procesul civil

2.1 Noțiunea și poziția procesuală a părților

Părțile reprezintă elementul subiectiv al acțiunii civile, precum și al fiecărui mijloc procesual ce intră în componența acesteia, al căror rol în procesul civil este esențial, realitate exprimată prin adagiul „*dacă procesul este necesar părților, părțile sunt deopotrivă de necesare procesului*”, căci, practic, fără instanță și fără părți nu se poate vorbi de existența unui proces.

Părți în procesul civil sunt persoanele între care s-a legat raportul juridic dedus judecății și care îndeplinesc cumulativ condițiile de exercitare a acțiunii civile (afirmarea unui drept, justificarea unui interes, capacitatea procesuală și calitatea procesuală).

Deși denumirea generică este aceea de „părți”, în raport de mijlocul procesual folosit sau în raport de momentele și fazele procesuale, ele poartă o denumire specifică : *reclamant și pârât* în cererea de chemare în judecată (judecata în primă instanță); *apelant și intimat* în cererea de apel (judecata în apel); *recurent și intimat* în cererea de recurs (soluționarea recursului); *contestator și intimat* în contestația în anulare (soluționarea contestației în anulare); *revizuiant și intimat* în cererea de revizuire (soluționarea revizuirii); *creditor și debitor* în faza executării silite (în contestația la executare părțile se mai numesc și *contestator și intimat*).

Părților inițiale li se pot alătura și terțe persoane, care intervin în proces din proprie inițiativă (art.49-56 C.proc.civ.) sau la cererea reclamantului, a pârâtului ori a chematului în garanție (art.57-66 C.proc.civ.).

2.2 Coparticiparea procesuală

Potrivit art.47 C.proc.civ., mai multe persoane pot fi împreună reclamante sau pârâte dacă obiectul pricinii este un drept sau o obligațiune comună ori dacă drepturile sau obligațiile lor au aceeași cauză.

Coparticiparea procesuală reprezintă aplicația pe plan procesual a pluralității subiectelor raportului juridic civil de drept substanțial.

În literatura juridică, coparticiparea procesuală este clasificată după mai multe criterii, dintre care reținem:

a) *după poziția părților*, coparticiparea procesuală poate fi : activă, pasivă sau mixtă, după cum mai mulți reclamanți acționează împreună împotriva unui singur pârât, un singur reclamant acționează împotriva a mai multor pârâți sau mai mulți reclamanți cheamă în judecată pe mai mulți pârâți.

b) *după cum este rezultatul voinței părților sau al legiuitorului ori al împrejurărilor obiective ale cauzei*, coparticiparea procesuală poate fi facultativă sau obligatorie ori necesară.

De regulă, coparticiparea procesuală este facultativă. Sunt, însă, și situații în care coparticiparea procesuală este necesară sau obligatorie. Este cazul coparticipațiilor aflați într-o legătură materială sau formală care impune soluționarea litigiului printr-o hotărâre unitară cu privire la toți coparticipanții.

c) *după cum se referă la existența unei pluralități de persoane cu interese identice, sau la reunirea într-un singur proces a două sau a mai multor cereri, în care sunt și alte părți*, coparticiparea poate fi subiectivă sau obiectivă.

2.3 Drepturile și obligațiile procesuale ale părților

Legea procesuală recunoaște părților o mulțime de drepturi și le impune o serie de obligații, în activitatea desfășurată de acestea în procesul civil.

Drepturile procesuale ale părților sunt clasificate în doctrină, astfel : drepturi comune părților; drepturi procesuale ce aparțin reclamantului și drepturi procesuale ale pârâtului.

Dintre drepturile procesuale comune părților, menționăm , cu titlu de exemplu:

- a) dreptul de a adresa cereri instanței;
- b) dreptul de a participa la judecata pricinii și de a fi citată;
- c) dreptul la apărare (care include : dreptul de a propune și de a administra probe în măsura în care instanța le-a încuviințat; dreptul de a invoca excepții procesuale; dreptul de a cunoaște toate actele dosarului și dreptul de a face copii de pe acestea; dreptul de a fi asistate și reprezentate de un avocat; dreptul de a folosi în justiție limba maternă sau de a vorbi în instanță și de a pune concluzii prin interpret);
- d) dreptul de a recuza pe judecători, procurori, grefieri sau magistrați-asistenți, ,experți, interpreți, traducători și în faza executării silite , pe executorul judecătoresc;
- e) dreptul de a dispune de soarta procesului, prin desistare, achiesare ori tranzacție;
- f) dreptul de a exercita căile de atac prevăzute de lege.

Cât privește obligațiile părților în procesul civil, acestea sunt, în principiu, comune celor două părți.

Potrivit art.129 alin.1 C.proc.civ., „părțile au îndatorirea ca, în condițiile legii, să urmărească desfășurarea și finalizarea procesului. De asemenea, ele au obligația să îndeplinească actele de procedură în condițiile, ordinea și termenele stabilite de lege sau de judecător, să-și exercite drepturile procedurale conform dispozițiilor art. 723 alin. 1 C.proc.civ., precum și să-și probeze pretențiile și apărările”.

Având în vedere aceste dispoziții de principiu, putem susține că părțile au următoarele obligații sau îndatoriri procesuale :

- a) de a urmări desfășurarea și finalizarea procesului;
- b) de a îndeplini actele de procedură în condițiile, ordinea și termenele stabilite de lege sau de judecător;
- c) de a exercita drepturile procesuale cu bună-credință și potrivit scopului în vederea cărui au fost recunoscute de lege;
- d) de a-și proba pretențiile și apărările.

Nerespectarea acestor obligații atrage sancțiuni ca: nulitatea, decăderea, perimarea, sancțiuni pecuniare ori chiar pierderea procesului.

2.4 Participarea terților în procesul civil (Intervenția în procesul civil)

Când vorbim de „participarea terților în procesul civil” avem în vedere persoanele care sunt introduse într-un proces în curs de desfășurare și care, din acel moment, devin și ele părți, fiind denumite, în continuare, terți ori terți intervenienți sau intervenienți, pentru a fi deosebite de părțile inițiale (reclamantul și pârâtul).

Instanța nu poate să dispună, din oficiu, introducerea în cauză a unor terțe persoane. Cel mult instanța poate pune în discuția părților necesitatea ca ele să cheme în proces și alte persoane.

În Codul de procedură civilă sunt reglementate următoarele forme de participare a terților în procesul civil:

- intervenția (art.49-56);
- chemarea în judecată a altor persoane (art.57-59);
- chemarea în garanție (art.60-63);
- arătarea titularului dreptului (art.64-66).

2.5 Reprezentarea părților în procesul civil

Reprezentarea în procesul civil contribuie la realizarea dreptului fundamental la apărare și este acea situație în care o persoană, numită reprezentant, îndeplinește acte de procedură în numele și în interesul altei persoane, numită reprezentat, care este parte în procesul civil.

În literatura juridică se face distincția între reprezentarea legală sau necesară și reprezentarea convențională sau voluntară.

Reprezentarea legală intervine în cazul persoanelor fizice lipsite de capacitate de exercițiu (care sunt reprezentate de părinți, sau în lipsa părinților, de tutore), a persoanelor juridice (care, potrivit art.35 din Decretul nr.31/1954, își exercită drepturile și își îndeplinesc obligațiile prin organele lor de conducere, iar actele juridice făcute de organele persoanei juridice, în limitele puterilor ce le-au fost conferite „sunt actele persoanei juridice însăși), precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

În fața instanței de judecată, reprezentanții persoanelor fizice sau juridice au obligația justificării calității lor.

Justificarea calității de reprezentant a persoanei juridice se face prin indicarea actului de numire sau, după caz, a actului prin care persoanele respective au primit în mod expres împuternicirea de a reprezenta în justiție.

Reprezentarea convențională sau voluntară are la bază acordul de voință dintre parte și reprezentant. Așadar, reprezentarea voluntară implică cu necesitate un raport de natură contractuală între reprezentant și reprezentat.

Dovada calității de reprezentant se face prin mijloace de probă diferite, după cum este vorba de un reprezentant legal sau de un reprezentant convențional.

Dovada calității de reprezentant legal se face prin copia legalizată de pe înscrisul doveditor al calității sale (art.83 alin.3 C.proc.civ.).

Dovada calității de reprezentant convențional se face prin procura în original sau în copie legalizată (art.83 alin.1 C.proc.civ.).

Lipsa dovezii calității de reprezentant se invocă pe cale de excepție. Excepția lipsei calității de reprezentant poate fi invocată în orice stare a pricinii, iar titularul dreptului poate ratifica actele făcute de persoana ce nu avea calitatea de reprezentant.

Dacă lipsurile nu se împlinesc în termenul acordat în acest scop, instanța va anula cererea, așa cum se prevede în art.161 alin.2 C.proc.civ.

3. Procurorul

Potrivit art.131 alin.1 din Constituție, în activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor. Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii (alin.2).

În aplicarea acestor dispoziții, prin art.63 din Legea nr.304/2004 privind organizarea judiciară sunt precizate atribuțiile Ministerului Public, care, în ceea ce privește procesul civil, sunt următoarele:

- exercită acțiunea civilă, în cazurile prevăzute de lege;
- participă, în condițiile legii, la ședințele de judecată;
- exercită căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești, în condițiile prevăzute de lege;
- apără drepturile și interesele legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție, ale dispăruților și ale altor persoane, în condițiile legii;
- exercită orice alte atribuții prevăzute de lege.

Cadrul legal al participării procurorului la activitatea judiciară este consacrat în art.131 din Constituție, în art.63 din Legea nr.304/2004 de organizare judiciară și art.45 C.proc.civ..

Formele de participare ale procurorului în procesul civil sunt identificate în art.45 C.proc.civ. și sintetizate în doctrină, ca fiind : pornirea procesului civil; participarea la judecata procesului civil și prezentarea propriilor concluzii; exercitarea, în condițiile legii, a căilor de atac; solicitarea punerii în executare a hotărârilor judecătorești.

IV. Competența instanțelor judecătorești

1. Definiția competenței

În cadrul dreptului procesual civil competența este definită ca fiind aptitudinea recunoscută de lege unei instanțe judecătorești sau unui alt organ de jurisdicție ori cu activitate jurisdicțională de a soluționa un anumit litigiu.

Cele mai importante norme ce reglementează competența se găsesc în Codul de procedură civilă, Cartea I “ Competența instanțelor judecătorești “. De asemenea, alte legi conțin și ele reglementări privind competența.

2. Clasificarea normelor de competență

Art.126 alin.1 din Constituția României prevede că “ Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege “, principiu reluat în art.2 din Legea nr.304/2004.

În doctrină pentru clasificarea normelor de competență s-au avut în vedere mai multe criterii. Astfel :

a) *după cum ne raportăm la organe din sisteme diferite sau la organe din același sistem, distingem:*

- competență generală;
- competență jurisdicțională.

b) *după cum delimitarea se face între instanțe judecătorești de același grad sau de grad diferit sau de același grad, avem :*

1. competență materială;
2. competență teritorială.

1. În cadrul competenței materiale se distinge :

- competența materială funcțională care se stabilește după felul atribuțiilor jurisdicționale ce revin fiecărei categorii de instanțe (judecă în primă instanță, în apel sau în recurs);
- competența materială procesuală care se stabilește în raport de obiectul, valoarea sau natura litigiului dedus judecătii.

2. Competența teritorială poate fi :

- competența teritorială de drept comun;
- competența teritorială alternativă și facultativă;
- competența teritorială exclusivă sau excepțională;
- competența teritorială convențională.

c) *în funcție de caracterul normei care reglementează competența, avem:*

- competență absolută, reglementată prin norme de ordine publică;
- competență relativă, reglementată de norme dispozitive.

Au caracter de ordine publică (imperativ), normele de competență generală, normele de competență materială și normele de competență teritorială exclusivă sau excepțională.

Au caracter de ordine privată (dispozitiv) normele de competență teritorială, altele decât cele de competență exclusivă sau excepțională.

Fie explicit și distinct, fie pe calea interpretării sistematice a regulilor de procedură, rezultă câteva principii în materie de competență, astfel:

- competența instanțelor este aceeași pentru toți.
- competența instanțelor este determinată prin lege.
- instanța nu poate delega justiția.
- instanța își exercită atribuțiile de judecată numai în circumscripția sa teritorială.
- competența instanței este individualizată prin acțiunea civilă.
- accesoriul urmează soarta principalului (*accessorium sequitur principale*).
- competența revine instanței în circumscripția căreia se află domiciliul pârâtului.
- conflictele de competență se rezolvă în interiorul sistemului instanțelor judecătorești.

3. Competența generală a instanțelor judecătorești

3.1 Principiul stabilirii competenței generale a instanțelor judecătorești

Art.126 alin.1 din Constituție prevede că „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești”.

Consacrate stabilirii instanțelor judecătorești, prevederile acestui text sunt deosebit de flexibile, ele permițând legii să stabilească tipurile de instanțe, numărul și amplasarea acestora în teritoriu. În virtutea alin.1 al art.126 din Constituție numai Înalta Curte de Casație și Justiție are statut constituțional, celelalte instanțe judecătorești sunt stabilite prin lege.

Competența generală a instanțelor judecătorești constă în autoritatea, puterea sau funcția conferită de Constituție și de alte legi, instanțelor judecătorești pentru realizarea sau înlăptuirea justiției în pricinile civile.

Art.126 alin.1 din Constituție califică implicit justiția înlăptuită de instanțele judecătorești ca fiind o jurisdicție de drept comun.

3.2 Delimitarea competenței instanțelor judecătorești de cea a altor organe de jurisdicție sau cu activitate de jurisdicție

Potrivit Constituției României, competența de a emite legi aparține numai Parlamentului (art.73), în timp ce celelalte organe de stat (autoritățile publice centrale sau locale) sunt și ele competente de a emite diferite acte normative și de dispoziție.

Judecarea proceselor, rezolvarea conflictelor de interese care se nasc din aplicarea legilor este dată în competența instanțelor judecătorești.

Delimitarea generală a competenței între puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească face obiectul dispozițiilor constituționale. Dacă, în principiu, rezolvarea litigiilor civile este lăsată în competența instanțelor judecătorești, totuși sunt cazuri în care soluționarea unor pricini este dată în competența altor organe cu activitate jurisdicțională, spre exemplu : Curtea Constituțională, birourile notariale, birourile executorilor judecătorești, tribunalele arbitrale etc. De aceea, este necesar o delimitare a competenței organelor judecătorești față de celelalte organe cu activitate de jurisdicție.

Delimitarea atribuțiilor organelor judecătorești față de atribuțiile celorlalte organe de stat poartă denumirea de competență generală.

Delimitarea competenței instanțelor judecătorești (denumite și jurisdicții de drept comun) de competența altor organe cu activitate de jurisdicție (denumite jurisdicții de excepție) poate fi exprimată prin aspectele următoare:

- jurisdicțiile de drept comun au vocația rezolvării oricăror probleme care se pot ridica în cursul unui litigiu, ele pot deci să-și proroge competența fără să încalce normele imperative de competență;
- jurisdicțiile de excepție nu pot, în principiu, să-și proroge competența;
- jurisdicțiile de drept comun pot pronunța hotărâri definitive și irevocabile, pe când jurisdicțiile de excepție nu au vocația de a pronunța asemenea hotărâri, hotărârile acestor jurisdicții fiind întotdeauna supuse controlului instanțelor judecătorești;
- numai jurisdicțiile de drept comun au și competența de a statua asupra realizării titlurilor executorii; în principiu, jurisdicțiile de excepție nu au o asemenea competență, valorificarea titlurilor lor executorii făcându-se prin intermediul instanțelor judecătorești.

3.3 Competența materială (*rationae materiae*)

Competența materială denumită și competență de atribuțiuni implică delimitarea sferei de activitate între instanțele de grad diferit pe linie verticală, deci ierarhică, dar și între cele de drept comun și instanțele speciale.

Competența materială este reglementată de norme de ordine publică (norme cu caracter imperativ), astfel încât părțile nu pot conveni să deroge de la aceste norme, nici chiar cu autorizarea instanței.

- *Competența materială a judecătoriei*

Potrivit art.1 C.proc.civ., judecătorii judecă :

- în primă instanță, toate procesele și cererile, în afară de cele date prin lege în competența altor instanțe;
- plângerile împotriva hotărârilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională și ale altor organe cu astfel de activitate, în cazurile prevăzute de lege;
- în orice alte materii date prin lege în competența lor.

- *Competența materială a tribunalului*

Art.2 pct.1 C.proc.civ. stabilește competența materială a tribunalelor în primă instanță. Astfel, tribunalele judecă **în primă instanță** :

- procesele și cererile în materie comercială, al căror obiect are o valoare de peste 1 miliard de lei inclusiv, precum și procesele și cererile în această materie al căror obiect este neevaluabil în bani;
- procesele și cererile în materie civilă al căror obiect are o valoare de peste 1 miliard de lei;
- conflictele de muncă, cu excepția celor date prin lege în competența altor instanțe;
- procesele și cererile în materie de contencios administrativ, în afară de cele date în competența curților de apel;
- procesele și cererile în materie de creație intelectuală și de proprietate intelectuală;
- procesele și cererile în materie de expropriere;
- cererile pentru încuviințarea, nulitatea și desfacerea adopțiilor;

- cererile pentru repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare săvârșite în procesele penale;
- cererile pentru recunoașterea, precum și pentru încuviințarea executării silite a hotărârilor date în țări străine.

Ca **instanțe de apel**, tribunalele judecă apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorii în primă instanță (art.2 pct.2 C.proc.civ.).

Ca **instanțe de recurs**, tribunalele judecă, potrivit art.2 pct.3 C.proc.civ., recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorii, care, potrivit legii.

Potrivit art.2 pct.4 C.proc.civ., tribunalele judecă **în orice alte materii date prin lege în competența lor**. Este vorba despre dispozițiile speciale prevăzute de codul de procedură civilă sau prin alte acte normative. Astfel, cu titlu de exemplu, tribunalul soluționează :

- căile de atac extraordinare de retractare (contestația în anulare și revizuirea) îndreptate împotriva propriilor hotărâri;
- contestațiile la titlu care vizează hotărârile tribunalului;
- cererile de îndreptare a erorilor materiale, de lămurire sau de completare a propriilor hotărâri și încheieri;
- conflictul de competență dintre două judecătorii din circumscripția sa teritorială sau dintre o judecătorie din raza sa de activitate și un alt organ cu activitate jurisdicțională;
- cererea de strămutare de la o judecătorie la alta din raza sa teritorială, pe motiv de rudenie sau afinitate (art.39 alin.1 C.proc.civ.) etc.

- *Competența Curților de Apel*

Competența materială a curților de apel este stabilită prin art.3 C.proc.civ. Potrivit textului, curțile de apel judecă:

- în primă instanță, procesele și cererile în materie de contencios administrativ privind actele autorităților și instituțiilor centrale;
- ca instanțe de apel, apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de tribunale, soluție consacrată și în art.282 alin.1 C.proc.civ.;
- ca instanțe de recurs, recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în apel sau împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de tribunale, care, potrivit legii, nu sunt supuse apelului, precum și în orice alte cazuri expres prevăzute de lege;
- în orice alte materii date prin lege în competența lor.

- *Competența materială a Înaltei Curți de Casație și Justiție*

Potrivit art.4 C.proc.civ., Înalta Curte de Casație și Justiție judecă :

- recursurile declarate prin lege împotriva hotărârilor curților de apel și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege;
- recursurile în interesul legii;
- în orice alte materii date prin lege în competența sa.

Din aceste dispoziții, precum și din cele cuprinse în art.21-27 din Legea nr.304/2004, rezultă că instanța supremă nu judecă în primă instanță și în apel.

3.4 Competența teritorială

Odată stabilită competența materială a unei instanțe judecătorești, urmează să se determine – pe linie orizontală – între instanțele de același grad care instanță (judecătorie, tribunal, curte de apel) este chemată să soluționeze acel proces sau acea cerere.

Exceptând instanța supremă, care este unică și are competență teritorială pe întreaga țară, toate celelalte instanțe au o competență limitată în plan teritorial de competența altor instanțe de același grad.

Normele care reglementează competența teritorială au în general caracter de ordine privată, în sensul că părțile pot deroga prin convenția lor de la ele. Există însă și norme de competență teritorială cu caracter de ordine publică, cum sunt cele care reglementează competența în materie de stare și capacitate a persoanelor, în cazurile prevăzute la art.13-16 C.proc.civ., precum și în unele situații prevăzute de norme speciale.

Competența teritorială poate fi:

- competența teritorială de drept comun;
- competența teritorială facultativă și alternativă;
- competența teritorială exclusivă sau excepțională;
- competența teritorială convențională.

- *Competența teritorială de drept comun*

Această competență se determină după domiciliul pârâtului, în sensul prevăzut de art.5 C.proc.civ. “ cererea se face la instanța domiciliului pârâtului”. Pentru determinarea competenței teritoriale de drept comun, interesează domiciliul pe care îl are pârâtul în momentul sesizării instanței.

În cazul în care calitatea procesuală de pârât o are o persoană juridică de drept privat, prevede că competență aparține instanței de la sediul principal al acesteia (art.7 alin.1 C.proc.civ.).

- *Competența teritorială alternativă și facultativă*

Există cazuri în care în afară de instanța de la domiciliul sau, după caz, sediul pârâtului mai sunt competente și alte instanțe, deci, legiuitorul a dat posibilitatea reclamantului să se adreseze instanței la care dorește să se judece (art.6, 7 alin.2, 9, 10, 11, 12 C.proc.civ.).

- *Competența teritorială exclusivă sau excepțională*

Competența teritorială exclusivă rezultă din termenii imperativi întrebuiți în cazurile pe care legea le reglementează. Așadar, pentru unele categorii de pricini, legea stabilește competența teritorială în favoarea unei anumite instanțe, fără a mai exista posibilitatea pentru părți de a conveni ca litigiul să fie soluționat de o altă instanță.

Din coroborarea art.159 pct.3 C.proc.civ. cu art.19 C.proc.civ. și din interpretarea *per a contrario* a art.19 C.proc.civ., competența teritorială exclusivă este stabilită pentru următoarele situații :

- a. în cazul acțiunilor reale imobiliare (art.13 C.proc.civ.);
- b. în cazul moștenirii (art.14 C.proc.civ.);
- c. în cazul cererilor în materie de societate (art.15 C.proc.civ.);

- d. în cazul cererilor în materie de reorganizare judiciară și a falimentului (art.16 C.proc.civ.);
- e. în cazul pricinilor referitoare la starea și capacitatea persoanelor, precum și în cazul altor pricini ce nu sunt privitoare la bunuri.

- *Competența teritorială convențională*

Este reglementată de art.19 C.proc.civ. care prevede că “părțile pot conveni, prin înscris sau prin declarație verbală în fața instanței, ca pricinile privitoare la bunuri să fie judecate de alte instanțe decât acelea care, potrivit legii, au competență teritorială, afară de cazurile prevăzute de art.13-16 C.proc.civ.”

4. Prorogarea de competență

Prorogarea semnifică extinderea competenței unei instanțe, investite cu soluționarea unei cereri de chemare în judecată, în temeiul legii sau al unei hotărâri judecătorești ori a convenției părților, și la soluționarea altor cereri care, în mod obișnuit nu sunt de competența sa.

În funcție de temeiul în baza căruia intervine prorogarea de competență, aceasta poate fi :

- prorogare legală, intervenită în temeiul legii (art.9, art.17 și art.164 C.proc.civ.);
- prorogare judecătorească, prin efectul unei hotărâri judecătorești (art.23, art.40 alin.3, art.37, art.169 alin. final, art.312 alin.5 C.proc.civ.);
- prorogare convențională sau voluntară, stabilită în temeiul convenției părților (art.19 și art.159 C.proc.civ.).

5. Incidente procedurale cu privire la competență

delegării instanței ori a strămutării pricinilor.

a) Delegarea instanței

Codul de procedură civilă prevede în art.23 singura situație obiectivă în care judecarea unei cauze este vădit imposibilă a se desfășura la instanța competentă potrivit legii.

Astfel, ”când, din pricina unor împrejurări excepționale, instanța competentă este împiedicată un timp mai îndelungat să funcționeze, Înalta Curte de Casație și Justiție, la cererea părții interesate, va desemna o altă instanță de același grad care să judece pricina”.

Instituția delegării își găsește aplicare doar în condițiile de excepție care sunt desprinse din textul citat:

1. existența unor împrejurări excepționale de natură să împiedice instanța competentă să funcționeze.
2. a doua condiție este aceea că “împiedicarea instanței de a funcționa să se consume într-un interval de timp îndelungat”.

Cererea pentru desemnarea unei alte instanțe de același grad este soluționată în toate cazurile de către *Înalta Curte de Casație și Justiție* care va constata dacă motivele invocate fac aplicabile dispozițiunile art.23 C.proc.civ.

În cazul admiterii cererii *Înalta Curte de Casație și Justiție* va desemna o altă instanță de același grad pentru soluționarea cauzei civile respective.

b) Strămutarea pricinilor

Potrivit art.37 C.proc.civ., strămutarea unei pricini de la o instanță la alta de același grad, poate fi dispusă în următoarele 3 situații :

- a) când una din părți are două rude sau afini până la gradul al patrulea inclusiv printre magistrații instanței;
- b) pentru motive de bănuială legitimă;
- c) pentru motive de siguranță publică.

Hotărârea asupra strămutării se dă fără motivare (art.40 alin.4), fiind, împreună cu hotărârea de divorț dată în condițiile art.617 alin.2 C.proc.civ singurele hotărâri care nu se motivează. Hotărârea asupra strămutării nu este supusă nici unei căi de atac ordinare sau extraordinare.

c) Excepția de necompetență

Excepția de necompetență este mijlocul procedural prin care se contestă, în cursul judecății, competența instanței aleasă de către reclamant.

Excepția de necompetență se invocă în mod diferit, după cum norma de competență ce se pretinde că a fost încălcată este de ordine publică sau de ordine privată.

Dacă excepția de necompetență a fost admisă instanța pronunțându-se printr-o hotărâre de declinare a competenței, se declară necompetentă astfel încât se va dezinvesti și, totodată, va dispune trimiterea cauzei instanței competente sau organului cu atribuții jurisdicționale competent.

Împotriva acestei hotărâri, partea nemulțumită are deschisă calea recursului în termen de 5 zile de la data pronunțării ei (art.158 alin.3 C.proc.civ.).

Trimiterea efectivă a dosarului la instanța competentă se va face de îndată ce hotărârea de declinare a competenței a devenit irevocabilă (art.158 alin.3 C.proc.civ.). Exercitarea unei căi de atac chiar de partea care a cerut declinarea competenței, nu împiedică instanța dezinvestită să trimită dosarul de îndată instanței competente sau organului cu atribuții jurisdicționale competent.

Dacă excepția de necompetență a fost respinsă, instanța se pronunță printr-o încheiere, susceptibilă de a fi atacată. potrivit legii, cu apel sau recurs după darea hotărârii asupra fondului (art.158 alin.2 C.proc.civ.).

d) Conflictul de competență

Prin conflict de competență se înțelege situația în care două sau mai multe instanțe judecătorești se consideră competente să soluționeze aceeași pricină, ori, din contră se consideră necompetente declinându-și competența.

Conflictul de competență pot fi pozitive sau negative.

În prima situație, două sau mai multe instanțe sesizate cu aceeași pricină, se declară competente să o soluționeze, refuzând să-și decline competența în favoarea altei instanțe sau organ cu atribuții jurisdicționale.

În cea de-a doua situație, două sau mai multe instanțe, prin hotărâri irevocabile, se declară necompetente să soluționeze o pricină civilă, declinându-și reciproc competența.

Procedura și instanța competentă să soluționeze conflictele de competență sunt prevăzute de art.21-22 C.proc.civ.

Competența de soluționare a conflictelor de competență aparține instanței superioare comună instanțelor aflate în conflict (art.22 alin.1-3 C.proc.civ.).

V. Actele de procedură și termenele procedurale

Activitatea de judecată și cea de executare silită, desfășurată de participanții la procesul civil, se concretizează în anumite acte ale acestora, care trebuie îndeplinite în anumite termene, pentru a se asigura soluționarea rapidă a neînțelegerilor care apar în circuitul civil.

1. Actele de procedură .

1.1 Noțiunea și condițiile actelor de procedură civilă

Actul de procedură este orice act (operațiune juridică sau înscris) făcut pentru declanșarea procesului, în cursul și în cadrul procesului civil de către instanța judecătorească, părți și ceilalți participanți la proces, legat de activitatea procesuală a acestora (*V.M.Ciobanu, op.cit., vol.I, 1996, p.455*).

Datorită caracterului variabil al actelor de procedură, al faptului că fiecare act de procedură se face în condiții și termene diferite, vom menționa, aici, doar condițiile generale, reținute de majoritatea autorilor din literatura juridică:

- a) actele de procedură trebuie să îmbrace forma scrisă. De la această regulă sunt și excepții, este vorba de acele acte de procedură pentru care legiuitorul prevede că pot fi făcute și verbal în fața completului de judecată. De exemplu, cererea de recuzare a judecătorului (art.29 alin.1 C.proc.civ.), mandatul judiciar (art.68 alin.2 C.proc.civ.), renunțarea la judecată sau la dreptul subiectiv (art.246 alin.1 și art.247 alin.3 C.proc.civ.), pronunțarea dispozitivului hotărârii în ședință publică (art.258 alin.3 C.proc.civ.), renunțarea părții la calea de atac (art.267 alin.1 C.proc.civ.).
- b) actele de procedură trebuie să cuprindă mențiunea că au fost îndeplinite cerințele impuse de lege.
- c) actele de procedură trebuie întocmite în limba română, chiar dacă părțile se exprimă în limba maternă (art.128 alin.1 din Constituție și art.14 alin.5 din Legea nr.304/2004 privind organizarea judiciară).

1.2 Clasificarea actelor de procedură

În literatura juridică, actele de procedură sunt clasificate în funcție de mai multe criterii, dintre care reținem :

a) *în funcție de persoanele sau organele de la care emană sau după autorul actului* , actele de procedură se împart în :

- acte ale părților (cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, cererea reconvențională, cererile de intervenție, cererea de probe, cererea pentru lipsă de apărare, cererea de exercitare a unei căi de atac, cererea de punere în executare a unei hotărâri etc.);
- acte ale instanței (încheierile, hotărârea judecătorească, dispoziția de comunicare a hotărârii etc.);
- acte ale auxiliarilor justiției (dovezile de comunicare ale actelor de procedură, actele executorului judecătoresc, procesele-verbale de luare a măsurilor asigurătorii etc.);
- acte ale altor participanți la proces (depunerea raportului de expertiză, depoziția de martor etc.).

b) *în funcție de natura lor*, actele de procedură pot fi :

- judiciare, dacă se îndeplinesc în fața instanței (luarea depoziției de martor, pronunțarea hotărârii, luarea interogatoriului etc.);
 - extrajudiciare, dacă se îndeplinesc în cadrul procesual, însă nu în fața instanței de judecată.
- c) *după conținutul lor*, actele de procedură se clasifică în :
- acte de procedură care conțin o manifestare de voință (cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, cererea reconvențională, cererile de intervenție, renunțarea la judecată, renunțarea la dreptul subiectiv, cererea de exercitare a unei căi de atac);
 - acte de procedură care constată o operațiune procedurală (citați, somația).
- d) *după modul de efectuare*, actele de procedură se clasifică în :
- acte scrise (cererea de chemare în judecată, cererile de intervenție, încheierile de ședință, hotărârea judecătorească, procesul-verbal de cercetare la fața locului etc.);
 - acte orale sau verbale (susținerile părților, depozițiile de martori, răspunsul la interogatoriu etc.). Acestea se efectuează în fața instanței în mod verbal și se consemnează în scris, însă după consemnarea lor suntem în prezența altor acte de procedură.

1.3 Nulitatea actelor de procedură

Nerespectarea formei procedurale, adică a condițiilor prevăzute de legiuitor pentru îndeplinirea actelor de procedură, poate atrage diferite sancțiuni, în funcție de natura normei juridice ignorate sau încălcate, însemnătatea formei protejate.

Dintre sancțiunile care intervin ca urmare a nerespectării condițiilor referitoare la îndeplinirea actelor de procedură, menționăm: nulitatea, obligația de a refăce sau a completa actul, obligația de a despăgubi partea vătămată, sancțiuni pecuniare, sancțiuni disciplinare sau chiar sancțiuni penale (dacă fapta constituie infracțiune).

Întrucât o definiție legală nu există, împărtășim definiția dată în literatura juridică, potrivit căreia, nulitatea actelor procedurale este „sancțiunea procedurală care intervine în cazul actului de procedură ce nu îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru validitatea lui, lipsindu-l total sau parțial de efectele firești” (V.M.Ciobanu, G.Boroi, *op.cit.*, 2005, p.179).

Nulitățile actelor de procedură sunt clasificate în doctrină după mai multe criterii. Astfel :

a) *în funcție natura interesului ocrotit prin norma juridică încălcată sau după caracterul normelor juridice nerespectate la efectuarea actului de procedură ori potrivit cu finalitatea sancțiunii instituite de legiuitor*, nulitățile se împart în :

- nulități absolute;
- nulități relative.

b) *după cum există sau nu un text de lege care să prevadă în mod expres sancțiunea sau după izvorul lor ori după modul de exprimare a legiuitorului*, se face distincție între :

- nulități exprese sau textuale ori explicite;
- nulități virtuale sau implicite ori tacite.

c) după cum privesc forma exterioară sau intrinsecă a actului de procedură, nulitățile pot fi:

- extrinseci;
- intrinseci.

d) după cum nulitatea intervine datorită nerespectării condițiilor proprii unui act de procedură sau ca urmare a invalidării unui act de procedură anterior și față de care actul în cauză se află într-un raport de dependență funcțională, avem:

- nulități proprii;
- nulități derivate.

e) în funcție de întinderea efectelor, nulitățile se clasifică în:

- nulități totale;
- nulități parțiale.

Potrivit art.105 C.proc.civ., actele de procedură îndeplinite de un judecător necompetent sunt nule (alin.1); actele îndeplinite cu neobservarea formelor legale sau de un funcționar necompetent se vor declara nule numai dacă prin aceasta s-a pricinuit părții o vătămare ce nu se poate înlătura decât prin anularea lor. În cazul nulităților prevăzute anume de lege, vătămarea se presupune până la dovada contrarie (alin.2). Prin aceste dispoziții,legiuitorul stabilește două cazuri de nulitate : necompetența instanței și încălcarea formelor legale sau necompetența funcționarului. Însă în literatura juridică se admite că există și alte cazuri de nulitate, prevăzute prin alte dispoziții ale Codului de procedură civilă sau prin legi speciale (V.M.Ciobanu, *op.cit.*, vol.I, 1996, p.474-476).

Întrucât în sistemul nostru procesual nu există nulități de drept, care să intervină în puterea legii, nulitatea actului de procedură trebuie mai întâi invocată și apoi declarată de către instanța de judecată. Dacă nulitatea nu se invocă prin mijloacele și în condițiile stabilite de lege, ea se acoperă definitiv, actul de procedură respectiv rămânând în ființă (M.Tăbârcă, *Drept procesual civil, vol.I, Editura Universul Juridic, București, 2005, p.322*). Prin urmare, desființarea actelor de procedură nu poate avea loc decât prin hotărâre judecătorească.

Mijloacele de invocare a nulității diferă în funcție de momentul în care are loc o atare invocare și de caracterul normelor încălcate sau nerespectate (excepție sau cale de atac).

Efectele nulității se concretizează , în principal, în invalidarea actului de procedură, adică în lipsirea actului de procedură de efectele pe care i le dă legea – *quod nullum est, nullum producit effectum*. Ineficiența actului de procedură, anulat prin hotărârea instanței judecătorești și suprimarea efectelor care s-au produs deja privește atât operațiunea juridică, cât și actul încheiat pentru constatarea acelei operațiuni. De exemplu, nulitatea comunicării citației atrage și nulitatea dovezii de primire sau a procesului-verbal încheiat de agentul procedural.

2. Termenele procedurale

2.1 Noțiune și clasificare

În accepțiunea sa procesuală, noțiunea de termen evocă intervalul de timp înăuntrul căruia trebuie îndeplinite anumite acte de procedură sau, dimpotrivă, este oprită îndeplinirea altor acte de procedură.

Termenele procedurale sunt clasificate în doctrină după mai multe criterii, dintre care reținem:

a) potrivit *cu sursa lor sau cu modul în care sunt stabilite*, termenele sunt:

- legale
- judecătorești
- convenționale

Termenele legale sunt cele stabilite de lege.

Termenele judecătorești sunt cele stabilite de instanță în cursul judecării pricinii.

Termenele convenționale sunt cele fixate de părți, dacă legea le permite, fără să fie necesară încuviințarea instanței.

b) în funcție de *caracterul lor sau potrivit cu scopul lor*, termenele sunt:

- imperative (peremptorii)
- prohibitive (dilatorii)

Termenele imperative sunt acelea înăuntrul cărora trebuie îndeplinit un anumit act de procedură, precum termenul de exercitare a unei căi de atac.

Termenele prohibitive sunt acelea înăuntrul cărora legea interzice să se efectueze actul de procedură.

c) în funcție de *sanțiunea care intervine ca urmare a nerespectării lor sau potrivit cu efectul pe care-l produc*, termenele procedurale pot fi grupate în:

- termene absolute
- termene relative

Termenele absolute sunt acelea, a căror nerespectare afectează eficacitatea sau validitatea actelor de procedură, intervenind decăderea, perimarea, prescripția dreptului de a solicita și obține executarea silită sau, după caz, nulitatea.

Termenele relative sunt acelea care, în caz de nerespectare, nu afectează valabilitatea actelor de procedură și, deci, nu atrag decăderea, perimarea, dar pot justifica, eventual, alte sancțiuni, de ordin disciplinar sau pecuniar.

d) *după durata lor sau potrivit cu unitatea de măsurare a timpului*, termenele procedurale pot fi stabilite pe ore, zile, săptămâni, luni și ani (art.101 C.proc.civ.).

2.2 Calculul termenelor procedurale

Prin art.101 C.proc.civ., legiuitorul stabilește modul de calcul al termenelor procedurale pe ore, zile, săptămâni, luni și ani.

Potrivit alineatului 2 al art.101 C.proc.civ., termenele statornicite pe ore încep să curgă de la miezul nopții zilei următoare. Termenul de 24 de ore se calculează la fel, așa că el nu trebuie confundat cu termenul de o zi.

Termenele statornicite pe zile se calculează pe zile libere, neintrând în calcul nici ziua când a început să curgă, nici ziua când s-au împlinit (art.101 alin.1 C.proc.civ.).

Termenele statornicite pe ani, luni sau săptămâni se sfârșesc în ziua anului, lunii sau săptămânii corespunzătoare zilei de plecare (art.101 alin.3 C.proc.civ.). Termenul care, începând la 29, 30 sau 31 ale lunii, se sfârșește într-o lună care nu are o asemenea zi, se va socoti împlinit în ziua cea din urmă a lunii (art.101 alin.4 C.proc.civ.).

Termenul care se sfârșește într-o zi de sărbătoare legală, sau când serviciul este suspendat, se va prelungi până la sfârșitul primei zile de lucru următoare (art.101 alin.5 C.proc.civ.), indiferent de modul în care este stabilit.

2.3 Durata termenelor de procedură

Orice termen de procedură are un punct de plecare și un punct de împlinire, între care se situează durata termenului.

* *Punctul de plecare*, adică momentul de la care începe să curgă termenul este cel al comunicării actelor de procedură, dacă legea nu dispune altfel (art.102 alin.1 C.proc.civ.).

* *Punctul de împlinire* este cel în care efectele termenului de procedură se realizează, ceea ce înseamnă că actul de procedură, în vederea căruia a fost acordat termenul, nu mai poate fi efectuat (în cazul termenelor imperative) sau, dimpotrivă, se naște dreptul de a îndeplini un anumit act de procedură (în cazul termenelor prohibitive).

Prin urmare, actul făcut între punctul de plecare și punctul de împlinire este un act făcut în termen, în cazul termenelor imperative. Dacă actul nu a fost făcut în termenul stabilit, sancțiunea este decăderea din dreptul de a-l mai face. În cazul termenelor prohibitive, dacă actul este făcut înainte de împlinirea termenului, el este un act prematur. Deci, dacă actul nu trebuia făcut în termenul stabilit totuși, a fost efectuat, sancțiunea este nulitatea.

De regulă, între punctul de plecare și punctul de împlinire, termenele procedurale curg continuu, fără posibilitatea de a fi întrerupte sau suspendate.

În literatura juridică se subliniază că, prin excepție, termenele procedurale pot fi întrerupte în următoarele cazuri:

1. împiedicarea părții dintr-o împrejurare mai presus de voința ei să săvârșească actul de procedură în termen (art.103 C.proc.civ.).
2. moartea părții care are interes să declare apel sau recurs (art.285 alin.1 și art.316 C.proc.civ.)
3. moartea mandatarului căruia i s-a făcut comunicarea întrerupe termenul de apel sau de recurs (art.286 și art.316 C.proc.civ.)
4. îndeplinirea unui act de procedură făcut în vederea judecării procesului, de către partea care justifică un interes, întrerupe termenul de perimare (art.249 C.proc.civ..)

2.4 Decăderea – sancțiune pentru nerespectarea termenelor procedurale

Potrivit art.103 alin.1 C.proc.civ., neexercitarea oricărei căi de atac și neîndeplinirea oricărui alt act de procedură în termenul legal atrage decăderea, afară de cazul când legea dispune altfel sau când partea dovedește că a fost împiedicată printr-o împrejurare mai presus de voința ei.

Aceste dispoziții reprezintă dreptul comun în materie, însă în Codul de procedură există și alte norme juridice care prevăd expres sancțiunea decăderii.

Decăderea este acea sancțiune procedurală care constă în pierderea unui drept procedural ce nu a fost exercitat în termenul imperativ prevăzut de lege.

Din prevederile art.103 alin.1 C.proc.civ. precum și din definițiile date în literatura juridică, rezultă că sancțiunea decăderii intervine numai dacă sunt îndepli-

nite, cumulativ, următoarele condiții:

- existența unui termen legal imperativ înăuntrul căruia trebuie exercitat dreptul procedural;
- neexercitarea dreptului procedural înăuntrul termenului prevăzut de lege;
- inexistența unei derogări exprese de la sancțiunea decăderii (*V.M.Ciobanu, G.Boroi, op.cit.,2005, p.193*).

Prin urmare, decăderea intervine în următoarele cazuri:

- a) când legiuitorul a stabilit un termen fix pentru îndeplinirea unui act de procedură sau pentru exercitarea unui drept și partea a lăsat să expire acel termen;
- b) când legiuitorul a stabilit că exercitarea unui drept trebuie să se facă într-o anumită etapă a procesului sau într-un anumit moment procesual și partea nu a respectat această cerință;
- c) când prin lege este stabilită o anumită ordine în efectuarea actelor de procedură, iar partea nu a respectat-o.

Întrucât decăderea nu operează de drept, ea trebuie invocată și apoi pronunțată de către instanță, în urma verificării și constatării condițiilor menționate mai sus, deci după dezbateri contradictorii.

Regimul juridic al decăderii este determinat de caracterul normei de procedură care stabilește termenul legal, imperativ și absolut.

Dacă s-a încălcat un termen imperativ reglementat printr-o normă de ordine publică, decăderea poate fi invocată nu numai de către părți, ci și de către procuror și de către instanță din oficiu. Dacă norma care reglementează termenul nerespectat are caracter de ordine privată, decăderea poate fi invocată numai de partea interesată.

Principalul mijloc de invocare a decăderii este excepția, însă, decăderea poate fi invocată și prin intermediul căilor de atac.

Instanța se pronunță asupra excepției de decădere printr-o încheiere, care poate fi atacată doar odată cu fondul cauzei. Tardivitatea căii de atac se pronunță însă printr-o hotărâre.

Decăderea are ca efect principal pierderea dreptului procedural, neexercitat în termenul legal imperativ. Ea se răsfrânge, deci, numai asupra drepturilor procedurale subsecvente sesizării instanței de judecată.

În Codul de procedură civilă nu este consacrată expres „repunerea în termen”, însă în literatura juridică și în jurisprudență, dispozițiile alin.1 teza a II-a și alin.2 ale art.103 sunt prezentate ca reglementând această instituție.

Potrivit textului de lege menționat, decăderea nu operează în situația în care partea dovedește că a fost împiedicată printr-o împrejurare mai presus de voința ei să îndeplinească actul de procedură în termenul legal. În acest caz, actul de procedură se va îndeplini în termen de 15 zile de la încetarea împiedicării și în același termen vor fi arătate și motivele împiedicării (art.103 alin.2 C.proc.civ.).

Fiind un incident procedural, cererea de repunere în termen se soluționează de către instanța competentă să soluționeze calea de atac ori să îndeplinească actul de procedură cu privire la care a operat decăderea.

Partea II

JUDECATA ÎN PRIMĂ INSTANȚĂ ȘI ÎN CĂILE DE ATAC. PROCEDURILE SPECIALE. ARBITRAJUL

Procesul civil parcurge, în principiu, două faze : faza judecării (*cognitio*) și faza executării silite (*executio*).

Faza judecării cuprinde, de regulă, mai multe momente : judecata în primă instanță, judecata în apel și judecata în căile extraordinare de atac. Indiferent de momentul în care se desfășoară judecata, aceasta parcurge trei etape: etapa scrisă (numită și etapa pregătitoare a judecării), etapa dezbaterilor și etapa deliberării și pronunțării hotărârii.

I. Etapa scrisă

Etapă scrisă debutează cu introducerea cererii de chemare în judecată și durează, de regulă, până la prima zi de înfățișare. Alături de cererea de chemare în judecată, etapa scrisă cuprinde: întâmpinarea, cererea reconvențională sau o altă cerere incidentală, citațiile și comunicarea actelor de procedură.

1. Reguli generale aplicabile cererilor adresate instanțelor judecătorești

În art.82-84 din Codul de procedură civilă sunt reglementate regulile generale privind întocmirea oricărei cereri adresate instanțelor judecătorești, indiferent că este vorba de o cerere introductivă de instanță, prin care se declanșează procesul civil, ori de o cerere incidentală, care se face după ce procesul a început.

- Potrivit art.82 alin.1 C.proc.civ., orice cerere adresată instanțelor judecătorești trebuie să fie făcută în scris și să cuprindă următoarele elemente:

- arătarea instanței căreia îi este adresată;
- numele, domiciliul sau reședința părților ori, după caz, denumirea și sediul lor și ale reprezentantului;
- obiectul cererii;
- semnătura.

În cazul în care, din orice motive, cererea nu poate fi semnată, judecătorul va stabili mai întâi identitatea părții și îi va citi acesteia conținutul cererii. Despre toate acestea judecătorul va face mențiune pe cerere (art.82 alin.2 C.proc.civ.).

- O altă regulă este instituită, prin art.83 C.proc.civ., potrivit căruia, când cererea este făcută prin mandatar, se va alătura procura în original sau în copie legalizată (alin.1). Mandatarul avocat certifică el însuși copia de pe procura sa(alin.2). El va anexa la cerere împuternicirea avocațială. Reprezentantul legal va alătura copie legalizată de pe înscrisul doveditor al calității sale (alin.3).

Persoana care acționează atât în nume propriu, cât și ca reprezentant al celorlalți reclamanți, trebuie să prezinte procura pentru cei pe care-i reprezintă.

- Potrivit art.84 C.proc.civ., cererea de chemare în judecată sau pentru exercitarea unei căi de atac este valabilă făcută chiar dacă poartă o denumire greșită.

Prin textul în discuție se protejează implicit principiul disponibilității, întrucât obligația trasată judecătorului urmărește ca instanța să se pronunțe asupra a ceea ce

partea a dorit să supună judecării, însă nu a putut formula suficient de clar din lipsa cunoștințelor juridice.

2. Îndeplinirea unor proceduri prealabile sesizării instanței

În unele situații, expres prevăzute de lege, reclamantul trebuie să îndeplinească o procedură prealabilă sesizării instanței judecătorești, sub sancțiunea inadmisibilității cererii introductive de instanță. La această condiție specială și obligatorie se referă art.109 alin.2 C.proc.civ., potrivit căruia, în cazurile anume prevăzute de lege, sesizarea instanței competente se poate face numai după îndeplinirea unei proceduri prealabile, în condițiile stabilite de acea lege. De exemplu, în materia contenciosului administrativ (art.5 din Legea nr.554/2004), în materia litigiilor comerciale evaluabile în bani (art.720¹ C.proc.civ.).

3. Cererea de chemare în judecată

3.1 Noțiune

Acțiunea în justiție este pusă în aplicare în cadrul procesual. Ea se materializează printr-o cerere de chemare în judecată, numită în doctrină și cerere introductivă de instanță sau cerere inițială, întrucât este cererea prin care o persoană ia inițiativa unui proces supunând instanței pretențiile sale. În acest sens, art.109 alin.1 C.proc.civ. prevede că „oricine pretinde un drept împotriva unei alte persoane trebuie să facă o cerere înaintea instanței competente”.

Având în vedere aceste prevederi, cererea de chemare în judecată este definită în doctrină ca fiind „actul de procedură prin care partea interesată se adresează instanței pentru a invoca aplicarea legii la un caz determinat, punând în mișcare acțiunea civilă”.

3.2 Cuprinsul cererii de chemare în judecată

Potrivit art.112 C.proc.civ., cererea de chemare în judecată va cuprinde:

- 1. numele, domiciliul sau reședința părților ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul lor, precum și, după caz, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice, codul fiscal și contul bancar. Dacă reclamantul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul.*
- 2. numele și calitatea celui care reprezintă partea în proces, iar în cazul reprezentării prin avocat, numele acestuia și sediul profesional*
- 3. obiectul cererii și valoarea lui, după prețuirea reclamantului, atunci când prețuirea este cu puțință.*

Pentru identificarea nemișcătoarelor se va arăta comuna și județul, strada și numărul, iar, în lipsă, vecinătățile, etajul și apartamentul, sau, când imobilul este înscris în cartea funciară, numărul de carte funciară și numărul topografic.

- 4. arătarea motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază cererea*
- 5. arătarea dovezilor pe care se sprijină fiecare capăt de cerere*
- 6. semnătura*

3.3. Sancțiunea pentru lipsa mențiunilor prevăzute în art.112 C.proc.civ.

Potrivit art.133 alin.1 C.proc.civ., cererea de chemare în judecată care nu

cuprinde numele reclamantului sau al pârâtului, obiectul ei sau semnătura, va fi declarată nulă.

Fiind vorba de o nulitate expresă, înseamnă că sunt aplicabile dispozițiile art.105 alin.2 teza a II-a C.proc.civ., astfel că, în cazul lipsei numelui, obiectului sau semnăturii din cererea de chemare în judecată, vătămarea se presupune.

Totuși, cât privește semnătura, în alin.2 al art.133 C.proc.civ. se prevede că lipsa acesteia se poate împlini în tot cursul judecării. Dacă pârâtul invocă lipsa semnăturii, reclamantul trebuie să semneze cel mai târziu la prima zi de înfățișare următoare, iar când este prezent în instanță, în chiar ședința în care a fost invocată nulitatea. În situația în care reclamantul nu semnează, cererea va fi anulată.

Din textul art.133 C.proc.civ. se observă că lipsa celorlalte elemente din cererea de chemare în judecată nu este sancționată expres cu nulitatea, însă această sancțiune intervine în condițiile art.105 alin.2 teza I C.proc.civ., astfel că pârâtul trebuie să dovedească că a suferit o vătămare care nu poate fi înlăturată altfel decât prin anularea actului.

Dacă în cererea de chemare în judecată nu sunt arătate dovezile, iar la primirea cererii nu s-a procedat în sensul art.114¹ C.proc.civ. și nu au fost propuse nici - în condițiile art.132 C.proc.civ. - la prima zi de înfățișare, ele nu vor mai putea fi invocate în cursul instanței, afară de cazurile prevăzute în art.138 C.proc.civ.

Dispozițiile art.112 C.proc.civ. se completează cu cele ale art.82-84 C.proc.civ. referitoare la cererile adresate instanțelor judecătorești, astfel că cererea de chemare în judecată trebuie să cuprindă și mențiunea privind instanța căreia i se adresează.

Pe de altă parte, cât privește conținutul cererii de chemare în judecată, art.112 C.proc.civ. constituie dreptul comun în materie.

3.4 Timbrarea cererii de chemare în judecată

3.4.1 Noțiuni generale privind taxele de timbru

Potrivit art.1 din Legea nr.146/1997 și art.1 din O.G.nr.32/1995, acțiunile și cererile introduse la instanțele judecătorești, precum și cererile adresate Ministerului Justiției și Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sunt supuse taxelor judiciare de timbru și timbrului judiciar și se taxează în mod diferențiat, după cum obiectul acestora este sau nu evaluabil în bani.

Taxele judiciare de timbru se plătesc anticipat.

Potrivit art.20 alin.3 din lege, neîndeplinirea obligației de plată până la termenul stabilit se sancționează cu anularea acțiunii sau a cererii.

Dacă în momentul înregistrării sale acțiunea sau cererea a fost taxată corespunzător obiectului său inițial, dar a fost modificată ulterior, ea nu va putea fi anulată integral, ci va trebui soluționată, în limitele în care taxa judiciară de timbru s-a plătit în mod legal.

Netimbrarea cererii se invocă de către pârât pe cale de excepție, înaintea oricăror excepții procesuale, însă ea poate fi invocată și din oficiu de către instanța de judecată.

3.4.2 Timbrul judiciar

Potrivit art.1 din Ordonanța Guvernului nr.32/1995, acțiunilor, cererilor, actelor și serviciilor de competența tuturor instanțelor judecătorești, Ministerului

Justiției, Parche-tului General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, precum și actelor notariale ce se îndeplinesc de către notarii publici se aplică timbrul judiciar. În alin.2 al textului se precizează că timbrul judiciar nu se aplică în cazurile în care nu se percepe taxa de timbru.

Timbrul judiciar este mobil și are următoarele valori: 1.500 lei, 5.000 lei, 10.000 lei, 50.000 lei (art.2 alin.2 din ordonanță).

3.5 Introducerea cererii de chemare în judecată și constituirea dosarului

Cererea de chemare în judecată se depune la instanța competentă.

La cererea de chemare în judecată se vor alătura atâtea copii de pe cerere câți pârâți sunt. Dacă mai mulți pârâți au un singur reprezentant sau dacă pârâțul are mai multe calități juridice, se va depune o singură copie de pe cererea de chemare în judecată și de pe înscrisuri (art.113 C.proc.civ.).

Cererea de chemare în judecată, depusă personal sau prin reprezentant, sosită prin poștă, curier ori fax, se depune la registratura instanței unde în aceeași zi primește dată certă, după care se predă președintelui sau, după caz, judecătorului de serviciu, având atașată dovada privind modul în care a fost transmisă (art.93 alin.1 din Regulament). Atașarea dovezii este necesară, deoarece în raport de aceasta se verifică dacă cererea a fost depusă în termen.

După rezoluția președintelui sau a judecătorului de serviciu, cererea de chemare în judecată se înregistrează.

La primirea cererii de chemare în judecată, președintele sau judecătorul care îl înlocuiește va verifica dacă aceasta întrunește cerințele prevăzute de lege, adică dacă cererea cuprinde mențiunile instituite prin art. 112 C.proc.civ. și dacă este timbrată corespunzător. Când este cazul, reclamantului i se pune în vedere să completeze sau să modifice cererea și să depună, dacă este cazul, copii de pe aceasta, precum și copii certificate de pe toate înscrisurile pe care își întemeiază cererea (art.114 alin.1 C.proc.civ.).

Reclamantul va completa cererea de îndată, iar în situația în care completarea nu este posibilă, cererea se va înregistra și i se va acorda reclamantului un termen scurt. În cazul în care cererea a fost primită prin poștă, reclamantului i se vor comunica în scris lipsurile ei, cu mențiunea că, până la termenul acordat, urmează să facă completările sau modificările necesare.

Potrivit art.114 alin.5 C.proc.civ., în procesele în care, în condițiile art. 47, sunt mai mulți reclamanți sau pârâți, președintele instanței, ținând cont de numărul foarte mare al acestora, de necesitatea de a asigura desfășurarea normală a activității de judecată, cu respectarea drepturilor și intereselor legitime ale părților, va putea dispune reprezentarea lor prin mandatar și îndeplinirea procedurii de comunicare a actelor procesuale numai pe numele mandatarului, la domiciliul sau sediul acestuia. Reprezentarea se va face, după caz, prin unul sau mai mulți mandatar, persoane fizice sau persoane juridice, dispozițiile art. 68 și art.114¹ fiind aplicabile în mod corespunzător. Dovada mandatului va fi depusă de către reclamanți, în termenul acordat în condițiile art.114 la alin. 2, iar de către pârâți, odată cu întâmpinarea. Dacă părțile nu-și aleg un mandatar sau nu se înțeleg asupra persoanei mandatarului, în cazul reclamanților vor fi aplicabile dispozițiile alin. 4, adică președintele instanței

va putea dispune suspendarea prin încheiere potrivit dispozițiilor art.339 C.proc.civ., iar în cazul pârâților, va numi un curator special.

În art.114¹ alin.1 C.proc.civ. se prevede că președintele, îndată ce constată că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, fixează termenul de judecată pe care, sub semnătură, îl dă în cunoștință reclamantului prezent sau reprezentantului acestuia. Celelalte părți vor fi citate. Reclamantul va fi citat în situația în care el nu este prezent personal sau prin reprezentant la fixarea termenului de judecată.

Primul termen de judecată va fi stabilit astfel încât, de la data primirii citației pârâtul să aibă la dispoziție cel puțin 15 zile pentru a-și pregăti apărarea, iar în procesele urgente, cel puțin 5 zile. Pentru termenele următoare și primul termen fixat după casarea cu trimitere, determinată de necercetarea fondului, rămân aplicabile dispozițiile art. 89 alin. 1 C.proc.civ. Prin urmare, aceste din urmă dispoziții nu sunt aplicabile pentru primul termen de judecată, ci pentru termenele ulterioare.

Dacă pârâtul locuiește în străinătate, președintele va putea fixa un termen mai îndelungat. Prin citație, pârâtul va fi informat că are obligația de a-și alege domiciliul în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul. În cazul în care pârâtul nu se conformează acestei obligații, comunicările se vor face prin scrisoare recomandată, recipisa de predare la poșta română a scrisorii, în cuprinsul căreia vor fi menționate actele ce se expediază, ținând loc de dovadă de îndeplinire a procedurii (art.114¹ alin.4 C.proc.civ.).

Cu ocazia fixării primului termen de judecată, prin aceeași rezoluție, președintele va dispune să se comunice pârâtului, o dată cu citația, copii de pe cerere și de pe înscrisuri, punându-i-se în vedere obligația de a depune la dosar întâmpinare cel mai târziu cu 5 zile înainte de termenul stabilit pentru judecată (art.114¹ alin.2 C.proc.civ.).

Sub rezerva dezbaterii la prima zi de înfățișare, președintele, cu ocazia fixării termenului prevăzut la alin. 1, dacă s-a solicitat de către reclamant, poate dispune citarea pârâtului la interogatoriu, alte măsuri pentru administrarea probelor, precum și orice alte măsuri necesare pentru desfășurarea procesului potrivit legii (art.114¹ alin.5 C.proc.civ.).

De asemenea, în condițiile legii, președintele va putea încuviința, prin încheiere executorie, măsuri asigurătorii, precum și măsuri pentru asigurarea dovezilor ori pentru constatarea unei situații de fapt.

3.6 Efectele introducerii cererii de chemare în judecată

Introducerea cererii de chemare în judecată produce anumite efecte juridice, atât pe planul dreptului procesual, cât și pe planul dreptului substanțial.

În doctrină sunt reținute, în principiu, următoarele efecte juridice:

- a) investirea instanței cu soluționarea pricinii la care se referă
- b) determinarea cadrului procesual cu privire la părți și la obiectul cererii, limite în care trebuie să se pronunțe instanța de judecată;
- c) în cazul competenței teritoriale alternative, exprimă voința reclamantului pentru una dintre instanțele deopotrivă competente, alegere asupra căreia reclamantul nu poate reveni, iar pârâtul nu poate solicita declinarea competenței.

- d) în anumite situații, cererea cu caracter strict personal poate fi transmisă moștenitorilor, dacă a fost introdusă înainte de deces de către titularul ei (cererea pentru stabilirea filiației față de mamă – art.52 C.fam., cererea în tăgăduirea paternității – art.54 C.fam., cererea în stabilirea paternității – art.59 C.fam., cererea în revocarea donației pentru ingraturitudine – art.833 C.civ.).
- e) dreptul ce se urmărește a fi valorificat prin cererea de chemare în judecată devine un drept litigios și poate forma obiectul cesiunii;
- f) operează punerea în întârziere a pârâtului

4. Întâmpinarea

Întâmpinarea este actul de procedură prin care pârâtul răspunde la cererea de chemare în judecată, urmărind să se apere față de pretențiile reclamantului.

Potrivit art.115 C.proc.civ., întâmpinarea va cuprinde:

- excepțiile de procedură ce pârâtul ridică la cererea reclamantului;
- răspunsul la toate capetele de fapt și de drept ale cererii;
- dovezile cu care se apără împotriva fiecărui capăt din cerere; când va cere dovada cu martori, pârâtul va arăta numele și locuința lor;
- semnătura.

În întâmpinare, sarcina probei revine pârâtului.

Dacă pârâtul solicită proba prin înscrisuri, va anexa la întâmpinare copii de pe înscrisuri, certificate pentru conformitate cu originalul, în atâtea exemplare câți reclamânți sunt, plus un exemplar pentru instanță, iar când cere dovada cu martori, va arăta numele și locuința acestora.

În ipoteza în care întâmpinarea este formulată de către reprezentant, se va menționa această împrejurare și se va atașa dovada calității de reprezentant.

Lipsa semnăturii atrage sancțiunea nulității întâmpinării în condițiile art.105 alin.2 C.proc.civ. Nulitatea poate interveni, în temeiul acestor dispoziții, și în ipoteza lipsei celorlalte elemente din întâmpinare.

Întâmpinarea nu se timbrează și trebuie depusă la dosar cel mai târziu cu 5 zile înainte de termenul stabilit pentru judecată (art.114¹ alin.2 C.proc.civ.).

La întâmpinare se vor alătura atâtea copii de pe întâmpinare câți reclamânți sunt. Dacă mai mulți reclamânți au un singur reprezentant, sau un reclamant stă în judecată în mai multe calități juridice, se va depune la dosar, pentru aceste părți, câte o singură copie (art.116 alin.2 C.proc.civ.).

În caz de coparticipare procesuală pasivă, pârâții sau numai o parte dintre ei, pot răspunde printr-o singură întâmpinare (art.117 C.proc.civ.).

Potrivit art.118 alin.1 C.proc.civ., întâmpinarea este obligatorie, afară de cazurile în care legea prevede în mod expres altfel.

Prin acest text, legiuitorul a instituit regula obligativității întâmpinării la judecata în primă instanță, admitând totodată și excepții, precum: în asigurarea dovezilor (art.236 alin.3 C.proc.civ.), în procesele de divorț (art.612 alin.5 C.proc.civ.), în acțiunile posesorii (art.674 alin. final C.proc.civ.).

Întâmpinarea este obligatorie și la judecata în apel, la judecata în recurs, în contestația în anulare și în revizuire.

Pârâtul care nu a depus întâmpinare sau care nu a depus întâmpinarea în termenul prevăzut de lege va fi decăzut din :

- dreptul de a mai propune probe, cu excepția situațiilor prevăzute de art.138 C.proc.civ.;
- dreptul de a invoca excepțiile relative (art.136 C.proc.civ.).

În ipoteza în care, pârâtul, care nu este reprezentat au asistat de către avocat, nu a depus întâmpinare, președintele completului îi va pune în vedere, la prima zi de înfățișare, să arate excepțiile, dovezile și toate mijloacele sale de apărare, despre care se va face vorbire în încheierea de ședință. La cerere, instanța îi va acorda pârâtului un termen pentru pregătirea apărării și depunerea întâmpinării (art.118 alin.3 C.proc.civ.).

5. Cererea reconvențională

Potrivit art.119 C.proc.civ., dacă pârâtul are pretenții în legătură cu cererea reclamantului, el poate să facă cerere reconvențională. Prin urmare, cererea reconvențională este actul de procedură prin care pârâtul invocă pretenții proprii față de reclamant.

Cererea reconvențională trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute pentru cererea de chemare în judecată (art.119 alin.2 C.proc.civ. și art.10 din Legea nr.146/1997).

Cererea reconvențională se depune odată cu întâmpinarea sau, dacă pârâtul nu este obligat la întâmpinare, cel mai târziu la prima zi de înfățișare (art.119 alin.3 C.proc.civ.).

Când reclamantul și-a modificat cererea de chemare în judecată, cererea reconvențională se va depune cel mai târziu până la termenul ce se va încuviința pârâtului spre acest sfârșit (art.119 alin.4 C.proc.civ.).

Nerespectarea termenului înăuntrul căruia poate fi depusă cererea reconvențională atrage judecarea ei separată de cererea de chemare în judecată și nu respingerea ca tardivă. Cele două cereri pot fi soluționate împreună, chiar dacă cererea reconvențională a fost depusă tardiv, în situația în care amândouă părțile consimt (art.135 C.proc.civ.).

Potrivit art.120 C.proc.civ., cererea reconvențională se judecă o dată cu cererea principală. Când însă numai cererea principală este în stare de judecată, cererea reconvențională va fi judecată separat.

Instanța se va pronunța asupra cererii principale și asupra cererii reconvenționale prin aceeași hotărâre.

6. Citarea și comunicarea actelor de procedură

Prin „comunicarea actelor de procedură” se înțelege aducerea la cunoștință celor interesați, de regulă părților, a cuprinsului anumitor acte care se efectuează în cursul procesului.

„Citarea” este actul de procedură prin care instanța înștiințează părțile sau alți participanți la procesul civil despre : existența procesului, despre data și locul ședinței de judecată, iar „citația” este actul scris prin care se realizează citarea. Însă citarea se poate realiza și oral, prin darea termenului în cunoștință.

6.1 Reguli generale

Potrivit art.85 C.proc.civ., judecătorul nu poate hotărî asupra unei cereri decât

după citarea sau înfățișarea părților, afară numai dacă legea nu dispune altfel. Președintele instanței va amâna judecarea pricinii ori de câte ori constată că partea care lipsește nu a fost citată cu respectarea cerințelor prevăzute de lege sub pedeapsa nulității (art.107 C.proc.civ.).

De la regula citării, legiuitorul prevede în mod expres și unele excepții, când judecata poate avea loc fără citarea părților. De exemplu, soluționarea conflictelor de competență (art.22 alin.5 C.proc.civ.), suspendarea judecării pricinii dispusă de către președintele instanței sesizate cu o cerere de strămutare (art.40 alin.2 C.proc.civ.), asigurarea dovezilor (art.236 alin.4 C.proc.civ.), ordonanța președințială (art.581 alin.3 C.proc.civ.).

Instanța nu are obligația citării nici în situația în care partea are termenul în cunoștință, întrucât în acest caz finalitatea citării este realizată.

Potrivit art.153 C.proc.civ., partea care a depus cererea personal sau prin mandatar și a luat termenul în cunoștință, precum și partea care a fost prezentă la o înfățișare, ea însăși sau prin mandatar, chiar neîmputernicit cu dreptul de a cunoaște termenul, nu va fi citată în tot cursul judecării la acea instanță, prezumându-se că ea cunoaște termenele ulterioare.

Instituția termenului în cunoștință nu se aplică, conform art.153 alin.2 C.proc.civ. :

- în cazul redeschiderii judecării după ce a fost suspendată;
- în cazul stabilirii unui termen pentru chemarea la interogatoriu;
- în cazul când procesul se repune pe rol;
- în cazul militarilor în termen și al deținuților.

6.2 Citația. Cuprins

Citarea participanților la procesul civil se realizează prin actul procedural scris numit citație.

Formularul de citație are două părți : citația propriu-zisă, care are scopul de înștiințare și este lăsată persoanei citate; dovada de înmânare sau procesul-verbal de îndeplinire a procedurii de citare, care se restituie instanței.

Potrivit art.88 alin.1 C.proc.civ., citația va cuprinde:

1. numărul și data emiterii, precum și numărul dosarului;
2. arătarea anului, lunii, zilei și orei de înfățișare;
3. arătarea instanței și sediul ei;
4. numele, domiciliul și calitatea celui citat;
5. numele și domiciliul părții potrivnice și felul pricinii;
- 5¹. alte mențiuni prevăzute de lege;
6. parafa șefului instanței și semnătura grefierului.

Dovada de primire a citației sau procesul-verbal întocmit de agentul procedural trebuie să cuprindă mențiunile prevăzute în art.100 alin.1 C.proc.civ. :

1. anul, luna și ziua când a fost încheiat;
2. numele celui care l-a încheiat;
3. funcțiunea acestuia;
4. numele, prenumele și domiciliul celui căruia i s-a făcut comunicarea, cu arătarea numărului, etajului, apartamentului sau camerei, dacă cel căruia i s-a făcut comunicarea locuiește într-o clădire cu mai multe etaje sau apartamente sau în

hotel și dacă actul de procedură a fost înmănat la locuința sa, ori a fost afișat pe ușa acestei locuințe;

5. arătarea instanței de la care pornește actul de procedură și identificarea lui, iar pentru citații și a termenului de înfățișare.
6. arătarea înscrisurilor comunicate;
7. numele și calitatea celui căruia i s-a făcut înmânarea sau locul unde s-a făcut afișarea;
8. semnătura celui care a încheiat procesul-verbal.

6.3 Persoanele care vor fi citate și modul de citare

Vor fi citate părțile, martorii, experții, interpreții, traducătorii și alți participanți la procesul civil.

În caz de alegere de domiciliu, dacă partea a arătat și persoana însărcinată cu primirea actelor de procedură, comunicarea acestora se va face la acea persoană, iar în lipsa unei asemenea mențiuni, toate comunicările se vor face la domiciliul părții (art.93 C.proc.civ.).

Prin art.87 C.proc.civ., legiuitorul stabilește unele reguli speciale privind modul de citare a unor anumite categorii de persoane :

1. statul, județul, comuna și celelalte persoane juridice de drept public, în persoana capului autorității la contenciosul sediului central al administrației respective sau, în lipsă de contencios, la sediul administrației;
2. persoanele juridice de drept privat, prin reprezentanții lor, la sediul principal sau la cel al sucursalei ori, după caz, al reprezentanței.
3. asociațiile și societățile care nu au personalitate juridică, prin organele lor de conducere, la sediul administrației lor;
5. cei supuși procedurii reorganizării judiciare și a falimentului prin administratorul judiciar ori, după caz, lichidatorul judiciar;
6. incapabilii, prin reprezentanții lor legali. În caz de numire a unui curator special, citarea se va face prin acest curator;
7. personalul misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale României, cetățenii români trimiși ca funcționari la organizații internaționale, precum și membrii lor de familie care locuiesc cu ei, aflați în străinătate, prin Ministerul Afacerilor Externe.
Cetățenii români, alții decât cei menționați anterior, aflați în străinătate în interes de serviciu, prin organele centrale care i-au trimis sau în subordinea cărora se află cei care i-au trimis;
8. în cazul în care prin tratate sau convenții internaționale la care este parte România sau prin acte normative speciale nu se prevede o altă procedură, cei care se află în străinătate, având domiciliul sau reședința cunoscute, printr-o citație scrisă trimisă cu scrisoare recomandată, cu dovadă de primire. În ipoteza alegerii domiciliului în România, dacă s-a indicat și numele mandatarului, va fi citat și acesta;
9. cei cu domiciliul sau reședința necunoscută, potrivit art. 95, prin publicitate;
10. moștenitorii, până la intervenirea lor în proces, printr-un curator special, numit de instanță.

6.4 Citarea prin publicitate

Potrivit art.95 alin.1 C.proc.civ., când reclamantul învederează că, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, nu a izbutit să afle domiciliul pârâtului, președintele instanței va dispune citarea acestuia prin publicitate.

Citarea prin publicitate se face afișându-se citația la ușa instanței. Citația se publică și în Monitorul Oficial al României sau într-un ziar mai răspândit, dacă președintele instanței sau completul de judecată apreciază că o asemenea măsură este necesară (alin.2).

Afișarea, precum și publicarea citației se fac cu cel puțin 15 zile înainte de data fixată pentru judecată, iar în cazurile urgente, acest termen poate fi redus la 5 zile, de către președintele instanței sau completului de judecată.

Dacă pârâtul se înfățișează și dovedește că a fost citat prin publicitate cu rea-credință, toate actele de procedură ce au urmat încuviințării acestei citări vor fi anulate, reclamantul putând fi sancționat cu amendă și obligat la despăgubiri (art.95 alin.4 C.proc.civ.).

6.5 Comunicarea actelor de procedură

Comunicarea cererilor și a tuturor actelor de procedură (deci și a citației) se face din oficiu, prin agenții procedurali ai instanței sau prin orice alt salariat al acesteia, precum și prin agenți ori salariați ai altor instanțe, în ale căror circumscripții se află cel căruia i se comunică actul.

Citația, sub pedeapsa nulității, va fi înmănată părții cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată. În pricinile urgente, termenul poate fi și mai scurt, după aprecierea instanței (art.89 alin.1 C.proc.civ.).

Potrivit art.97 C.proc.civ., nici un act de procedură nu se poate îndeplini în zilele de sărbătoare legală, afară de cazuri grabnice, după încuviințarea președintelui.

Legiuitorul stabilește în art.90 alin.4-7 C.proc.civ. și unele reguli speciale privind înmânarea citației și a altor acte de procedură. Astfel:

- pentru persoanele aflate sub arme, citația se înmânează la comandamentul superior cel mai apropiat;
- pentru persoanele care alcătuiesc echipajul unui vas de comerț, înmânarea se face, în lipsa unui domiciliu cunoscut, la căpitănia portului unde se găsește înregistrat vasul;
- pentru deținuți, înmânarea se face la administrația închisorii;
- pentru bolnavii aflați în spitale, ospicii ori sanatorii, înmânarea se face la direcția așezământului.

Prin art.92 C.proc.civ. se reglementează modul în care trebuie să procedeze agentul procedural în cazul în care s-ar ivi vreuna din situațiile prevăzute în acest text.

Comunicarea citației și a altor acte de procedură nu se poate realiza prin afișare în cazul persoanelor juridice, precum și al asociațiilor sau societăților care, potrivit legii, pot sta în judecată, cu excepția cazurilor în care se refuză primirea sau dacă se constată lipsa oricărei persoane la sediul acestora (art.92¹ C.proc.civ.). Fiind o excepție de la regula citării persoanelor juridice, citarea prin afișare se va face numai în situațiile expres prevăzute în text.

Schimbarea domiciliului sau a sediului uneia din părți în timpul judecății trebuie, sub pedeapsa neluării ei în seamă, să fie adusă la cunoștința instanței prin petiție la dosar, iar părții potrivnice prin scrisoare recomandată, a cărei recipisă de predare se va depune la dosar o dată cu petiția prin care se înștiințează instanța despre schimbarea domiciliului (art.98 C.proc.civ.).

II. Etapa dezbaterilor

Dezbaterea cauzei impune îndeplinirea unor acte procedurale (ca: încheieri, procese-verbale, citații, minute, hotărâri) și parcurge mai multe momente : activitatea premergătoare ședinței de judecată, activitatea în timpul ședinței de judecată (încercarea de împăcare a părților, prima zi de înfățișare, invocarea și soluționarea excepțiilor, administrarea probelor, punerea de concluzii asupra fondului pricinii), activitatea ulterioară ședinței de judecată.

1. Ședința de judecată

1.1 Activitatea premergătoare ședinței de judecată

Potrivit art.103 alin.1 din Regulamentul instanțelor judecătorești, grefierul de ședință preia dosarele de la arhivă, sub semnătură în registrul de termene, cu cel puțin două zile înaintea ședinței.

Potrivit art.103 alin.3 din Regulament, președintele instanței asigură procurorului de ședință, părților, reprezentanților părților, avocaților și celorlalte persoane prevăzute de lege posibilitatea consultării din timp a dosarelor.

1.2 Activitatea în timpul ședinței de judecată

Potrivit art.104 alin.1 din Regulament, grefierul va fi prezent în sala de ședință cu jumătate de oră înainte de începerea ședinței de judecată pentru :

- a pune la dispoziție dosarele spre consultare și, totodată, pentru a atașa la dosare ultimele acte de procedură sau corespondența sosită la registratură.

După începerea ședinței de judecată, procurorul, părțile, reprezentanții sau avocații acestora pot studia dosarele numai cu încuviințarea președintelui de complet, după o prealabilă verificare a identității și calității.

- a verifica buna funcționare a instalațiilor de sonorizare, pentru apelul persoanelor chemate în fața instanței de judecată.

Grefierul de ședință anunță publicului din sală intrarea judecătorilor.

1.2.1 Conducerea ședinței de judecată

Judecarea cauzelor se face de către un complet, care este prezidat, prin rotație, de unul dintre membrii acestuia (art.52 alin.2 din Legea nr.304/2004 și art.104 alin.5 din Regulament).

Potrivit art.128 alin.1 C.proc.civ., președintele deschide, suspendă și ridică ședința. Judecătorii sau părțile pot pune întrebări martorilor sau experților numai prin mijlocirea președintelui, care poate însă încuviința ca aceștia să pună întrebările direct (art.130 C.proc.civ.).

Președintele completului exercită, conform art.122 C.proc.civ., poliția ședinței, putând lua măsuri pentru păstrarea ordinii și bune-cuviințe.

1.2.2 Desfășurarea ședinței de judecată

Deschiderea ședinței de judecată se face de către președintele completului sau de judecătorul unic.

Înainte de a începe dezbaterea fiecărei cauze, părțile pot cere instanței amânarea pricinilor care nu sunt în stare de judecată, dacă aceste cereri nu provoacă dezbateri (art.126 teza I C.proc.civ.). Cauzele care se amână, fără discuții, vor putea fi strigate la începutul ședinței, în ordinea listei, dacă toate părțile legal citate sunt

prezente și cer amânarea sau în cauză s-a solicitat judecata în lipsă. La cererea părților, instanța va putea lăsa cauza la urmă, fixând o anumită oră, când dosarul va fi strigat din nou (art.104 alin.11 și 12 din Regulament).

Amânarea „fără discuții” se poate face și de un singur judecător (art.126 teza a II-a C.proc.civ.) și se dispune, de regulă, pentru remedierea unor neregularități procedurale, precum necitarea martorilor, nedepunerea raportului de expertiză, lipsă de apărare, neachitarea taxei de timbru.

După momentul amânării „fără discuții”, cauzele care nu s-au amânat și care sunt considerate în stare de judecată vor fi soluționate în ordinea de pe lista proceselor, afișată la intrarea în sala de ședință. Însă părțile pot cere schimbarea rândului, dacă împlicinații având pricini fixate înaintea lor nu se împotrivesc (art.125 alin.3 C.proc.civ.).

Pentru motive temeinice, președintele completului poate dispune luarea cauzelor într-o altă ordine decât cea înscrisă pe lista de ședință (art.104 alin.13 teza a II-a din Regulament).

Dezbaterea fiecărei cauze începe cu apelul părților. Apelul părților și a celorlalte persoane citate se face, de regulă, de grefierul de ședință, prin instalația de sonorizare.

După strigarea cauzei și apelul părților, grefierul de ședință face oral referatul cauzei, prezentând pe scurt obiectul pricinii și stadiul în care se află judecata acesteia, comunică modul în care s-a îndeplinit procedura de citare a persoanelor chemate la proces și dacă s-au realizat celelalte măsuri dispuse de instanță la termenele anterioare (art.104 alin.9 și 10 din Regulament).

În acest moment al procesului, președintele completului verifică personal dacă procedura de citare a fost îndeplinită și, dacă partea lipsă nu a fost citată legal, va dispune amânarea judecării și repetarea procedurii de citare față de aceasta. De asemenea, președintele verifică dacă s-au respectat cerințele privind plata taxelor de timbru.

După aceea, în funcție de situația concretă din fiecare dosar, președintele completului va putea dispune una din următoarele măsuri : amânarea judecării, suspendarea judecării sau soluționarea cauzei.

Prima zi de înfățișare

Potrivit art.134 C.proc.civ., este socotită ca prima zi de înfățișare aceea în care părțile, legal citate, pot pune concluzii.

Deci, pentru a exista prima zi de înfățișare trebuie îndeplinite cumulativ două condiții : părțile să fie legal citate și să poată pune concluzii. De aceea acest moment procedural nu poate fi confundat cu primul termen de judecată.

Dar dacă la primul termen de judecată sunt îndeplinite cele două condiții impuse de legiuitor, acest termen constituie și prima zi de înfățișare.

La prima zi de înfățișare, *reclamantul va putea solicita instanței un termen pentru întregirea sau modificarea cererii*. În acest caz, instanța dispune amânarea pricinii și comunicarea cererii modificate pârâtului, în vederea facerii întâmpinării (art.132 alin.1 C.proc.civ.).

Cererea nu se socotește modificată și nu se va da termen, ci se vor trece în încheierea de ședință declarațiile verbale făcute în instanță:

- când se îndreaptă greșelile materiale din cuprinsul cererii;
- când reclamantul mărește sau micșorează câtimea obiectului cererii;
- când cere valoarea obiectului pierdut sau pierit;
- când înlocuiește cererea în constatare printr-o cerere pentru realizarea dreptului sau dimpotrivă, în cazul în care cererea în constatare poate fi primită.

1.3 Activitatea ulterioară ședinței de judecată

Dezbaterile din timpul unei ședințe de judecată se concretizează într-un act procesual, numit încheiere de ședință.

Numai în situația când, în ședința în care au avut loc dezbaterile pe fond, se pronunță și hotărârea, nu se va mai întocmi încheiere de ședință, pentru că în acest caz trebuie redactată însăși hotărârea, care va cuprinde și ceea ce s-a petrecut la acel termen.

După redactarea și semnarea încheierilor, grefierii de ședință predau dosarele amânate grefierului arhivar șef, care semnează de primirea lor pe listele de ședință.

1.4 Încheierea de ședință

1.4.1 Noțiune și cuprins

Obligația întocmirii unei încheieri de ședință, pentru fiecare termen de judecată, este instituită în mod expres prin art.147 C.proc.civ., potrivit căruia, dezbaterile urmate în ședință se vor trece în încheierea de ședință.

Calificată chiar de către legiuitor ca fiind o hotărâre, încheierea de ședință trebuie să cuprindă părțile principale ale unei hotărâri judecătorești:

- practica sau partea introductivă
- considerentele, în care se motivează măsura luată de instanță, de exemplu motivele care au justificat soluționarea unei excepții.
- dispozitivul, în care se trece măsura ordonată de instanță (de exemplu, efectuarea unei expertize, soluția data asupra unei excepții invocate) și termenul la care s-a amânat judecata.

De asemenea, încheierea de ședință trebuie să cuprindă semnătura judecătorilor și a grefierului, astfel cum rezultă expres din art.147 C.proc.civ. Neîndeplinirea acestei formalități atrage nulitatea încheierii de ședință.

1.4.2 Clasificarea încheierilor de ședință

De regulă, încheierile preced și pregătesc hotărârea, de aceea se numesc încheieri premergătoare.

Încheierile premergătoare vor fi date cu același număr de voturi ca și hotărârile (art.268 alin.1 C.proc.civ.) și orice dispoziție luată de instanță prin încheiere va fi motivată (art.268 alin.4 C.proc.civ.).

Judecătorii nu sunt legați prin aceste încheieri. Ei sunt legați de acele încheieri care, fără a hotărî în totul pricina, pregătesc dezlegarea ei (art.268 alin.2 și 3 C.proc.civ.).

Pornind de la aceste prevederi, având în vedere și ansamblul reglementărilor procedurale în materie, doctrina și jurisprudența clasifică încheierile premergătoare în încheieri preparatorii și încheieri interlocutorii.

Încheierile preparatorii sunt acele încheieri prin care instanța ia unele măsuri în cursul judecării, în vederea cercetării și soluționării cauzei, fără să se prejudece

fondul.

Încheierile interlocutorii, spre deosebire de cele preparatorii, leagă instanța, adică judecătorii nu pot reveni asupra măsurii dispuse prin ele. Sunt încheierile care lasă să se prevadă rezultatul procesului sau care rezolvă parțial un aspect al procesului. De exemplu, încheierea de admitere sau de respingere a unei excepții, încheierea de admitere în principiu a intervenției voluntare.

2. Excepțiile procesuale

2.1 Noțiune și natură juridică

Excepțiile fac parte din ansamblul mijloacelor procesuale care alcătuiesc acțiunea civilă și la care recurge, de regulă, pârâtul, pentru a se apăra împotriva cererii de chemare în judecată.

Potrivit doctrinei, excepțiile procesuale sunt „acele mijloace prin care, în cadrul procesului civil, partea interesată, procurorul sau instanța din oficiu, invocă în condițiile prescrite de lege și fără a pune în discuție fondul dreptului dedus judecății, neregularități procedurale sau lipsuri privind exercițiul dreptului la acțiune, urmărind întârzierea sau împiedicarea judecății în fond”.

2.2 Clasificarea excepțiilor procesuale

Excepțiile procesuale sunt clasificate în funcție de următoarele criterii: obiectul lor, caracterul normei juridice încălcate și efectul pe care îl produc.

2.2.1 După obiectul lor, excepțiile procesuale se împart în *excepții de procedură* și *excepții de fond*, clasificare care rezultă, de altfel, din art.137 C.proc.civ., însă legiuitorul nu a instituit și un criteriu de delimitare a acestora.

2.2.2 În raport de caracterul de ordine publică sau de ordine privată al normei juridice nerespectate, excepțiile se împart în *excepții absolute* și *excepții relative*.

2.2.3 În funcție de efectul pe care-l produc, excepțiile procesuale se clasifică în *excepții dilatorii* și *excepții peremptorii*.

2.3 Invocarea excepțiilor procesuale

Excepțiile procesuale pot fi invocate de către cei îndreptățiți, în condiții diferite, după cum excepția este absolută sau relativă. Astfel, *pârâtul* poate invoca prin întâmpinare excepțiile procesuale referitoare la cererea de chemare în judecată.

În cazul în care pârâtul formulează cerere reconvențională, reclamantul va putea invoca excepțiile față de această cerere prin întâmpinare.

Excepțiile de procedură care nu au fost propuse în condițiile menționate nu vor mai putea fi invocate în cursul judecății, afară de cele de ordine publică (art.136 C.proc.civ.).

Procurorul poate să invoce excepțiile absolute în orice stare a procesului, dacă acesta participă la judecată. Procurorul nu poate invoca excepțiile relative însă, dacă participă la judecată, poate pune concluzii cu privire la excepțiile invocate de părți.

Instanța poate invoca din oficiu excepțiile absolute, în orice stare a pricinii (art.108 alin.1 C.proc.civ.). Însă, pentru a asigura respectarea principiului contradictorialității și a dreptului la apărare, excepția invocată trebuie pusă în discuția părților.

2.4 Soluționarea excepțiilor

Potrivit art.137 alin.1 C.proc.civ., instanța se va pronunța mai întâi asupra excepțiilor de procedură, precum și asupra celor de fond care fac de prisos, în totul sau în parte, cercetarea în fond a pricinii. Excepțiile nu vor putea fi unite cu fondul decât dacă pentru judecarea lor este nevoie să se administreze dovezi în legătură cu dezlegarea în fond a pricinii (alin.2).

Asupra excepției instanța se va pronunța după caz, printr-o încheiere sau printr-o hotărâre.

3. Probele

3.1 Noțiunea probelor în procesul civil

În doctrină recentă, atât în cea civilă, cât și în cea procesual – civilă, se face distincție între acțiunea de stabilire a existenței sau inexistenței unui anumit fapt, mijlocul legal pentru dovedirea faptului și rezultatul realizat prin folosirea mijloacelor de probă. Acesta este înțelesul probei „în sens larg”, căci, în „sens restrâns”, prin probă se înțelege fie mijlocul legal pentru dovedirea unui fapt, fie faptul probator, adică un fapt material care, fiind dovedit printr-un alt mijloc de probă, este folosit pentru a dovedi un alt fapt material.

3.2 Reglementarea probelor

Probele sunt reglementate, în principal, în Codul civil, Codul de procedură civilă și Codul comercial. Aceste acte normative reprezintă cadrul legal sau sediul materiei probelor.

Codul civil reglementează probele în dispozițiile art.1169 – 1206, Codul de procedură civilă în art.167 – 241, iar Codul comercial în art.46 – 57.

Dispoziții referitoare la probe se găsesc și în acte normative cu caracter special față de Codul civil și Codul de procedură civilă, cum ar fi : Legea nr.116/1996 privind actele de stare civilă, Codul Muncii, Codul familiei etc.

3.3. Aplicarea în timp și spațiu a normelor juridice privind probele

În ce privește aplicarea normelor juridice referitoare la probe, trebuie să distingem între aplicarea în timp și aplicarea în spațiu a acestor norme, întrucât legile se succed în timp și pot coexista sub aspect teritorial.

3.3.1 Aplicarea în timp a normelor juridice privind probele

Aplicarea legii în timp presupune determinarea momentului intrării și ieșirii din vigoare a legii, precum și soluționarea eventualelor conflicte de legi în timp.

Cât privește primul aspect, acesta nu ridică probleme practice, întrucât legea civilă se aplică pe durata cât este în vigoare, adică durata cuprinsă între intrarea și ieșirea ei din vigoare.

Conflictele de legi în timp se soluționează potrivit principiului *lex posteriori derogat priori*, regulă de drept conform căreia „legea nouă abrogă sau modifică legea veche, dacă textele nu sunt identice (și, bineînțeles, dacă nu se prevede abrogarea expresă”).

3.3.2 Aplicarea în spațiu a normelor juridice privind probele

Aplicarea în spațiu a normelor juridice privind probele nu pune probleme pe

plan intern, deoarece, prin unificarea legislativă, la nivelul întregii țări se aplică aceeași lege. În cazul în care s-ar ivi unele conflicte între legile interprovinciale se va aplica regula „*locus regit actum*”.

3.4. Subiectul, obiectul și sarcina probei

a) **Subiectul probei** este judecătorul, întrucât probele se administrează în proces pentru a-l convinge pe acesta de existența sau inexistența raportului juridic dedus judecății.

b) **Obiectul probei**

Obiectul probei îl formează, întotdeauna, faptele juridice în sens larg din care izvorăsc drepturile și obligațiile cu privire la care părțile sunt în litigiu, deci izvoarele dreptului ce pretind, și nu dreptul subiectiv invocat și nici elementele de drept, care reprezintă temeiul dreptului invocat.

Ca o excepție normele juridice pot constitui obiect al probei. Este vorba de legea străină. Aceasta nu se bucură de aceeași prezumție de cunoaștere ca legislația internă sau ca dreptul internațional aplicabil în ordinea internă. Legea străină se aplică în fața instanțelor judecătorești române în condițiile stabilite prin normele conflictuale cuprinse în Legea nr.105/1992. Judecătorul aplică din oficiu normele care desemnează legea străină aplicabilă litigiului, dar, odată aceasta declarată aplicabilă, trebuie să fie probată existența și conținutul ei.

c) **Sarcina probei**

Art.1169 C.civ. consacră regula potrivit căreia : „cel ce face o propunere înaintea judecății trebuie să o dovedească”.

Din această regulă rezultă că oricine evocă un drept, un fapt, trebuie să îl dovedească.

Cronologic, reclamantul este primul care are sarcina probei, întrucât procesul civil este pornit de către acesta prin introducerea cererii de chemare în judecată, regulă exprimată în dreptul roman prin adagiul „*Onus probandi incumbit actori*” sau „*Actori incumbit probatio*”.

Pârâtul nu are de făcut nici o dovadă, atâta timp cât nu face nici o propunere instanței de judecată, ci doar neagă dreptul pretins de reclamant.

Sunt situații în care pârâtul are mai întâi sarcina probei. Este cazul excepțiilor invocate de către pârât pentru a paraliza pretențiile reclamantului. Când pârâtul introduce o cerere reconvențională sau o cerere de chemare în garanție a unui terț, el se transformă în reclamant atât în instanță cât și în raportul probatoriu, aplicându-i-se în întregime regula comună privind sarcina probei. În această situație, reclamantul din cererea de chemare în judecată va avea sarcina probei după ce pârâtul și-a dovedit afirmațiile.

Prin urmare, fiecare parte, atunci când invocă un fapt nou în sprijinul pretenției sau apărării sale, trebuie să-i dovedească existența.

3.5 Clasificarea probelor

În literatura juridică, probele sunt clasificate după mai multe criterii:

a) *după cum probele se efectuează în fața instanței sau în afara acesteia, ele se clasifică în probe judiciare și probe extrajudiciare.*

b) *după natura lor, probele se clasifică în probe personale și probe materiale.*

Probele personale pot fi : **pozitive** (declarațiile consemnate în înscrisuri sau făcute oral); **negative sau de abținere** (ascunderea sau distrugerea unui înscris ori neprezentarea înscrisului a cărui înfățișare a fost ordonată de către instanță, lipsa sau refuzul de a răspunde la interogatoriu); **de raționament** (în cazul prezumțiilor legale și prezumțiilor simple).

c) *în funcție de caracterul original sau derivat probele se împart în probe primare sau nemijlocite și probe secundare, derivate sau mijlocite.*

d) *după cum faptul probator duce ori nu direct la stabilirea faptului principal sau după caracterul legăturii dintre probă și faptul care urmează să fie stabilit, probele se clasifică în probe directe și probe indirecte.*

e) *după modul în care judecătorul percepe faptele sau după raportul dintre judecător și fapte, probele se clasifică în : probe care sunt rezultatul percepției personale a faptelor de către judecător (cercetarea la fața locului) și probe care sunt rezultatul percepției faptelor de alte persoane (depoziția martorului, expertiza).*

3.6 Reguli generale și comune privind admisibilitatea, administrarea și aprecierea probelor

3.6.1 Reguli generale și comune privind admisibilitatea probelor

Dovezile nu pot fi folosite în dezlegarea pricinii decât dacă îndeplinesc cumulativ anumite condiții, care nu sunt reglementate ca atare, ci rezultă din interpretarea dispozițiilor privind probele.

În doctrina recentă, sunt reținute următoarele condiții generale de admisibilitate a probelor :

- proba să fie legală sau proba să nu fie oprită de lege;
- proba să fie verosimilă;
- proba să fie pertinentă;
- proba să fie concludentă .

3.6.2 Reguli privind administrarea probelor

Spre deosebire de admisibilitatea probelor ca problemă de fond, reglementată în Codul civil, administrarea probelor, ca problemă de formă, este reglementată în Codul de procedură civilă, titlul III, capitolul III, secțiunea III-a, art.167 – 241.

Administrarea probelor implică în mod necesar ca acestea să fie mai întâi propuse de către părți și apoi încuviințate de către instanța de judecată .

1) Propunerea probelor

Potrivit art.129 alin.1 teza finală din Codul de procedură civilă, părțile au obligația „..... să-și probeze pretențiile și apărările”.

De regulă, propunerea probelor se face în etapa scrisă a procesului civil, etapă care are rolul de informare reciprocă a părților privind pretențiile lor, probele folosite în susținerea pretențiilor, precum și rolul de informare a instanței privind cauza ce urmează a fi soluționată și dovezile pe baza cărora se va pronunța.

Conform dispozițiilor legale, propunerea probelor se face prin cererea de chemare în judecată (art.112 C.proc.civ.), prin întâmpinare (art.115 C.proc.civ.), prin cererea reconvențională (art.119 C.proc.civ.) ori în condițiile art.132 și ale art.138 C.proc.civ. De asemenea, probele se propun prin cererea de intervenție în cazurile în care se formulează o astfel de cerere în condițiile art.49 – 66 C.proc.civ.

Potrivit art.138 C.proc.civ., probele care nu au fost propuse în condițiile, prevăzute de art.112, 115 și 132 C.proc.civ., nu mai pot fi invocate în tot cursul instanței respective. Sancțiunea care intervine în caz de nesocotire a acestor dispoziții este decăderea părților din dreptul de a propune probele cu care doresc să-și dovedească pretențiile și apărările.

De la regula prevăzută în art.138 C.proc.civ., există trei excepții în care nu va opera sancțiunea decăderii, deși probele nu au fost propuse în condițiile cerute de lege. Astfel:

- când nevoia dovezii ar reieși din dezbateri și partea nu o putea prevedea;
- când administrarea dovezii nu pricinuieste amânarea judecării;
- când dovada nu a fost cerută în condițiile legii, din pricina neștiinței sau lipsei de pregătire a părții, care nu a fost asistată sau reprezentată de avocat.

2) Încuviințarea probelor

Probele propuse în condițiile arătate vor fi încuviințate de către instanță, după ce aceasta a cercetat dacă probele sunt admisibile și după ce le-a pus în discuția contradictorie a părților.

Art.167 alin. 1 C.proc.civ. stabilește că „Dovezile se pot încuviința numai dacă instanța socotește că ele pot să aducă dezlegarea pricinii”, iar în practica judiciară s-a decis că ori de câte ori se solicită o probă sau instanța cântărește dacă este cazul să ordone o anumită probă din oficiu, ea este datoare să verifice problema concluziei probei.

De la regula că probele se pot încuviința numai dacă instanța socotește că ele pot să aducă dezlegarea pricinii avem o excepție, caz în care instanța va încuviința proba fără a mai analiza concluzia acesteia dacă există pericolul ca proba „să se piardă prin întârziere” (art.167 alin.1 C.proc.civ.).

Potrivit art.168 alin.1 C.proc.civ., încheierea prin care se încuviințează dovezile va arăta faptele ce vor trebui dovedite și mijloacele de dovadă încuviințate pentru dovedirea lor. Încheierea de încuviințare a probelor este o încheiere preparatorie, care nu leagă instanța.

3) Administrarea propriu-zisă a probelor

Pe lângă dispozițiile referitoare la administrarea fiecărei probe în parte, Codul de procedură civilă cuprinde și unele dispoziții generale privind administrarea dovezilor în art. 167 – 171, din titlul III, capitolul III, secțiunea a III-a, intitulată ”Administrarea dovezilor”.

În ce privește administrarea propriu-zisă a probelor, legiuitorul a instituit următoarele reguli:

- prima regulă, instituită în art.169 alin.1 C.proc.civ., stabilește că „Administrarea probelor se face în fața instanței de judecată, dacă legea nu dispune altfel”;
- a doua regulă este consacrată în art.168 alin.2 C.proc.civ., care prevede că „Administrarea dovezilor se face în ordinea statornicită de instanță”;
- a treia regulă, prevăzută de art.167 alin.2 C.proc.civ., este aceea că dovezile vor fi administrate înainte de începerea dezbaterilor asupra fondului.

3.7 Cercetarea procesului în cazul administrării probelor de către avocați

Instituția „Cercetarea procesului în cazul administrării probelor de către avocați” a fost introdusă în Codul de procedură civilă prin O.U.G. nr.138/2000, în

titlul III „Procedura înaintea primei instanțe”, capitolul III, secțiunea III¹, art.241¹ - 241²². Ulterior , prin O.U.G. nr.59/2001, aceste dispoziții au fost abrogate, fiind reintroduse, apoi, prin Legea nr.219/2005 privind aprobarea O.U.G. nr.138/2000 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă.

Procedura administrării probelor de către avocați se va desfășura potrivit unui program încuviințat de instanță, în care sunt fixate și termene pentru administrarea probelor, ținându-se seama de volumul și complexitatea acestora. Astfel, îndată ce probele au fost administrate în modul arătat, se creează posibilitatea ca instanța să treacă direct la dezbaterile în fond a cauzei.

3.8 Aprecierea probelor în procesul civil

Aprecierea probelor, ca ultimă problemă pe care o are de rezolvat instanța cu privire la probe, constă în operațiunea mentală a acesteia pentru a determina puterea doveditoare și

valoarea fiecărei probe în parte, precum și a probelor în ansamblul lor.

Această operațiune are loc după ce s-au administrat probele și s-au pus concluzii pe fond de către părți, când instanța se retrage pentru deliberare. Spre deosebire de admisibilitatea și administrarea probelor care se face în ședință publică, în contradictoriu, aprecierea probelor se face în secret, în camera de consiliu sau în ședință, dacă procesul nu prezintă nici o dificultate.

Aprecierea probelor s-a făcut diferit în funcție de sistemul care guverna într-o epocă sau alta, însă scopul mijloacelor de probă era același: de a determina convingerea judecătorului.

Istoria dreptului probator a cunoscut mai multe sisteme de probațiune:

- a) Sistemul probei libere sau morale;
- b) Sistemul probelor legale sau formale;
- c) Sistemul mixt sau eclectic ori sistemul intimei convingeri a judecătorului combinat cu sistemul probelor formale.

3.9 Asigurarea dovezilor

Procedura asigurării dovezilor, cunoscută și sub denumirea de „ancheta în futurum”, este o excepție de la regula consacrată în art.169 alin.1 C.proc.civ., potrivit căreia administrarea probelor se face în fața instanței sesizate cu judecarea fondului și în cursul dezbaterilor.

Potrivit art.235 C.proc.civ. : „Oricine are interes să constate de urgență mărturia unei persoane, părerea unui expert, starea unor lucruri, mișcătoare sau nemișcătoare, sau să dobândească recunoașterea unui înscris, a unui fapt ori a unui drept, va putea cere administrarea acestor dovezi dacă este primejdie ca ele să dispară sau să fie greu de administrat în viitor.

Cererea poate fi făcută chiar dacă nu este primejdie în întârziere, în cazul când pârâtul își dă învoirea”.

Cererea de asigurare a dovezilor poate fi formulată de oricine are interes, adică de oricare dintre părțile viitorului proces sau ale procesului în curs. Ea trebuie să cuprindă pe lângă elementele necesare oricărei cereri adresate justiției (art.82 C.proc.civ.) și următoarele elemente specifice acestei proceduri (art.236 alin.2

C.proc.civ.): dovezile a căror administrare se pretinde; faptele ce voiește să dovedească prin aceste probe; primejdia întârzierii sau învoirea pârâtului.

Asigurarea dovezilor se poate solicita pe cale principală sau pe cale incidentală.

Dovezile conservate prin procedura reglementată de art.235-241 C.proc.civ. sunt opozabile părților în procesul de fond. Potrivit art.241 C.proc.civ., aceste dovezi pot fi folosite și de partea care nu a cerut administrarea lor.

3.10. Înscrierile

3.10.1. Considerații generale privind înscrierile

Potrivit art. 1170 C.civ. , dovada se poate face prin înscrieri, prin martori, prin prezumții, prin mărturisirea uneia din părți.

Din această dispoziție generală reiese că înscrierile sunt mijloace de probă. Ele sunt reglementate în trei acte normative cu caracter general. Astfel:

- Codul civil reglementează înscrierile în titlul III, cartea a III-a, capitolul IX, secțiunea „Despre înscrieri” la art. 1171– 1190;
- Codul de procedură civilă, în titlul III din cartea a II-a, reglementează „Dovada cu înscrieri” și „Verificarea de scripte”, la secțiunea „Administrarea dovezilor”, art. 172–176 și respectiv 177 – 184;
- Codul comercial cuprinde dispoziții referitoare la înscrieri în titlul V din cartea I, art. 46–58.

De asemenea, dispoziții referitoare la înscrieri se găsesc și în alte legi civile și comerciale cu caracter special.

În lipsa unei definiții legale, doctrina definește înscrierul ca fiind orice declarație, despre un act sau fapt juridic stricto sensu, făcută prin scriere de mână sau prin dactilografare, litografare sau imprimare cu orice litere sau sistem de scriere ori prin efectuarea de orice alte semne convenționale, pe hârtie sau pe orice suport: carton, sticlă, pânză, material plastic, lemn.

În categoria înscrierilor intră și biletele de călătorie (tren, autobuz, troleibuz, metrou), precum și fișele de garderobă și răboajele. De asemenea, sunt asimilate înscrierilor declarațiile verbale ale părților înregistrate pe casete video sau audio ori pe discuri.

- În literatura de specialitate, înscrierile sunt clasificate după mai multe criterii:
- a) după cum înscrierile s-au întocmit cu intenția de a fi folosite ca mijloc de dovadă sau fără această intenție, deosebim : înscrieri preconstituite; înscrieri nepreconstituite
 - b) după criteriul semnăturii, înscrierile se împart în :
 - înscrieri semnate (înscrierul autentic, înscrierul sub semnătură privată și, în principiu, scrisorile);
 - înscrieri nesemnate (registrele comerciale, registrele și hârtiile casnice, răboajele, telexurile și diverse forme de listinguri).
 - c) după efectul lor (iar după unii autori în funcție de obiectul lor), înscrierile preconstituite semnate se subdivid în :
 - înscrieri originare sau primordiale
 - înscrieri cognitive
 - înscrieri confirmative

- d) după raportul dintre ele, înscrisurile se clasifică în doctrină în :
- înscrisuri originale
 - copii după înscrisurile originale
- e) În funcție de modul de întocmire, înscrisurile preconstituite (și semnate) se clasifică în înscrisuri autentice și înscrisuri sub semnătură privată.

3.10.2. Înscrisurile autentice

Înscrisul autentic, înscrisul cu cel mai important rol în probațiune, este definit în art.1171 C.civ. ca fiind înscrisul care s-a făcut cu solemnitățile cerute de lege, de un funcționar public, care are dreptul de a funcționa în locul unde actul s-a încheiat.

Înscrisuri autentice sunt toate înscrisurile întocmite de către funcționarii publici în cadrul competenței lor și nu numai cele întocmite și autentificate de notarul public.

Forma autentică nu este obligatorie în dreptul nostru, afară de cazurile impuse expres de lege. Însă, indiferent că această formă este adoptată ca urmare a voinței părților sau a impunerii legii, înscrisurile autentice au forță probantă deosebită.

Puterea doveditoare a înscrisului autentic este stabilită de legiuitor și rezultă din faptul că a fost primit și autentificat sau întocmit și autentificat de un funcționar de stat sau de un notar public competent a instrumenta actul respectiv.

Forța probantă a înscrisului autentic implică cercetarea următoarelor aspecte:

- prezumția de autenticitate;
- puterea doveditoare a mențiunilor privind constatările personale ale agentului instrumentator;
- puterea doveditoare a declarațiilor părților făcute în fața agentului instrumentator.

Înscrisul autentic face dovada deplină până la înscrierea în fals în ceea ce privește data întocmirii lui.

Potrivit art.1172 C.civ.: „Actul care nu poate fi autentic din cauza necompetenței sau a necapacității funcționarului, sau din lipsă de forme, este valabil ca scriptură sub semnătură privată, dacă s-a iscălit de părțile contractante”

Din interpretarea acestui articol rezultă că înscrisul nul ca înscris autentic este actul care nu îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a fi autentic, întrucât:

- nu au fost îndeplinite condițiile privind competența funcționarului, ori
- nu au fost respectate condițiile privind capacitatea funcționarului sau
- condițiile de formă prevăzute imperativ de către lege.

3.10.3 Înscrisurile sub semnătură privată

Legea nu definește înscrisurile sub semnătură privată, însă din interpretarea dispozițiilor legale în materie, precum și din doctrină rezultă că acestea sunt înscrisurile întocmite de părți, fără intervenția unui organ al statului, semnate de cei care se obligă prin ele.

O mare parte din actele juridice se constată prin înscris sub semnătură privată.

Legea nu impune condiții deosebite privind modul de materializare a înscrisului sub semnătură privată, astfel încât conținutul acestuia poate fi scris pe orice suport material, sub orice formă, de mână, de către una sau alta din părți, de ambele părți ori de o terță persoană sau poate fi dactilografiat, litografiat ori imprimat.

Singura condiție pentru valabilitatea actului juridic ce-l constată un înscris sub semnătură privată este, în principiu, semnătura părților, care trebuie să fie executată de mâna autorului sau autorilor înscrisului.

Puterea doveditoare a înscrisului sub semnătură privată este o problemă esențială legată de acest înscris, putere consfințită de art.1174 și art.1176 C.civ.

Din aceste dispoziții rezultă că actul sub semnătură privată care îndeplinește toate formalitățile cerute de lege are aceeași forță probantă ca și cel autentic, dacă este corect întocmit. Adică actul sub semnătură privată care îndeplinește toate formalitățile cerute de lege face dovada deplină a raportului consemnat.

3.10.4. Înscrisurile în formă electronică

Potrivit art. 4 pct. 2 din Legea nr. 455/2001, înscrisul în formă electronică reprezintă o colecție de date în formă electronică între care există relații logice și funcționale și care redau litere, cifre sau orice alte caractere cu semnificație inteligibilă, destinate a fi citite prin intermediul unui program informatic sau al altui procedeu similar.

În sfera înscrisurilor electronice pot intra:

- *documente scriptice* (tipărite, cu ajutorul imprimantei, pe hârtie) adică informațiile stocate sunt transpuse, prin imprimantă, pe hârtie.
- *documente vizual* - informațiile sunt afișate pe monitor, iar transmiterea acestora se poate realiza prin intermediul rețelelor închise sau prin Internet ori prin alte mijloace, cum ar fi remiterea de către destinatar a suportului magnetic în care este stocată informația.
- *documente care ar putea fi ascultate și înțelese folosind doar mijloace electronice*

Legea nr.455/2001 conține în art.6 o dispoziție asemănătoare, sub aspectul forței probante, cu cea prevăzută în art.1176 C.civ. Potrivit art.6, înscrisul în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică, recunoscut de către cel căruia i se opune, are același efect ca actul autentic între cei care l-au subscris și între cei care le reprezintă drepturile.

Legiuitorul se ocupă și de unele înscrisuri ce nu sunt întocmite cu intenția de a servi ca mijloc de probă și care, în principiu, sunt nesemnate. Fac parte din această categorie: registrele comercianților, reglementate de art.1183-1184 C.civ., precum și de art.50-54 C.com.; registrele, cărțile sau hârtiile domestice, reglementate de art.1185 C.civ.; adnotațiile făcute de creditor pe titlurile de creanță sau duplicatele aflate în mâinile debitorului ori pe chitanțe, consacrate de art.1186 C.civ.; răboajele, la care se referă art.1187 C.civ.

Alături de aceste înscrisuri improprii, doctrina și jurisprudența adaugă și scrisorile.

Cu excepția răboajelor, toate celelalte înscrisuri improprii fac parte din categoria înscrisurilor nepreconstituite.

3.10.5 Înscrisurile folosite în litigiile comerciale

Potrivit art.46 C.com. „Obligațiunile comerciale și liberațiunile se probează: cu acte autentice, cu acte sub semnătură privată, cu facturi acceptate, prin corespondență, prin telegrame,cu registrele părților, cu martori, de câte ori

autoritatea judecătorească ar crede că trebuie să admită proba testimonială și aceasta chiar în cazurile prevăzute de art. 1191 C.civ.”.

În materie comercială, legea reglementează și anumite mijloace de probă specifice activității comerciale, cum sunt: facturile acceptate, corespondența, telegramele și registrele comerciale, pe care doctrina le clasifică în înscrisuri propriu-zise, neprevăzute de legea civilă, și înscrisuri improprii. La înscrisurile reglementate de lege, doctrina adaugă mijloacele moderne de probă sau de comunicare.

Din categoria înscrisurilor propriu-zise fac parte facturile și corespondența, iar din categoria înscrisurilor improprii telegramele și registrele comerciale.

3.10.6 Mijloacele moderne de probă

Doctrina comercială asimilează telexul și telefaxul, sub raport probatoriu, cu telegrama, adică cu forța probantă a înscrisului sub semnătură privată, dacă îndeplinește condițiile prevăzute de art.47-49 C.com. Considerăm că și telefaxul, asemenea telexului, poate face proba ca înscris sub semnătură privată atunci când se stabilește cu certitudine primirea lui și autenticitatea textului transmis destinatarului.

3.10.7 Administrarea probei prin înscrisuri

Codul de procedură civilă reglementează administrarea probei prin înscrisuri în secțiunea „Administrarea dovezilor”, subsecțiunea „Dovada cu înscrisuri”, art. 172–184, însă există și alte dispoziții în Codul de procedură civilă referitoare la aceasta.

Legea reglementează modul în care părțile trebuie să producă sau să înfățișeze instanței înscrisurile pe care le posedă și cu ajutorul cărora intenționează să-și dovedească pretențiile sau apărările.

Verificarea de scripte este procedura cu ajutorul căreia instanța caută să se convingă dacă un înscris sub semnătură privată a fost cu adevărat scris ori semnat de persoana căreia îi este atribuit. Această procedură este reglementată de art.177-179 C.proc.civ.

În urma verificării de scripte, instanța hotărăște printr-o încheiere interlocutorie, în care se va consemna rezultatul acestei proceduri. Dacă se constată că înscrisul nu emană de la persoana căreia i se opune sau i se atribuie, el va fi înlăturat din proces. Partea care a cerut o verificare de scripte va putea fi condamnată la o amendă și la eventuale despăgubiri către adversar, dacă se dovedește că înscrisul provine de la ea (art.108¹ alin.1 lit.e C.proc.civ.).

Încheierea care se dă în procedura verificării de scripte va putea fi atacată doar odată cu fondul pricinii.

Verificarea de scripte se poate face în fața primei instanțe sau a instanței de apel ori a instanței care judecă fondul după casarea cu reținere. În fața instanței de apel se va face verificarea de scripte numai pentru înscrisurile depuse direct în această instanță, precum și atunci când apelantul contestă rezultatul verificării de scripte făcute de prima instanță.

Verificarea de scripte se poate face și în recurs, dar numai în ce privește înscrisurile noi înfățișate potrivit art.305 C.proc.civ.

Procedura falsului

Această procedură este reglementată de art.180-184 C.proc.civ. și poate fi folosită atât în cazul înscrisurilor autentice, cât și în cazul înscrisurilor sub semnătură privată.

Cercetarea și stabilirea falsului se poate face pe cale principală de către organele de urmărire și judecată penală sau pe cale incidentală de către instanța civilă care soluționează fondul cauzei, atunci când nu este caz de judecată penală ori dacă acțiunea penală s-a stins ori s-a prescris.

Dispozițiile art.180-184 C.proc.civ. au în vedere falsul incidental.

3.11 Proba testimonială sau proba prin declarațiile martorilor

Declarațiile martorilor sau proba testimonială reprezintă unul din cele mai vechi mijloace de probă și printre cele mai folosite.

Cât privește mărturia sau proba testimonială legea nu dă o definiție, însă, în doctrină sunt date mai multe definiții, care, în esență, au același conținut. Dintre acestea o reținem pe aceea care definește mărturia ca fiind declarația orală făcută de o persoană fizică, în fața instanței de judecată, cu privire la un fapt trecut, precis și pertinent, despre care are cunoștință personală.

Admisibilitatea probei testimoniale, ca problemă de drept material, este reglementată de Codul civil în art. 1191–1198 și de Codul comercial în art. 46 și 55.

1. Admisibilitatea probei testimoniale în dovedirea faptelor juridice stricto sensu

Regula este, că faptul juridic stricto sensu poate fi dovedit prin orice mijloc de probă, inclusiv prin martori.

Excepțiile. Ca excepții de la regula că faptele juridice stricto sensu pot fi dovedite neîngrădit cu martori avem unele fapte naturale care, în principiu, nu pot fi probate prin declarațiile martorilor. Astfel, nașterea, căsătoria, decesul se dovedesc, de regulă, prin actele de stare civilă.

2. Admisibilitatea probei testimoniale în dovedirea actelor juridice

Reguli

Textul art.1191 C.civ. instituie două reguli restrictive privind admisibilitatea probei testimoniale în dovedirea actelor juridice. Astfel, potrivit alin.1 al art.1191 C.civ. : „Dovada actelor juridice al căror obiect are o valoare ce depășește suma de 250 lei, chiar pentru depozit voluntar, nu se poate face decât sau prin act autentic, sau prin act sub semnătură privată”.

Aliniatul 2 al art.1191 C.civ. stabilește regula că : „Nu se va primi niciodată o dovada prin martori, în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici despre ceea ce se pretinde că s-ar fi zis înaintea, la timpul sau în urma confecționării actului, chiar cu privire la o suma sau valoare ce nu depășește 250 lei”.

Excepții

Sunt considerate excepții de la regulile restrictive privind admisibilitatea probei testimoniale acele situații în care această probă devine admisibilă, indiferent de valoarea obiectului actului juridic, precum și în completarea sau împotriva conținutului înscrisului preconstituit de părți. Sunt astfel de excepții, următoarele situații reglementate de lege:

- convenția părților (art.1191 alin.3 C.civ.)
- dovada bunurilor proprii în raporturile patrimoniale dintre soți (art.5 alin.1 din Decretul nr.32/1954)
- începutul de dovadă scrisă (art.1197 C.civ)
- imposibilitatea preconstituirii probei scrise (art.1198 pct.1-3 C.civ)
- imposibilitatea conservării probei scrise (art.1198 pct.4 C.civ)
- situația terților
- în materie comercială (art.46 C.com).

3. Admisibilitatea probei testimoniale în litigiile comerciale

Având în vedere că celeritatea și încrederea joacă un rol deosebit de important în materie comercială, prin art.46 C.com. legiuitorul a consacrat principiul libertății probei și, totodată, a înlăturat orice ierarhizare în sistemul probator comercial.

Regula

Potrivit art.46 C.com., obligațiunile comerciale și liberațiunile se probează „cu martori, de câte ori autoritatea judecătorească ar crede că trebuie să admită proba testimonială, și aceasta chiar în cazurile prevăzute de art.1191 codicele civil”.

Cu alte cuvinte, în materie comercială funcționează regula că proba testimonială este admisibilă fără restricții.

Excepții

De la regula libertății probei testimoniale în litigiile comerciale, Codul comercial instituie o restricție prin art.55. Este vorba de acele cazuri în care legea comercială cere dovada actelor comerciale prin înscris.

4. Administrarea probei testimoniale

Cât privește administrarea probei testimoniale trebuie avute în vedere următoarele probleme : condițiile în care se propun martorii; persoanele care pot fi ascultate ca martori și cele care sunt scutite de a depune mărturie; încuviințarea probei cu martori, precum și administrarea propriu-zisă a acestui mijloc de probă.

Propunerea martorilor

Propunerea martorilor, ca și a celorlalte dovezi, se face potrivit regulilor generale, de către reclamant prin cererea de chemare în judecată, iar de către pârât prin întâmpinare sau la prima zi de înfățișare în cazul în care nu este reprezentat sau asistat de avocat. Dacă instanța încuviințează probe noi în condițiile art.132 C.proc.civ., propunerea martorilor poate fi făcută și la termenul acordat potrivit acestui text.

Propunerea martorilor se face prin indicarea numelui fiecărui martor și a locuinței acestora (art.112 alin. ultim și art.115 C.proc.civ.), nefiind suficientă simpla mențiune „mă servesc de proba cu martori”, deoarece instanța trebuie să verifice, în cadrul discuțiilor contradictorii, dacă cei propuși nu intră în categoria persoanelor care nu pot depune mărturie sau care sunt scutite de a depune mărturie. De asemenea, instanța trebuie să cunoască adresa martorilor în vederea emiterii citațiilor.

Persoanele care pot fi ascultate ca martori

Regula este că orice persoană fizică, care are cunoștință despre faptele

litigioase, poate depune mărturie în procesul civil.

Legea prevede expres că pot fi ascultați ca martori și minorii, precum și persoanele care din cauza debilității mintale sau în mod vremelnic sunt lipsite de discernământ, însă la aprecierea depozițiilor acestora instanța va ține seama de situația specială a martorului (art.195 C.proc.civ.).

De la regula enunțată mai sus, legea stabilește unele excepții. Este vorba de persoanele care nu pot depune mărturie și persoanele care sunt scutite de a depune mărturie.

Potrivit art.189 alin.1 C.proc.civ., nu pot fi ascultați ca martori:

- rudele și afinii până la gradul al treilea inclusiv;
- soțul, chiar despărțit;
- interzișii judecătorești;
- cei condamnați pentru mărturie mincinoasă.

Cât privește rudele și afinii până la gradul al treilea inclusiv, precum și soțul sau fostul soț interdicția este numai relativă, întrucât alin.2 al art.189 C.proc.civ. prevede că părțile pot conveni, expres sau tacit, să fie ascultate ca martori și persoanele prevăzute la alin.1 pct.1 și 2.

În procesele referitoare la starea civilă sau divorț se vor putea asculta ca martori rudele și afinii până la gradul al treilea, cu excepția descendenților (art.190 C.proc.civ.).

Potrivit art.191 C.proc.civ. sunt scutiți de a fi martori:

1. slujitorii cultelor, medicii, moașele, farmaciștii, avocații, notarii publici și orice alți muncitori pe care legea îi obligă să păstreze secretul cu privire la faptele încredințate lor în exercițiul îndeletnicirii;
2. funcționarii publici și foștii funcționari publici, asupra împrejurărilor secrete de care au avut cunoștință în această calitate;
3. cei care prin răspunsurile lor s-ar expune ei înșiși sau ar expune pe vreuna din persoanele arătate în art.189 la pct.1 și 2 la o pedeapsă penală sau la disprețul public.

Încuviințarea probei cu martori

Proba cu martori propusă în condițiile prezentate trebuie pusă în dezbaterea contradictorie a părților de către instanța de judecată, pentru a se lămurii faptele ce urmează a fi dovedite prin martori, admisibilitatea dovedirii lor prin mărturie, utilitatea acestei probe, precum și problemele legate de interdicțiile și scutirile legale de a fi ascultat ca martor.

Prezentarea și ascultarea martorilor

După încuviințarea probei testimoniale sau ordonarea din oficiu a ascultării unor martori, aceștia sunt citați să se prezinte în fața instanței de judecată la termenul fixat pentru audierea lor.

În practică se încuviințează ca martorii să fie aduși de către părți, însă aceasta este o măsură extraprocesuală care nu poate înlocui citarea.

Procedura ascultării martorilor se desfășoară după anumite reguli stabilite de lege, astfel, la cererea președintelui instanței de judecată, martorul care va fi audiat trebuie să arate, conform art.192 C.proc.civ., următoarele date personale:

- numele, îndeletnicirea, locuința și vârsta;
- dacă este rudă sau afin cu una din părți și în ce grad;
- dacă se află în serviciul uneia din părți;

- dacă este în judecată, în dușmănie sau în legături de interes cu vreuna din părți.

După ce s-au luat datele personale, înainte de a fi audiat, martorul va depune jurământul potrivit formulei înscrise în art.193 alin.1 C.proc.civ. : „Jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu. Așa să-mi ajute Dumnezeu”.

Minorul care nu a împlinit 14 ani nu depune jurământ, însă i se atrage atenția să spună adevărul.

După depunerea jurământului, președintele va pune în vedere martorului că, dacă nu spune adevărul, săvârșește infracțiunea de mărturie mincinoasă.

Martorii vor relata împrejurările pe care le cunosc și vor răspunde la întrebările puse de către președintele instanței, de partea care i-a propus, de partea adversă și eventual de procuror.

Dacă instanța are bănuieli puternice de mărturie mincinoasă sau de mituire de martor, încheie proces-verbal și trimite pe martor în fața autorităților penale (art.199 C.proc.civ.).

Mărturia se face oral, dar se consemnează de greșier, după dictarea președintelui completului de judecată sau a judecătorului, în procesul-verbal ce se încheie separat pentru fiecare martor. Depoziția se semnează pe fiecare pagină și la sfârșitul ei de către judecător, greșier și martor după ce acesta din urmă a luat cunoștință de cuprinsul ei. Dacă martorul nu vrea sau nu poate să semneze, se face mențiune despre această împrejurare (art.198 alin.1 C.proc.civ.).

Legea prevede că orice adăugiri, ștersături sau schimbări în conținutul mărturiei trebuie încuviințate și semnate de judecător, de greșier și de martor, sub pedeapsa de a nu fi luate în seamă. Locurile nescrise din declarație trebuie barate, astfel încât să nu se poată adăuga nimic (art.198 alin.2 și 3 C.proc.civ.).

5. Aprecierea probei testimoniale

Puterea doveditoare a probei testimoniale este lăsată la libera apreciere a judecătorului. Pentru ca mărturia să aibă putere doveditoare, ea trebuie să determine intima convingere a judecătorului despre realitatea faptelor relatate, adică să emane de la un martor de bună-credință și să corespundă realității.

3.12 Mărturisirea sau recunoașterea

Mărturisirea, ca mijloc de probă, este reglementată în art.1170 și art.1204-1206 C.civ., iar Codul de procedură civilă reglementează în art.218-225 procedura interogatoriului sau a obținerii mărturisirii judiciare.

Legea română nu cuprinde o definiție a mărturisirii, în schimb, doctrina definește mărturisirea ca fiind recunoașterea de către o parte a unui fapt pe care partea adversă își întemeiază o pretenție sau o apărare și care este de natură să producă consecințe juridice împotriva autorului ei, întrucât mărturisirea se face, de regulă, în fața instanței care soluționează procesul.

Mărturisirea nu trebuie confundată cu mărturia, deoarece mărturisirea provine de la una din părțile în litigiu, pe când mărturia aparține martorului, adică unei persoane străine de proces.

1. Natura juridică a mărturisirii

În doctrină s-au susținut mai multe opinii privind natura juridică a mărturisirii.

Împărtășim, însă, opinia potrivit căreia, mărturisirea are o natură juridică mixtă. Ea este, în primul rând, un mijloc de probă, dar și un act de dispoziție al părții care o face, act „care, în principiu, nu este obligatoriu pentru judecător, ci, dimpotrivă, trebuie să fie primit”.

2. Felurile mărturisirii

Potrivit art.1204 C.civ., se poate opune unei părți mărturisirea ce a făcut sau înaintea începerii judecății sau în cursul judecății, de unde rezultă că mărturisirea este de două feluri: **judiciară și extrajudiciară**. La aceste două forme ale mărturisirii se referă expres și art.1205 - 1206 C.civ.

Din punctul de vedere al efectelor pe care le produce, mărturisirea judiciară provocată se clasifică în : **mărturisire simplă, mărturisire calificată și mărturisire complexă**.

3. Caracterele mărturisirii și consecințele juridice ce decurg din acestea

Literatura juridică apreciază că din definiția și natura juridică a mărturisirii se desprind următoarele **caractere juridice** ale acesteia:

- este un act de voință unilateral;
- este un act juridic personal și de dispoziție;
- este un mijloc de probă împotriva celui care o face și în favoarea celui care își întemeiază pretenția sau apărarea pe faptul mărturisit;
- este un act expres.

Aceste caractere produc anumite **consecințe juridice**, dintre care unele constituie condiții de valabilitate ale mărturisirii, și anume:

- Mărturisirea poate fi făcută numai în legătură cu drepturile de care partea poate să dispună;
- Mărturisirea este un act de voință;
- Mărturisirea este un act personal și de dispoziție;
- Un alt caracter al mărturisirii, subliniat în doctrină, este acela de act expres. Ca o excepție, mărturisirea poate fi dedusă din tăcerea părții în situațiile prevăzute de art.225 și 174 C.proc.civ..
- Mărturisirea constituie un mijloc de probă.

4. Admisibilitatea mărturisirii

În principiu, mărturisirea este admisă în toate materiile pentru care dreptul procesual civil reprezintă dreptul comun al procedurii și pentru care nu există o procedură distinctă.

Așadar, mărturisirea este admisibilă inclusiv în litigiile comerciale, litigiile de dreptul muncii, litigiile de drept administrativ, litigiile de dreptul familiei etc., în condițiile art.1204-1206 C.civ. și ale art. 218-225 C.proc.civ.

În mod excepțional, mărturisirea nu este admisibilă:

- a) când este expres interzisă de lege.
- b) dacă prin admiterea mărturisirii s-ar eluda dispozițiile imperative ale legii
- c) dacă prin admiterea mărturisirii s-ar putea ajunge la pierderea totală sau parțială a unui drept la care nu se poate renunța sau care nu poate face obiectul unei tranzacții.

d) dacă legea cere ca unele fapte să fie dovedite numai prin anumite mijloace de probă.

5. Administrarea mărturisirii

Art.218-225 C.proc.civ. reglementează administrarea mărturisirii judiciare provo-cate, probă care se dispune la cererea părții adverse ori din oficiu de către instanța de judecată.

Spre deosebire de mărturisirea provocată, recunoașterea spontană nu necesită o reglementare expresă; ea se constată de către instanță și se consemnează în încheierea de ședință.

Mărturisirea provocată se obține pe calea interogatoriului, care este mijlocul procesual pus de lege în acest scop la dispoziția părților și a instanței.

6. Forța probantă a mărturisirii

În general, atât mărturisirea judiciară cât și cea extrajudiciară reprezintă o probă de o valoare deosebită, deoarece „cea mai rațională explicație a declarației unei persoane, favorabilă altei persoane și potrivnică intereselor ei, este aceea că aceasta corespunde realității, căci altfel, persoana respectivă n-ar fi făcut-o”.

Dacă din punct de vedere legal, forța probantă a mărturisirii judiciare și a celei extrajudiciare este aceeași, în practică, de multe ori, mărturisirea judiciară are o putere de convingere mai mare, deoarece judecătorul percepe personal faptul mărturisit, pe când în cazul mărturisirii extrajudiciare, acesta este cunoscut prin intermediul unei probe, cum ar fi o depoziție de martor, o mențiune dintr-o cerere adresată unui organ administrativ sau un pasaj dintr-o scrisoare. Apoi, o mărturisire făcută în afara procesului în care este folosită, și despre care nu se știe totdeauna dacă va fi utilizată ca probă în proces, nu presupune aceeași reflectare și precizie din partea autorului ei ca și mărturisirea făcută de către acesta în procesul respectiv.

3.13 Prezumțiile

Prezumțiile sunt definite în art.1199 C.civ. ca fiind „consecințele ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut”.

Prezumțiile sunt mijloace de probă, fiind reglementate ca atare de Codul civil în capitolul „Despre probațiunea obligațiilor și a plății”, art.1199-1203. De asemenea, art.1170 C.civ. prevede expres că dovada se poate face prin înscrisuri, prin martori, prin prezumții, prin mărturisirea uneia din părți.

Clasificarea prezumțiilor

Din prevederile art.1199 C.civ., la care ne-am referit, precum și din dispozițiile care urmează (art.1200-1203 C.civ.), rezultă că legea face distincție între două categorii de prezumții : **prezumții legale și prezumții judecătorești sau simple**, după cum acestea sunt stabilite de lege sau sunt determinate de judecător ori după autorul lor.

De asemenea, rezultă că prezumțiile legale sunt de două feluri : **prezumții absolute și prezumții relative**. Doctrina adaugă și o a treia categorie de prezumții legale. Este vorba de prezumțiile mixte sau intermediare.

3.14 Proba prin rapoartele de expertiză

1. Preliminarii

Potrivit art.201 alin.1 C.proc.civ., astfel cum a fost modificat prin O.U.G. nr.138/2000, „Când pentru lămurirea unor împrejurări de fapt instanța consideră necesar să cunoască părerea unor specialiști, va numi, la cererea părților ori din oficiu, unul sau trei experți, stabilind prin încheiere punctele asupra cărora ei urmează să se pronunțe și termenul în care trebuie să efectueze expertiza. Termenul va fi stabilit astfel încât depunerea expertizei la instanță să aibă loc conform dispozițiilor art. 209”.

În multe situații se efectuează expertize care nu au legătură nemijlocită cu vreun proces. Acestea sunt așa-numitele expertize extrajudiciare. Expertizele extrajudiciare se efectuează în afară de orice intervenție judecătorească, direct între părțile în litigiu ori sunt solicitate de către persoane fizice sau juridice în vederea prevenirii pagubelor și păstrării integrității patrimoniului acestora, precum și în vederea stabilirii adevărului și respectării legalității în activitatea lor

În procesul civil se pot dispune diferite feluri de expertize ,corespunzător numeroaselor ramuri ale științei, tehnicii și artei. Aceste expertize se numesc expertize judiciare, deoarece se efectuează numai atunci când instanța le consideră necesare sau când legea prevede că sunt obligatorii pentru elucidarea cauzelor în curs de judecată ori se efectuează în procedura asigurării dovezilor.

Expertiza are ca obiect numai împrejurări de fapt asupra cărora expertului i se solicită să dea lămuriri sau să le constate, împrejurări care implică cunoștințe de specialitate și care ajută la soluționarea cauzei.

2. Admisibilitatea expertizei

Din dispozițiile art.201 C.proc.civ., rezultă că se poate recurge la expertiză ori de câte ori pentru lămurirea unor împrejurări de fapt este necesar să se cunoască părerea unor specialiști. Dacă sunt îndeplinite aceste condiții, expertiza poate fi admisă atât în materie civilă, cât și în materie comercială.

Admiterea sau dispunerea expertizei este în principiu facultativă, caracter care rezultă din art.201 alin.1 C.proc.civ., instanța de judecată fiind liberă să aprecieze dacă în cauză este admisibilă și concludentă o anume expertiză sau alta ori nici una.

3. Administrarea expertizei

Expertiza se propune de către reclamant prin cererea de chemare în judecată, sau cel mai târziu la prima zi de înfățișare, în condițiile art.132 C.proc.civ., iar de către pârât prin întâmpinare sau cel mai târziu la prima zi de înfățișare, dacă pârâtul nu este reprezentat sau asistat de avocat, ori dacă întâmpinarea nu este obligatorie, precum și la termenul stabilit în condițiile art.132 alin.1 teza a II-a C.proc.civ.

Partea care a propus efectuarea unei expertize trebuie să arate împrejurările de fapt a căror lămurire necesită cunoștințe de specialitate, pentru a se putea discuta și aprecia relevanța și concludența probei solicitate.

Expertiza se efectuează de regulă într-un proces aflat pe rol, însă ea se poate încuviința și în cadrul procedurii asigurării dovezilor pe cale principală. De asemenea, expertiza se poate efectua și prin comisie rogatorie de o altă instanță,

situație în care numirea experților și stabilirea onorariilor convenite vor putea fi lăsate în sarcina acelei instanțe (art.214 C.proc.civ.).

Instanța se va pronunța asupra cererii de expertiză printr-o încheiere care nu poate fi atacată decât odată cu fondul, dar, indiferent că admite sau respinge cererea, ea trebuie să-și motiveze soluția.

Experții numiți nu pot refuza sarcina efectuării expertizei decât pentru motive temeinice, cum ar fi, de exemplu, existența vreunui din motivele de recuzare prevăzute expres de lege, deși expertul nu a fost recuzat de nici una dintre părți.

După ce instanța de judecată aduce la cunoștința expertului obiectul expertizei și întrebările la care acesta urmează să răspundă se va trece la efectuarea expertizei.

Expertiza se poate efectua astfel :

- în instanță, dacă expertul poate să-și dea de îndată părerea asupra împrejurării de fapt nelămurite, caz în care el va fi ascultat chiar în ședință, iar declarațiile sale se vor trece într-un proces verbal, întocmit potrivit art.198 referitor la procesul-verbal de ascultare a martorilor (art.207 C.proc.civ.).
- în afara instanței, atunci când expertiza implică unele lucrări care necesită timp.

Citarea părților este obligatorie numai atunci când expertiza se face la fața locului.

4. Forța probantă a expertizei

Puterea doveditoare a raportului de expertiză, ca și a celorlalte mijloace de probă, este lăsată la libera apreciere a instanței de judecată. Așadar, instanța nu este legată de concluziile din raportul de expertiză și de răspunsurile date de expert la întrebările care i s-au pus. Însă, pentru ca hotărârea instanței să aibă putere de convingere și față de alții și mai ales pentru a se putea exercita controlul judiciar, este necesar ca soluția instanței să fie motivată, mai ales dacă instanța, ajungând la alte concluzii pe baza celorlalte probe, înlătură raportul de expertiză ca fiind neconvingător sau îl reține, deși una din părți a cerut înlăturarea lui.

3.15 Probele materiale și cercetarea la fața locului

1. Probele materiale

Probele materiale nu au o reglementare proprie în Codul civil român, însă Codul de procedură civilă se referă indirect la acestea prin reglementarea procedurii „Cercetarea la fața locului” în art.215-217, procedură care se folosește de regulă în materie imobiliară, iar în materie mobilă doar în cazul bunurilor netransportabile în instanță. Când privește cercetarea probelor materiale transportabile în instanță se aplică dispozițiile procedurale de drept comun privind desfășurarea ședințelor de judecată.

Probele materiale pot fi verificate de instanță în ședința de judecată, când ele pot fi aduse în fața acesteia. Când probele materiale sunt imobile sau chiar mobile, care nu pot fi transportate în instanță din cauza volumului sau greutateii lor, verificarea se face printr-o cercetare la fața locului.

Când cercetarea probei implică elemente de tehnicitate sau este necesară o evaluare a daunelor, se recurge la expertiză. În aceste cazuri, cercetarea la fața locului și expertiza nu sunt veritabile mijloace de probă, ci numai mijloace tehnice

de valorificare a probelor materiale.

2. Cercetarea la fața locului

Cercetarea la fața locului, numită și descindere locală, este reglementată în secțiunea „Administrarea dovezilor”, art.215-217 din Codul de procedură civilă.

Potrivit art.215 C.proc.civ., în cazul când instanța va socoti de trebuință, va putea hotărî ca în întregul ei sau numai unul din magistrați să meargă la fața locului spre a se lămuri asupra unor împrejurări de fapt care se vor arăta prin încheiere.

Cercetarea la fața locului se va face cu citarea părților, putându-se asculta martorii și experții pricinii pentru a obține lămuriri suplimentare, care vor fi, de asemenea, citați. Părțile prezente la încuviințarea sau ordonarea din oficiu a cercetării la fața locului au termenul în cunoștință și nu vor mai fi citate. Părțile lipsă la dispunerea acesteia vor fi citate indicându-se data, locul și chiar ora la care urmează a se prezenta.

Când instanța merge la fața locului, va fi însoțită de procuror, în cazurile în care prezența acestuia este cerută de lege (art.217 C.proc.civ.).

Cercetarea instanței la fața locului, la termenul fixat, se desfășoară cu respectarea regulilor obișnuite de judecată. Potrivit art.216 C.proc.civ., despre cele urmate la fața locului se va încheia proces-verbal.

După întocmire, procesul-verbal se depune la dosarul cauzei, părțile putând să-l discute în fața instanței la ședința următoare, care va avea loc la sediul acesteia.

4. Incidente în desfășurarea judecării

În cursul judecării se pot ivi situații de natură a tergiversa sau a sista înfăptuirea justiției, numite în doctrină incidente procedurale, precum : suspendarea judecării, perimarea și actele de dispoziție ale părților în procesul civil.

1. Suspendarea judecării

1.1 Noțiuni și forme

Prin suspendarea judecării se înțelege oprirea cursului judecării datorită unor împrejurări voite de părți, care nu mai stăruie în soluționarea cauzei sau independente de voința lor, când părțile se află în imposibilitate fizică sau juridică de a se prezenta la judecată.

Suspendarea judecării intervine numai în cazurile determinate de lege, fiind reglementată în art.242-244¹ C.proc.civ. Astfel că, în funcție de „natura imperativă sau permisivă a normelor care reglementează suspendarea”, distingem între: suspendarea obligatorie și suspendarea facultativă.

1.2 Suspendarea obligatorie este reglementată prin norme imperative și se dispune de instanță în cazurile prevăzute de art.242-243 C.proc.civ., precum și în alte cazuri prevăzute expres de lege.

- Potrivit art.242 alin.1 C.proc.civ., Instanța va suspenda judecata:

1. când amândouă părțile o cer;
2. dacă niciuna din părți nu se înfățișează la strigarea pricinii.

Cu toate acestea pricina se judecă dacă reclamantul sau pârâtul au cerut în scris judecarea în lipsă (alin.2).

• Judecata pricinilor se suspendă de drept în cazurile prevăzute de art.243 C.proc.civ., dacă ele s-au ivit înainte de închiderea dezbaterilor :

1. prin moartea uneia din părți, afară de cazul când partea interesată cere termen pentru introducerea în judecată a moștenitorilor;
2. prin interdicție sau punere sub curatelă a unei părți până la numirea tutorelui sau curatorului;
3. prin moartea mandatarului uneia din părți, întâmplată cu mai puțin de 15 zile înainte de ziua înfățișării;
4. prin încetarea funcției tutorelui sau curatorului.
5. prin deschiderea procedurii reorganizării judiciare și a falimentului asupra reclamantului, în temeiul unei hotărâri judecătorești irevocabile.

Faptele arătate mai sus nu împiedică pronunțarea hotărârii, dacă ele s-au ivit după închiderea dezbaterilor (art.243 alin.2 C.proc.civ.).

Suspendarea judecării este obligatorie și în cazurile prevăzute de art.21 C.proc.civ., art.31 C.proc.civ., art.155 alin.2 C.proc.civ.

1.3 Suspendarea facultativă

Potrivit art.244 alin.1 C.proc.civ., instanța poate suspenda judecata:

1. când dezlegarea pricinii atârână, în totul sau în parte, de existența sau neexistența unui drept care face obiectul unei alte judecări;
2. când s-a început urmărirea penală pentru o infracțiune care ar avea o înrâurire hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează să se dea.

Se poate observa că în aceste cazuri suspendarea judecării este lăsată la aprecierea judecătorului, întrucât legiuitorul folosește sintagma „instanța poate suspenda judecata”.

Codul de procedură civilă reglementează și alte cazuri de suspendare facultativă a judecării. Astfel:

- art.40 alin.2 C.proc.civ. prevede că președintele instanței care soluționează cererea de strămutare poate să ordone, fără citarea părților, suspendarea judecării pricinii, comunicând de urgență această măsură instanței de la care s-a solicitat strămutarea. Suspendarea va dura până la soluționarea cererii de strămutare.

- în condițiile art.155¹ alin.1 C.proc.civ., instanța poate suspenda judecata, când constată că desfășurarea normală a procesului este împiedicată din vina părții reclamante, prin neîndeplinirea obligațiilor prevăzute de lege ori stabilite în cursul judecării, instanța poate suspenda judecata, arătând în încheiere care anume obligații nu au fost respectate. Suspendarea judecării, în acest caz, poate fi dispusă doar după ce instanța i-a pus în vedere reclamantului îndeplinirea unor obligații și acesta nu s-a conformat.

1.4 Procedura suspendării

Asupra suspendării judecării procesului, instanța se va pronunța printr-o încheiere care, potrivit art.244¹ alin.1 C.proc.civ., poate fi atacată cu recurs în mod separat, cu excepția celor pronunțate în recurs.

Cât privește încheierea prin care s-a dispus suspendarea judecării unui recurs de către curtea de apel, s-a apreciat că, totuși, în temeiul art.23 alin.2 din Legea nr.304/2004, care conține o dispoziție specială în raport cu cea prevăzută în art.244¹ C.proc.civ., aceasta poate fi atacată cu recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Recursul se poate declara cât timp durează suspendarea cursului judecării procesului, atât împotriva încheierii prin care s-a dispus suspendarea, cât și împotriva încheierii prin care s-a respins cererea de repunere pe rol a procesului.

1.5 Redeschiderea judecării

Judecata se redeschide, dacă a dispărut împrejurarea care a dus-o la suspendarea ei.

Cererea pentru redeschiderea judecării va cuprinde: numărul dosarului, data și cauza suspendării, date cu privire la încetarea cauzei de suspendare, solicitarea repunerii pe rol a cauzei, precum și domiciliul la care urmează a fi citată partea adversă.

Repunerea pe rol a cauzei după suspendare, pentru continuarea judecării sau pentru perimare, se va realiza de către completul care a dispus suspendarea.

Primind cererea, instanța va fixa termen și va dispune citarea părților în vederea continuării judecării, cu excepția părții care a luat termen în cunoștință.

Dacă instanța apreciază că nu se impune reluarea judecării, va respinge cererea de redeschidere printr-o încheiere, care poate fi atacată cu recurs cât timp durează suspendarea (art.244¹ alin.2 C.proc.civ.).

2. Perimarea

2.1 Noțiune și natură juridică

Prin art.248 C.proc.civ., legiuitorul stabilește că orice cerere de chemare în judecată, contestație, apel, recurs, revizuire și orice altă cerere de reformare sau de revocare se perimă de drept, chiar împotriva incapabililor dacă a rămas în nelucrare din vina părții timp de un an în materie civilă sau șase luni în materie comercială.

Perimarea este definită în doctrină ca fiind sancțiunea procedurală ce determină stingerea procesului în faza în care se găsește, datorită rămânerii lui în nelucrare, din vina părții, un anumit timp, prevăzut de lege.

Cât privește natura juridică a perimării, în literatura juridică au fost exprimate mai multe puncte de vedere. Astfel, în opinia majoritară, pe care o împărtășim, se consideră că perimarea are o natură juridică mixtă, în sensul că este o sancțiune procedurală pentru nerespectarea termenului revăzut de lege și, în același timp, o prezumție de desistare, dedusă din faptul nestăruinței vreme îndelungată în judecată.

2.2 Condițiile în care intervine perimarea

Din dispozițiile art.248 C.proc.civ. rezultă că pentru a interveni perimarea trebuie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- a) instanța să fi fost investită cu o cerere prin care s-a declanșat judecata în primă instanță sau într-o cale de atac;
- b) cauza să fi rămas în nelucrare din vina părții;
- c) cauza să fi rămas în nelucrare timp de un an în materie civilă sau timp de șase luni în materie comercială.

Termenul de perimare se calculează, în lipsa unei dispoziții speciale în acest sens, conform art.101 alin.3 C.proc.civ., potrivit căruia termenele statornicite pe ani sau luni se sfârșesc în ziua anului sau lunii corespunzătoare zilei de plecare.

Potrivit art.249 C.proc.civ., perimarea se întrerupe prin îndeplinirea unui act de procedură făcut în vederea judecării procesului de către partea care justifică un

interes.

Dacă după îndeplinirea unui act de întrerupere, pricina rămâne din nou în stare de nelucrare din vina părții, va începe să curgă un nou termen de perimare. Timpul curs până la momentul întreruperii nu se adaugă la noul termen.

Termenul de perimare este susceptibil și de suspendare. Astfel, potrivit art.250 C.proc.civ., cursul perimării este suspendat:

- cât timp dănuiește suspendarea judecării, pronunțată de instanță în cazurile prevăzute de art.244, precum și în alte cazuri stabilite de lege, dacă suspendarea nu este cauzată de lipsa de stăruință a părților în judecată;
- timp de 3 luni de la data când s-au petrecut faptele care au prilejuit suspendarea judecării, dacă aceste fapte s-au petrecut în cele din urmă 6 luni ale termenului de perimare.

2.3 Procedura perimării

Deși perimarea operează de drept (art.248 alin.1 C.proc.civ.), adică prin simpla împlinire a termenului stabilit de lege, totuși ea trebuie constatată de instanță, după verificarea, în contradictoriu, a următoarelor aspecte:

- cauza a rămas în nelucrare în tot timpul stabilit de lege;
- rămânerea cauzei în nelucrare se datorează culpei părții;
- nu a intervenit nicio cauză de întrerupere sau de suspendare a termenului de perimare;
- nu există o cauză de stingere a procesului, prevăzută printr-o normă specială.

Potrivit art.252 alin.1 teza I C.proc.civ., perimarea se constată din oficiu sau la cererea părții interesate, iar conform alin.2 al aceluiași articol, perimarea poate fi invocată și pe cale de excepție, în camera de consiliu sau în ședință publică.

În vederea constatării perimării, președintele instanței va dispune citarea de urgență a părților și întocmirea de către grefă a unei dări de seamă asupra actelor de procedură în legătură cu perimarea (art.252 alin.1 teza a II-a C.proc.civ.).

Constatarea perimării se face de către instanța investită cu soluționarea cererii principale, în aceeași compunere și constituire.

După dezbaterile contradictorii, instanța se va pronunța asupra perimării printr-o încheiere sau, după caz, printr-o hotărâre.

2.4 Efectele perimării

Potrivit art.254 alin.1 C.proc.civ., perimarea are drept urmare că toate actele de procedură făcute în acea instanță nu-și produc efectele.

Principalul efect al perimării constă în stingerea procesului, în faza în care se găsește, împreună cu toate actele de procedură efectuate în acea instanță, părțile fiind repuse în situația anterioară.

Un alt efect al perimării este acela al suportării cheltuielilor de judecată de către cel care a formulat cererea care ulterior s-a perimat, deoarece se află în culpă procesuală.

5. Actele procesuale de dispoziție ale părților

5.1 Noțiunea de acte procesuale de dispoziție

În sens larg, conceptul de acte procesuale de dispoziție desemnează „manifes -

tarea de voință a subiecților de drept cu scopul de a declanșa o anumită procedură în fața instanței de judecată sau de a elimina obstacolele care ar putea împiedica ori determina încetarea încă din start a procesului civil sau cu scopul de a evita crearea unei situații defavorabile uneia dintre părți”.

În sens restrâns, prin „acte de dispoziție ale părților” se înțeleg „actele de voință aparținând atât reclamantului, cât și pârâtului, prin care un proces în care părțile au interese contrare nu mai ajunge să fie dezbătut sau finalizat de către instanță, iar aceasta nu mai dă o hotărâre care să fie rezultatul dezbaterilor și al deliberării sale, ci ia doar act de voința părților (manifestată unilateral sau în consens) pronunțând o hotărâre în consecință; sau soluționându-se litigiul după regulile de drept comun, partea care nu a avut câștig de cauză trece la executarea hotărârii, fără să o mai atace pe căile prevăzute de lege, ceea ce echivalează cu o recunoaștere”.

Sunt considerate acte procesuale de dispoziție ale părților : desistarea (renunțarea reclamantului la judecată sau la însuși dreptul subiectiv pretins), achiesarea (recunoașterea de către pârât a pretențiilor reclamantului sau aderarea părții care a pierdut procesul la hotărârea pronunțată) și tranzacția judiciară finalizată printr-o hotărâre de expedient. De altfel, aceste categorii de acte procesuale de dispoziție ale părților sunt reglementate în Codul de procedură civilă.

5.2 Desistarea

În sens juridic, desistarea înseamnă renunțarea reclamantului, parte într-un proces civil, la o situație juridică pe care el a creat-o sau de care s-ar fi putut prevala sau „actul prin care reclamantul abandonează procesul”.

Codul de procedură civilă reglementează în art.246-247 două forme de renunțare:

- renunțarea la judecată;
- renunțarea la dreptul subiectiv dedus judecății.

5.3 Achiesarea

Din perspectiva dreptului procesual civil, achiesarea este manifestarea de voință a pârâtului în sensul de a recunoaște pretențiile reclamantului sau a părții împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre judecătorească de a renunța la calea de atac pe care legea i-o pune la dispoziție.

Achiesarea nu este reglementată ca atare în Codul de procedură civilă, însă rezultă din dispozițiile art.267, 270 și 275 ale acestui act normativ.

Din analiza acestor dispoziții, rezultă că achiesarea îmbracă două forme:

- achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului;
- achiesarea părții care a pierdut procesul la hotărârea pronunțată.

5.4 Tranzacția judiciară

Tranzacția este definită ca fiind un contract prin care părțile termină un proces început sau preîntâmpină un proces ce se poate naște prin concesii reciproce, constând în renunțări reciproce la pretenții sau în prestații noi săvârșite ori promise de către o parte în schimbul renunțării de către cealaltă

parte la dreptul care este litigios sau îndoielnic.

Tranzacția este reglementată în art.1704-1717 C.civ. și în art.271-273 C.proc.civ.

Fiind un contract, pentru validitatea tranzacției trebuie întrunite condițiile de fond și de formă necesare încheierii actelor juridice.

Potrivit art.271 alin.1 C.proc.civ., părțile se pot înfățișa oricând în cursul judecării, chiar fără să fi fost citate, pentru a cere să se dea o hotărâre care să consfințească învoiala lor. Așadar, tranzacția poate interveni în orice etapă procesuală, în primă instanță sau în căile de atac și chiar în faza executării silite. De asemenea, tranzacția judiciară se poate încheia, în principiu, în fața oricărei instanțe, civile, comerciale, penale.

Învoiala părților va alcătui dispozitivul hotărârii (art.272 C.proc.civ.).

III. Etapa deliberării și pronunțării hotărârii

Când instanța se consideră lămurită asupra pretențiilor deduse judecății (după ce au fost administrate toate mijloacele de probă și au fost soluționate excepțiile procesuale, iar părțile au pus concluzii asupra fondului cauzei), președintele completului declară dezbaterile închise (art.150 C.proc.civ.) în vederea deliberării și pronunțării hotărârii.

1. Deliberarea judecătorilor și pronunțarea hotărârii

Potrivit art.256 alin.1 C.proc.civ., după sfârșitul dezbaterilor, judecătorii chibzuiesc în secret, fie în ședință, fie în camera de consiliu.

De regulă, deliberarea are loc în camera de consiliu, însă în pricinile simple, când împrejurările de fapt sunt clare și aplicarea legii nu comportă discuții mai ample, deliberarea poate avea loc chiar în ședința de judecată, imediat după finalizarea dezbaterilor într-o pricină. Hotărârea poate fi pronunțată de îndată.

În cazul în care instanța nu poate hotărî în ziua judecății, pronunțarea se amână pentru un termen pe care președintele îl va anunța și care nu va putea fi mai mare de 7 zile. Nerespectarea acestui termen nu atrage nulitatea hotărârii, ci eventual sancțiuni disciplinare pentru judecători.

Hotărârea judecătorească se poate da numai de judecătorii în fața cărora s-a dezbătut pricina în fond, conform principiului că „judecătorii deliberării sunt, sub pedeapsa nulității, judecătorii dezbaterii”. Pe de altă parte, conform art.304 pct.2 C.proc.civ., când hotărârea s-a dat de alți judecători decât cei care au luat parte la dezbaterile în fond a pricinii, ea este casabilă.

După ce s-a întrunit majoritatea, se va întocmi de îndată dispozitivul hotărârii care se semnează, sub sancțiunea nulității, de către judecători și în care se va arăta, când este cazul, opinia separată a judecătorilor aflați în minoritate (art.258 alin.1 C.proc.civ.).

După consemnarea în condica de ședință, minuta se pronunță de președintele completului în ședință, chiar în lipsa părților, iar după pronunțare nici un judecător nu poate reveni asupra părerii sale (art.258 alin.2 și 3 C.proc.civ.).

Soluțiile ce pot fi pronunțate în urma deliberării sunt:

- admiterea cererii de chemare în judecată, așa cum a fost formulată, în ipoteza în care pretențiile reclamantului s-au dovedit a fi întemeiate;
- admiterea în parte a cererii introductive, în situația în care reclamantul și-a dovedit doar o parte din pretențiile sale;
- respingerea cererii de chemare în judecată ca nefondată, dacă din probele administrate rezultă că pretențiile reclamantului nu sunt întemeiate; cererea poate fi respinsă ca nesusținută în materia divorțului;
- perimarea cererii, dacă ea a fost lăsată în nelucrare din vina reclamantului, în tot timpul prevăzut de lege;
- anularea cererii, respingerea ei ca inadmisibilă, ca prematură, pentru lipsa calității procesuale, ca lipsită de interes, ca prescrisă, ca existând putere de lucru judecat etc., dacă se admite o excepție peremptorie sau dirimantă;
- închiderea dosarului.

2. Hotărârea judecătorească

2.1 Noțiune și clasificare

Hotărârea judecătorească este actul final și de dispoziție al instanțelor de judecată, prin care se soluționează cu putere de lucru judecat litigiul dintre părți.

Hotărârile judecătorești pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii. Astfel:

- a) În funcție de instanța care pronunță hotărârea, de momentul pronunțării și dacă soluționează sau nu fondul cauzei, hotărârile se împart în sentințe, decizii și încheieri.
- b) În funcție de durata acțiunii hotărârilor judecătorești, sunt hotărâri propriu-zise și hotărâri provizorii.
- c) Din punctul de vedere al conținutului lor, hotărârile se împart în hotărâri integrale și hotărâri parțiale.
- d) În funcție de posibilitatea de a fi sau nu atacate cu apel sau recurs, hotărârile se împart în nedefinitive, definitive și irevocabile.
- e) În funcție de condamnarea pe care o conțin, hotărârile se clasifică în hotărâri cu o singură condamnare și hotărâri cu condamnare alternativă.
- f) După cum pot fi puse sau nu în executare, hotărârile se împart în hotărâri executorii și hotărâri neexecutorii.

2.2 Redactarea, cuprinsul și comunicarea hotărârii

1. Redactarea hotărârii

Hotărârea se redactează de către judecătorul unic sau, după caz, de către unul dintre judecătorii completului, însă ea reprezintă, prin semnare, opera întregului complet. Dacă instanța a fost alcătuită din mai mulți magistrați, președintele completului va putea însărcina pe unul dintre ei cu redactarea hotărârii.

Redactarea hotărârii se face în termen de cel mult 30 de zile de la pronunțare.

Hotărârile se vor redacta în numărul de exemplare necesar, spre a se asigura comunicarea acestora tuturor persoanelor pentru care legea prevede că hotărârea se comunică integral.

2. Cuprinsul hotărârii

Hotărârea judecătorească trebuie să îmbrace forma scrisă și să cuprindă elementele expres prevăzute în art.261 C.proc.civ., care în doctrină și jurisprudență sunt grupate în trei părți: practica, considerentele (sau motivarea) și dispozitivul.

Practica sau partea introductivă a hotărârii se întocmește de către grefier pe baza mențiunilor din caietul de ședință și cuprinde elementele prevăzute în art.261 alin.1 pct.1-4 C.proc.civ.

Considerentele sau motivarea reprezintă opera judecătorului și trebuie să cuprindă elementele prevăzute în art.261 pct.5 C.proc.civ. și anume : „motivele de fapt și de drept care au format convingerea instanței, cum și cele pentru care s-au înlăturat cererile părților”.

Dispozitivul cuprinde soluția ce s-a pronunțat în cauză. Acest element al hotărârii este prevăzut în art.261 alin.1 pct.6 C.proc.civ. și constă în reproducerea dezvoltată a minutei redactate cu ocazia deliberării. Între minută și dispozitiv trebuie să existe o deplină concordanță.

Hotărârea trebuie să cuprindă și elementele prevăzute în art.261 pct.7 și 8 :

- calea de atac și termenul în care se poate exercita, însă lipsa acestor mențiuni nu atrage nulitatea hotărârii, deoarece calea de atac și termenul de exercitare a acesteia sunt stabilite de lege și nu de instanță;
- mențiunea că pronunțarea s-a făcut în ședință publică;
- semnăturile judecătorilor și grefierului.

3. Comunicarea hotărârii

Hotărârea se va comunica părților, în copie, în cazul în care este necesar pentru curgerea termenului de exercitare a apelului sau recursului (art.261 alin.3 teza I și art.266 alin.3 C.proc.civ.).

Comunicarea se va face în termen de 7 zile de la pronunțarea hotărârii (art.261 alin.3 teza a II-a C.proc.civ.), soluție care este valabilă numai pentru ipoteza în care hotărârea este redactată anterior pronunțării, deoarece, altfel, textul ar veni în contradicție cu cel al art.261 alin.1 C.proc.civ., potrivit căruia hotărârea trebuie motivată în termen de cel mult 30 de zile de la pronunțare.

În cazul în care procurorul a participat la judecarea cauzei, termenul de exercitare a căii de atac curge de la comunicarea hotărârii (art.284 alin.4 C.proc.civ.), astfel că hotărârea se va comunica și către acesta.

Comunicarea hotărârilor se face potrivit regulilor prevăzute în art.86-98 C.proc.civ.

2.3 Termenul de grație

Prin termen de grație se înțelege, potrivit doctrinei, amânarea sau eșalonarea pe care judecătorul o acordă debitorului, pentru executarea hotărârii.

Termenul de grație este reglementat în Codul civil și în Codul de procedură civilă. Astfel, potrivit art.1101 alin.2 C.civ. „judecătorii pot, în considerarea poziției debitorului, să acorde mici termene pentru plată și să oprească executarea urmărilor, lăsând lucrurile în starea în care se găsesc”. Însă judecătorii „nu vor uza de această facultate decât cu mare rezervă” (art.1101 alin.3 C.civ.), pentru a nu prejudicia drepturile creditorului care a câștigat procesul.

În cazurile în care judecătorii pot da termen pentru executarea hotărârii, ei vor face aceasta prin chiar hotărârea care dezleagă pricina, arătând și motivele pentru care au încuviințat termenul (art.262 C.proc.civ.).

2.4 Cheltuielile de judecată

Cheltuielile de judecată reprezintă sumele de bani pe care trebuie să le suporte părțile în legătură cu activitatea lor procesuală și se compun din:

- taxele judiciare de timbru și timbrul judiciar;
- sumele cheltuite pentru administrarea probelor;
- sumele cheltuite pentru deplasarea părților și martorilor la instanță, eventual și cazarea lor;
- onorariile avocaților și experților;
- sumele plătite pentru deplasarea instanței cu ocazia cercetării locale;
- salariul convenit părților sau martorilor pentru ziua când s-au deplasat la instanță și pe care nu l-au încasat de la locul de muncă.

Cheltuielile de judecată se acordă la cerere, nu și din oficiu.

Asupra cheltuielilor de judecată instanța se pronunță prin dispozitiv. Însă

acordarea lor se face numai în măsura în care au fost dovedite, scop în care părțile vor prezenta, la închiderea dezbaterilor, un decont al cheltuielilor făcute și actele doveditoare.

Hotărârea prin care instanța obligă la plata cheltuielilor de judecată poate fi pusă în executare în termen de 3 ani de la data rămânerii ei definitivă.

2.5 Efectele hotărârii judecătorești

Hotărârea judecătorească produce următoarele efecte:

- a) dezânvestește instanța de judecarea cauzei cu care a fost investită prin cererea de chemare în judecată;
- b) constituie, din punct de vedere probator, înscris autentic, fiind întocmită în condițiile art.1171 C.civ.;
- c) hotărârea pronunțată într-o acțiune în realizare sau în constituire de drepturi poate fi pusă în executare silită, astfel că, odată investită cu formulă executorie, ea constituie titlu executoriu (art.372, 374 și 376 C.proc.civ.);
- d) în principiu, hotărârea produce efecte retroactive;
- e) hotărârea are ca efect și schimbarea obiectului prescripției;
- f) dobândește putere de lucru judecat.

2.6 Învestirea hotărârii cu formulă executorie

Potrivit art.374 alin.1 C.proc.civ., hotărârea judecătorească sau alt titlu se execută numai dacă este investit cu formula executorie prevăzută de art. 269 alin. 1, afară de încheierile executorii, de hotărârile executorii provizoriu și de alte hotărâri sau înscrisuri prevăzute de lege, care se execută fără formula executorie.

Din dispozițiile de mai sus rezultă că, în principiu, se investesc cu formulă executorie hotărârile care au rămas definitive ori au devenit irevocabile. Învestirea constă în aplicarea pe copia legalizată de pe întreaga hotărâre a formulei executorii prevăzută de art.269 alin.1 C.proc.civ. și constă într-un ordin dat în numele Președintelui României.

Învestirea cu formulă executorie se dispune, pe baza cererii creditorului, de către prima instanță, printr-o încheiere (art.374 alin.2 coroborat cu art.373³ C.proc.civ.), chiar dacă hotărârea ce se pune în executare s-a dat de instanța ierarhic superioară. Încheierea prin care președintele instanței respinge cererea de investire cu formulă executorie a hotărârii judecătorești sau a altui înscris ori cererea de eliberare de către instanță a titlului executoriu în cazurile prevăzute de lege poate fi atacată cu recurs de către creditor, în termen de 5 zile de la pronunțare ori de la comunicare, după cum creditorul a fost prezent sau a lipsit (art.373³ alin.1 C.proc.civ.).

Cât privește încheierea prin care se admite cererea de investire cu formulă executorie, în art.373³ alin.1¹ C.proc.civ. se prevede în mod expres că aceasta nu este supusă niciunei căi de atac. Însă, potrivit art.399 alin.2¹ C.proc.civ., după ce a început executarea silită, cei interesați sau vătămați pot cere, pe calea contestației la executare, și anularea încheierii prin care s-a dispus investirea cu formula executorie, dacă aceasta a fost dată fără îndeplinirea condițiilor legale.

După investirea cu formula executorie, hotărârea se va da numai părții care a câștigat procesul sau reprezentantului ei.

2.7 Execuția vremelnică

Execuția vremelnică poate să fie de drept sau judecătorească.

Execuția vremelnică de drept intervine în cazurile expres prevăzute prin art.278 C.proc.civ.. Potrivit textului, hotărârile primei instanțe sunt executorii de drept când au ca obiect:

- a) plata salariilor sau a altor drepturi izvorâte din raporturile juridice de muncă, precum și a sumelor cuvenite, potrivit legii, șomerilor;
- b) despăgubiri pentru accidente de muncă;
- c) rente ori sume datorate cu titlu de obligație de întreținere sau alocație pentru copii, precum și pensii acordate în cadrul asigurărilor sociale;
- d) despăgubiri în caz de moarte sau vătămare a integrității corporale ori sănătății, dacă despăgubirile s-au acordat sub formă de prestații bănești periodice;
- e) reparații grabnice;
- f) punerea sau ridicarea pecetilor ori facerea inventarului;
- g) pricini privitoare la posesiune, numai în ce privește posesiunea;
- h) în cazul prevăzut de art. 270;
- i) în orice alte cazuri în care legea prevede că hotărârea este executorie.

Potrivit art.279 alin.1 C.proc.civ., instanța poate încuviința executarea vremelnică a hotărârilor privitoare la bunuri ori de câte ori va găsi de cuviință că măsura este de trebuință față cu temeinicia vădită a dreptului, cu starea de insolvabilitate a debitorului sau că există primejdie vădită în întârziere. Alineatul 2 al art.279 C.proc.civ. prevede cazurile în care instanța nu poate încuviința execuția vremelnică, și anume:

- a) în materie de strămutare de hotare, desființare de construcții, plantații sau a oricăror lucrări având o așezare fixă;
- b) când prin hotărâre se dispune intabularea unui drept sau radierea lui din cartea funciară

Execuția vremelnică judecătorească se poate încuviința numai la cererea scrisă sau verbală a părții, care poate fi formulată până la închiderea dezbaterilor (art.279 alin.3 C.proc.civ.). Instanța va putea obliga partea la darea unei cauțiuni (art.279 alin.1 teza a II-a C.proc.civ.), în condițiile art.723¹ C.proc.civ..

Dacă cererea a fost respinsă de prima instanță, ea poate fi făcută din nou în apel (art.279 alin.4 C.proc.civ.).

Indiferent că este vorba de execuție vremelnică de drept sau judecătorească, ea poate fi suspendată în condițiile art.280 C.proc.civ.

2.8 Îndreptarea, lămurirea și completarea hotărârii

1. Îndreptarea hotărârii

Potrivit art.281 alin.1 C.proc.civ., erorile sau omisiunile cu privire la numele, calitatea și susținerile părților sau cele de calcul, precum și orice alte erori materiale din hotărâri sau încheieri pot fi îndreptate din oficiu sau la cerere.

Cererea de îndreptare poate fi formulată oricând și nu doar în termenul de prescripție a dreptului de a solicita executarea silită, întrucât legiuitorul nu prevede nici o limitare în timp.

Îndreptarea poate fi dispusă și din oficiu.

Soluționarea cererii se face de către instanța care a dat hotărârea sau încheierea

ce formează obiectul îndreptării, în aceeași compunere, nefiind obligatoriu să participe la judecată aceeași judecători.

Asupra cererii, instanța se pronunță prin încheiere dată în camera de consiliu. Părțile vor fi citate numai dacă instanța socotește că este necesar să dea anumite lămuriri (art.281 alin.2 C.proc.civ.). Pe baza încheierii, îndreptarea se va face în ambele exemplare originale ale hotărârii (art.281 alin. ultim C.proc.civ.).

Potrivit art.281³ alin.1 C.proc.civ., încheierea pronunțată în temeiul art. 281 C.proc.civ. este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea în legătură cu care s-a solicitat îndreptarea.

2. Lămurirea hotărârii

Potrivit art.281¹ alin.1 C.proc.civ., în cazul în care sunt necesare lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea sau aplicarea dispozitivului hotărârii ori acesta cuprinde dispoziții potrivnice, părțile pot cere instanței care a pronunțat hotărârea să lămurească dispozitivul sau să înlăture dispozițiile potrivnice.

Instanța va rezolva cererea de urgență, prin încheiere dată în camera de consiliu, cu citarea părților. Încheierea se va atașa la hotărâre, atât în dosarul cauzei, cât și în dosarul de hotărâri al instanței (art.281¹ alin.2 și 3 C.proc.civ.).

Încheierea este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea în legătură cu care s-a solicitat lămurirea sau îndreptarea dispozițiilor potrivnice (art.281³ alin.1 C.proc.civ.). Părțile nu pot fi obligate la plata cheltuielilor de judecată (art.281³ alin.2 C.proc.civ.).

3. Completarea hotărârii

Dacă prin hotărârea dată instanța a omis să se pronunțe asupra unui capăt de cerere principal sau accesoriu ori asupra unei cereri conexe sau incidentale, se poate cere completarea hotărârii în același termen în care se poate declara, după caz, apel sau recurs împotriva acelei hotărâri, iar în cazul hotărârilor date în fond după casarea cu reținere, în termen de 15 zile de la pronunțare (art.281² alin.1 C.proc.civ.).

Cererea de completare a hotărârii poate fi formulată de partea interesată în același termen în care se poate declara, după caz, apel sau recurs împotriva acelei hotărâri, iar în cazul hotărârii date în fond după casarea cu reținere, în termen de 15 zile de la pronunțare.

Cererea se soluționează de urgență, cu citarea părților, de către instanța care a pronunțat hotărârea a cărei completare se solicită. Instanța se va pronunța în aceeași compunere, prin hotărâre separată, care se va atașa atât în dosarul cauzei, cât și în dosarul de hotărâri al instanței.

Hotărârea pronunțată este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea în legătură cu care s-a solicitat completarea, iar părțile nu pot fi obligate la plata cheltuielilor legate de completare (art.281³ C.proc.civ.).

IV. JUDECATA ÎN CĂILE DE ATAC

I. Noțiuni generale privind căile de atac. Clasificarea căilor de atac. Reguli comune privind instituirea și exercitarea căilor de atac.

1. Noțiuni generale privind căile de atac

Căile de atac sunt mijloacele procesuale, puse de legiuitor la dispoziția celui interesat, prin intermediul cărora se poate solicita verificarea legalității și temeiniciei ori numai a legalității hotărârilor judecătorești și înlăturarea eventualelor greșeli săvârșite.

Căile de atac sunt prevăzute în Codul de procedură civilă sau în legi speciale, însă exercitarea lor nu este obligatorie, dacă cei îndreptățiți de lege a le declara nu le folosesc.

2. Clasificarea căilor de atac

În doctrină, căile de atac reglementate prin Codul de procedură civilă sunt clasificate după mai multe criterii. Astfel:

- 1) în funcție de condițiile de exercitare, căile de atac sunt clasificate în ordinare și extraordinare.
- 2) în funcție de instanța competentă să judece calea de atac exercitată, se distinge între căi de atac de reformare și căi de atac de retractare.
- 3) după cum termenul de exercitare a căii de atac și exercitarea însăși a acelei căi de atac suspendă sau nu executarea hotărârii atacate, căile de atac sunt suspensive de executare și nesuspensive de executare.
- 4) căi de atac devolutive și căi de atac nedevolutive.
- 5) în fine, căile de atac sunt grupate în căi de atac comune și căi de atac speciale, după cum părțile au sau nu acces direct la exercitarea lor.

3. Reguli comune privind instituirea și exercitarea căilor de atac

În literatura juridică și în jurisprudență s-au reținut următoarele reguli privind instituirea și exercitarea căilor de atac:

- 1) Legalitatea căilor de atac
- 2) Ierarhia căilor de atac
- 3) Existența unei hotărâri judecătorești pe care legea să o declare susceptibilă de a fi atacată
- 4) Unicitatea dreptului de a folosi o cale de atac
- 5) Manifestarea de voință a unei părți în sensul exercitării căii de atac
- 7) Neagravarea situației părții în propria cale de atac.

II. Apelul

1. Noțiune și reglementare

Apelul a fost reintrodus în Codul de procedură civilă prin Legea nr.59/1993, fiind reglementat în titlul IV, cartea a II-a, art.282-298.

Apelul este o cale de atac comună, ordinară, suspensivă de executare, de reformare și devolutivă, prin care partea nemulțumită de hotărârea primei instanțe sau, după caz, procurorul solicită instanței ierarhic superioare desființarea, modificarea sau anularea hotărârii atacate.

2. Felurile sau formele apelului

În capitolul I din titlul IV art.282-293¹ C.proc.civ. legiuitorul reglementează „Termenul și formele apelului”. Pe baza acestor dispoziții, în doctrină se distinge între :

- apelul principal, care poate fi exercitat de partea nemulțumită de hotărârea primei instanțe;
- apelul incident, pe care îl poate formula intimatul împotriva părții adverse, care a exercitat apelul principal;
- apelul provocat, care poate fi formulat de intimatul din apelul principal împotriva altui intimat sau împotriva unei persoane care a figurat în primă instanță și care nu este parte în apelul principal.

3. Obiectul apelului

Obiectul apelului îl constituie hotărârile pronunțate în primă instanță de către judecătorii și tribunale, precum și încheierile prin care s-a întrerupt cursul judecății în primă instanță.

4. Subiectele apelului

Persoanele care au avut calitatea de parte la judecata în primă instanță pot să exercite calea de atac a apelului. Netăgăduit acestea sunt reclamantul și pârâțul, precum și intervenienții.

De asemenea, au calitatea de părți și succesorii în drepturi ai părților, precum și persoanele cărora legiuitorul le recunoaște calitatea procesuală activă „alături de titularii drepturilor”, în ipoteza în care au sesizat prima instanță de fond.

Părțile în apel se numesc apelant și intimat.

Terții care nu au fost părți în proces nu au dreptul de a ataca hotărârea deoarece aceasta nu le este opozabilă. Totuși, ca o excepție, legiuitorul recunoaște calitate procesuală activă și unor persoane care nu au participat la soluționarea cauzei în primă instanță.

Potrivit art.45 alin. ultim C.proc.civ., procurorul poate, în condițiile legii, să exercite căile de atac împotriva oricăror hotărâri.

5. Sesizarea instanței de apel

5.1 Cererea de apel

5.1.1 Cuprinsul cererii de apel

Potrivit art.287 alin.1 C.proc.civ., cererea de apel va cuprinde :

1. numele, domiciliul sau reședința părților ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul, precum și, după caz, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice, codul fiscal și contul bancar. Dacă apelantul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul;
2. arătarea hotărârii care se atacă;
3. motivele de fapt și de drept pe care se înaintează apelul;
4. dovezile invocate în susținerea apelului;
5. semnătura.

5.1.2 Timbrarea cererii de apel

Potrivit art.11 alin.1 din Legea nr.146/1997, cererea de apel se timbrează cu 50% din taxa datorată pentru cererea sau acțiunea neevaluabilă în bani, soluționată de prima instanță, sau din taxa datorată la suma contestată, în cazul cererilor și acțiunilor evaluabile în bani.

Pentru acțiunile, cererile și serviciile de competența instanțelor judecătorești se percepe și timbrul judiciar (art.1 alin.3 din Normele metodologice nr.2083/1997 pentru aplicarea Ordonanței Guvernului nr.32/1995 privind timbrul judiciar). Ca urmare, dacă apelul se timbrează cu taxă judiciară de timbru, apelantul trebuie să aplice și timbru judiciar.

În situația în care cererea de apel nu este timbrată ori este insuficient timbrată, deși apelantul a fost înștiințat despre taxa pe care o datorează, instanța va anula apelul ca atare.

5.1.3 Depunerea și înregistrarea cererii de apel

Potrivit art.288 C.proc.civ., apelul se depune la instanța a cărei hotărâre se atacă, sub sancțiunea nulității, alăturându-se la cerere atâtea copii câți intimați sunt.

Sancțiunea nulității vizează numai cererea de declarare a căii de atac, astfel că motivele de apel formulate separat pot fi depuse și direct la instanța de apel.

5.1.4 Efectele cererii de apel

Principalele efecte ale cererii de apel, relevate în literatura juridică, sunt:

- 1) investiția instanței de apel.
- 2) suspendarea executării hotărârii atacate
- 3) efectul devolutiv

5.2 Termenul de exercitare a apelului

Termenul de apel reprezintă intervalul de timp înăuntrul căruia se poate exercita calea de atac a apelului și este un termen imperativ (peremptoriu), legal și absolut.

Potrivit legislației în vigoare, există un termen de apel de drept comun, consacrat prin art.284 alin.1 C.proc.civ., precum și unele termene instituite prin dispoziții speciale din Codul de procedură civilă ori prin legi speciale în raport cu legea procesuală generală.

5.2.1 Termenul de apel de drept comun

Potrivit art.284 alin.1 C.proc.civ., termenul de apel este de 15 zile de la comunicarea hotărârii, dacă legea nu dispune altfel.

5.2.2 Termene speciale de apel

Sintagma „dacă legea nu prevede altfel”, folosită în textul art.284 alin.1 C.proc.civ., trebuie înțeleasă în sensul că legiuitorul a dorit să deroge de la termenul de drept comun, fie în ceea ce privește durata, fie în ceea ce privește punctul de plecare ori atât durata cât și punctul de plecare al termenului de apel. Sunt termene speciale, de exemplu, cele prevăzute în art.619 alin.1 C.proc.civ. , art.40 alin.1 din Legea nr.64/1991, art.28 alin.1 din Legea nr.129/1992, art.62 alin.3 din Legea nr.58/1934, art.54 alin.4 din Legea nr.597/1934.

Pentru procuror, termenul de apel curge de la pronunțarea hotărârii, în afară de cazurile în care procurorul a participat la judecarea cauzei, când termenul curge de la comunicarea hotărârii (art.284 alin.4 C.proc.civ.).

5.2.3 Întreruperea termenului de apel

În principiu, termenul de apel curge continuu, fără a fi întrerupt, „nici chiar în cazul celor lipsiți de capacitate de exercițiu, deoarece aceștia sunt apărați prin reprezentanții lor legali”.

De la această regulă, legiuitorul stabilește prin art.285 și 286 C.proc.civ. două excepții, situații în care termenul de apel se întrerupe.

Astfel, potrivit art.285 alin.1 C.proc.civ., termenul de apel se întrerupe prin moartea părții care are interes să facă apel.

Termenul de apel se întrerupe și prin moartea mandatarului căruia i s-a făcut comunicarea.

5.2.4 Sancțiunea nerespectării termenului de apel

Nerespectarea termenului de apel atrage sancțiunea decăderii, afară de cazul când partea dovedește că nu a putut exercita calea de atac în termen dintr-o împrejurare mai presus de voința sa și, în temeiul art.103 C.proc.civ., solicită repunerea în termen. Competența de soluționare a cererii de repunere în termenul de apel aparține instanței de apel.

Apelul introdus peste termen va fi respins ca tardiv. Excepția tardivității apelului poate fi invocată de partea interesată, procuror sau de instanță din oficiu.

5.3 Instanța competentă să soluționeze apelul

Apelul se depune, sub sancțiunea nulității, la instanța a cărei hotărâre se atacă, însă soluționarea acestuia se face de către instanța superioară aceleia care a judecat cauza în primă instanță.

Judecarea apelurilor declarate împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de către judecătoria este de competența tribunalului, iar soluționarea apelurilor declarate împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de către tribunal este de competența curții de apel (art.2 pct.2, art.3 pct.2 și art.282 alin.1 C.proc.civ.).

De asemenea, tribunalul și curtea de apel soluționează apelurile date în competența lor prin legi speciale, iar cât privește Tribunalul București și Curtea de Apel București, acestea au și o competență exclusivă în soluționarea apelurilor.

6. Judecata apelului

6.1 Măsurile prealabile la instanța de apel

- Potrivit art.289 alin.4 C.proc.civ., apelurile făcute împotriva aceleiași hotărâri vor fi repartizate la o singură secție a instanței de apel.

Când apelurile făcute împotriva aceleiași hotărâri au fost repartizate la secții deosebite, președintele ultimei secții investite va dispune trimiterea apelului la secția cea dintâi investită (art.290 C.proc.civ.).

Repartizarea dosarelor pe secții este o obligație ce revine președintelui instanței de apel. După repartizarea dosarului către o anumită secție, președintele secției va lua următoarele măsuri :

- a) repartizează apelul în mod aleatoriu, în sistem informatizat (art.53 alin.1 din Legea nr.304/2004);
- b) dispune citarea părților pentru termenul de înfățișare;
- c) va dispune să se comunice intimatului, odată cu citația, o copie de pe cererea de apel, împreună cu copiile certificate de pe înscrisurile alăturate și care nu au fost înfățișate la prima instanță, punându-i-se în vedere obligația de a depune la dosar întâmpinare, cu cel puțin 5 zile înainte de termenul stabilit pentru judecată. Dispozițiile art. 113 alin. 2 sunt aplicabile în mod corespunzător (art.289 alin. 2 și 3 C.proc.civ.).

În cazul când intimatul nu a primit, în termenul prevăzut de art. 114¹, comunicarea motivelor de apel și a dovezilor invocate, va putea cere, la prima zi de înfățișare, un termen înăuntrul căruia să depună la dosar întâmpinare. Dacă intimatul lipsește la prima zi de înfățișare și instanța constată că motivele de apel nu au fost comunicate, va dispune amânarea cauzei și efectuarea comunicării, iar dacă motivele nu au fost comunicate în termen, instanța va dispune amânarea cauzei cu îndeplinirea cerințelor art. 114¹ alin. 3 sau 4, după caz (art.291 C.proc.civ.).

6.2 Întâmpinarea

Întâmpinarea este obligatorie și se depune la dosar cu cel puțin 5 zile înaintea termenului stabilit pentru judecată, așa cum rezultă din prevederile art.289 alin.2 C.proc.civ.

Nedepunerea întâmpinării atrage decăderea intimatului din dreptul de a mai invoca probe și excepții relative în fața instanței de apel, însă el poate beneficia de prevederile art.171 C.proc.civ., discutând în fapt și în drept temeinicia susținerii și dovezilor părții adverse.

6.3 Compunerea completului pentru soluționarea apelului

Potrivit art.54 alin.2 din Legea nr.304/2004, apelurile se judecă în complet format din 2 judecători. În cazul în care judecătorii nu ajung la un acord asupra hotărârii ce urmează a se pronunța, procesul se va judeca din nou în complet de divergență (alin.3 al art.54 din Legea nr.304/2004 și art.257 C.proc.civ.).

6.4 Desfășurarea judecării în fața instanței de apel

Potrivit art.298 C.proc.civ., dispozițiile de procedură privind judecata în primă instanță se aplică și în instanța de apel, în măsura în care nu sunt potrivnice celor cuprinse în titlul care reglementează apelul.

Ca atare, la judecarea apelului se vor aplica regulile prevăzute de legiuitor pentru judecata în primă instanță, cât privește poliția ședinței de judecată, înfățișările și dezbaterile, reprezentarea părților, invocarea și soluționarea excepțiilor, administrarea probelor, rezolvarea incidentelor procedurale, deliberarea și pronunțarea hotărârii.

Câteva reguli speciale sunt cuprinse în art.294 și art.295 C.proc.civ.

6.5 Soluțiile ce pot fi pronunțate în apel

Potrivit art.255 alin.1 C.proc.civ., apelul , ca și recursul, se soluționează printr-o hotărâre numită decizie.

Deși legiuitorul nu prevede în mod expres, în doctrină se precizează că soluțiile principale, pe care le poate pronunța instanța de apel, sunt : admiterea apelului; respingerea apelului; anularea apelului ori perimarea acestuia.

III. Recursul

1. Noțiune, reglementare și caracteristici

Ca urmare a modificărilor aduse Codului de procedură civilă prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr.138/2000, recursul este înscris sub titlul V „Căile extraordinare de atac”, din cartea a II-a, art.299-316.

Potrivit acestor dispoziții, recursul constituie calea de atac prin care se solicită, în condițiile și pentru motivele expres și limitativ prevăzute de lege, modificarea sau desființarea unei hotărâri.

În consens cu prevederile legale, doctrina a definit recursul ca fiind o „cale de atac comună, extraordinară, de reformare, nedevolutive și, în principiu, nesuspensivă de executare, prin care se exercită controlul de legalitate de către instanța ierarhic superioară asupra hotărârilor pronunțate de instanța de apel”.

Din această definiție, precum și din dispozițiile art.299-316 C.proc.civ. se desprind următoarele caracteristici ale recursului:

- a) este o cale de atac *comună*;
- b) este o cale de atac *extraordinară*;
- c) este o cale de atac *de reformare*;
- d) este o cale de atac *nedevolutive*.
- e) în principiu, este o cale de atac *nesuspensivă de executare* a hotărârii atacate, caracteristică ce rezultă din interpretarea *per a contrario* a art.300 alin.1 C.proc.civ., potrivit căruia, recursul suspendă executarea hotărârii numai în cauzele privitoare la strămutarea de hotare, desființarea de construcții, plantații sau a oricăror lucrări având o așezare fixă, precum și în cazurile anume prevăzute de lege;
- f) este o cale de atac *subsecventă*.

2. Obiectul recursului

Prin obiect al recursului înțelegem hotărârile care pot fi atacate pe această cale.

Pot forma obiect al recursului:

- hotărârile date fără drept de apel;
- hotărârile date în apel;
- hotărârile altor organe cu activitate jurisdicțională.

Și unele încheieri de ședință pot forma, în condițiile legii, obiect al recursului.

3. Subiectele recursului

De regulă, subiecte ale recursului sunt persoanele care au figurat ca părți la judecata în primă instanță și, eventual, la judecata în apel, denumite în recurs parte recurentă și parte intimată.

Potrivit art.45 alin. ultim C.proc.civ., procurorul poate să exercite calea de atac a recursului împotriva oricărei hotărâri, indiferent dacă a avut sau nu poziția de parte la judecata în fond.

4. Cauza recursului – motivele de recurs

Potrivit art.304 C.proc.civ., modificarea sau casarea unei hotărâri se poate

cere în următoarele situații, numai pentru motive de nelegalitate:

1. când instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale;
2. când hotărârea s-a dat de alți judecători decât cei care au luat parte la dezbaterile în fond a pricinii;
3. când hotărârea s-a dat cu încălcarea competenței altei instanțe;
4. când instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești;
5. când, prin hotărârea dată, instanța a încălcat formele de procedură prevăzute sub sancțiunea nulității de art. 105 alin. 2;
6. dacă instanța a acordat mai mult decât s-a cerut, ori ceea ce nu s-a cerut.
7. când hotărârea nu cuprinde motivele pe care se sprijină sau când cuprinde motive contradictorii ori străine de natura pricinii;
8. când instanța, interpretând greșit actul juridic dedus judecății, a schimbat natura ori înțelesul lămurit și vădit neîndoielnic al acestuia;
9. când hotărârea pronunțată este lipsită de temei legal ori a fost dată cu încălcarea sau aplicarea greșită a legii.

Recursul se va motiva prin însăși cererea de recurs sau înăuntrul termenului de recurs (art.303 alin.1 C.proc.civ.).

Sancțiunea nemotivării recursului este stabilită prin dispozițiile art.302¹ și 306 C.proc.civ., potrivit cărora :

- cererea de recurs este nulă dacă nu cuprinde motivele de nelegalitate pe care se întemeiază recursul și dezvoltarea lor sau, după caz, mențiunea că motivele vor fi depuse printr-un memoriu separat (art.302¹ lit.c C.proc.civ.)
- recursul este nul dacă nu a fost motivat în termenul legal, cu excepția cazurilor prevăzute în alin. 2. (art.306 alin.1 C.proc.civ.)

5. Recursul exercitat în condițiile art.304¹ C.proc.civ.

Potrivit art.304¹ C.proc.civ., recursul declarat împotriva unei hotărâri care, potrivit legii, nu poate fi atacată cu apel nu este limitat la motivele de casare prevăzute în art. 304, instanța putând să examineze cauza sub toate aspectele.

În cazul acestui recurs, controlul judiciar vizează „orice nemulțumire”, criticile formulate de partea interesată sau procuror împotriva procedurii urmate în prima instanță și a hotărârii atacate, prin cererea de recurs sau prin memoriul separat în termenul prevăzut de art.303 alin.1 C.proc.civ.

6. Sesizarea instanței de recurs

6.1 Cererea de recurs

6.1.1 Cuprinsul cererii de recurs

Potrivit art.302¹ alin.1 C.proc.civ., cererea de recurs va cuprinde, sub sancțiunea nulității, următoarele mențiuni:

- a) numele, domiciliul sau reședința părților ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul lor, precum și, după caz, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice, codul unic de înregistrare sau, după caz, codul fiscal și contul bancar. Dacă recurentul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul;
- b) indicarea hotărârii care se atacă;

- c) motivele de nelegalitate pe care se întemeiază recursul și dezvoltarea lor sau, după caz, mențiunea că motivele vor fi depuse printr-un memoriu separat;
- d) semnătura.

6.1.2 Timbrarea cererii de recurs

Sub sancțiunea nulității, cererea de recurs trebuie să fie timbrată. De regulă, potrivit art.11 alin.1 din Legea nr.146/1997 privind taxele judiciare de timbru, recursul se timbrează cu 50% din taxa datorată pentru cererea sau acțiunea neevaluabilă în bani, soluționată de prima instanță, respectiv din taxa datorată la suma contestată, în cazul cererilor și acțiunilor evaluabile în bani.

Alături de taxa de timbru se datorează și timbru judiciar, în temeiul art.1 alin.3 din Normele metodologice nr.2083/1997 pentru aplicarea Ordonanței Guvernului nr.32/1995 privind timbrul judiciar.

Dovada achitării taxei de timbru se atașează la cerea de recurs (art.302¹ alin.2 C.proc.civ.).

6.1.3 Depunerea cererii de recurs

Potrivit art.302 C.proc.civ., recursul se depune la instanța a cărei hotărâre se atacă, sub sancțiunea nulității.

6.1.4 Efectele cererii de recurs

Cererea de recurs produce următoarele efecte:

- a) investeste instanța cu soluționarea recursului
- b) în mod excepțional, suspendă executarea hotărârii atacate.

6.2 Termenul de recurs

6.2.1 Termenul de drept comun

Potrivit art.301 C.proc.civ., „Termenul de recurs este de 15 zile de la comunicarea hotărârii, dacă legea nu dispune altfel. Dispozițiile art. 284 alin. 2-4 se aplică în mod corespunzător”.

6.2.2 Termene speciale

Prin Codul de procedură civilă sau prin legi speciale, legiuitorul poate să dispună altfel, fie în ceea ce privește durata termenului de recurs, fie în ceea ce privește punctul de plecare al acestui termen, după cum derogările pot să privească în același timp atât durata cât și punctul de plecare ale termenului de recurs.

6.2.3 Întreruperea termenului de recurs

În principiu, termenul de recurs, ca și cel de apel, curge continuu, fără a putea fi întrerupt. Totuși, în temeiul art.103 C.proc.civ., termenul de recurs se întrerupe în cazul în care partea dovedește că a fost împiedicată de o împrejurare mai presus de voința sa să exercite calea de atac. De asemenea, coroborând art.316 C.proc.civ., care face trimitere la dispozițiile de procedură privind judecata în apel, cu art.285-286 C.proc.civ., rezultă că termenul de recurs se întrerupe prin moartea părții care are interes să facă recurs, precum și prin moartea mandatarului căruia i s-a făcut comunicarea hotărârii.

6.2.4 Sancțiunea nerespectării termenului de recurs

Termenul de recurs este un termen legal imperativ (peremptoriu), astfel că nerespectarea lui atrage sancțiunea decăderii părții din dreptul de a mai exercita calea de atac, cu consecința respingerii recursului ca tardiv. Hotărârea atacată devenind irevocabilă pe data expirării termenului de recurs.

Excepția de tardivitate poate fi invocată în orice stare a recursului, de către partea interesată, de procuror sau de instanță din oficiu.

6.2.5 Instanța competentă să soluționeze recursul

Potrivit art.299 alin.2 teza a II-a C.proc.civ., recursul se soluționează de instanța imediat superioară celei care a pronunțat hotărârea în apel. Așa fiind, rezultă, că instanța competentă să soluționeze recursul poate fi :

- tribunalul, dacă se atacă o hotărâre pronunțată de judecătore, care, potrivit legii, nu este supusă apelului;
- curtea de apel, pentru recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în apel sau împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de tribunale, care, potrivit legi, nu sunt supuse apelului, precum și în orice alte cazuri expres prevăzute de lege.
- Înalta Curte de Casație și Justiție, pentru recursurile declarate împotriva hotărârilor curților de apel și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege.

De asemenea, competentă să soluționeze recursul poate fi instanța expres prevăzută prin legi speciale. În cazul în care prin aceste legi nu se prevede instanța competentă, se va aplica regula dreptului comun, adică instanța imediat superioară instanței a cărei hotărâre se atacă, va fi competentă să soluționeze recursul.

7. Procedura de judecată în fața instanței de recurs

7.1 Procedura prealabilă la instanța de recurs

Reglementările cuprinse în Codul de procedură civilă, relative la procedura prealabilă judecării recursului și la procedura de soluționare a acestei căi de atac, sunt sumare, însă, având în vedere textul art.316 C.proc.civ., dispozițiile de procedură privind judecata în apel se aplică și în instanța de recurs, în măsura în care nu sunt potrivnice normelor consacrate pentru recurs. Ca atare, președintelui instanței de recurs, respectiv președintelui secției la care a fost repartizat recursul, le revin aceleași obligații ca în etapa apelului.

În art.308 alin.2 C.proc.civ. se prevede că intimatul este obligat să depună întâmpinare cu cel puțin 5 zile înainte de termenul de judecată. Nedepunerea întâmpinării în acest termen atrage sancțiunea decăderii, în condițiile art.103 C.proc.civ.

7.2 Compunerea completului de judecată

Recursul se judecă în complet format din 3 judecători, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel (art.54 alin.2 din Legea nr.304/2004). Așadar, indiferent care este instanța competentă să judece calea de atac, completul va fi compus din 3 judecători. Judecata continuă în aceeași compunere și în caz de casare cu reținere.

7.3 Desfășurarea judecării

Judecata cuprinde aceleași etape, indiferent că se desfășoară în primă instanță, în apel sau în căile extraordinare de atac ori în contestația la executare. Prin urmare, în măsura în care nu sunt îndestulătoare, dispozițiile privind judecata recursului, deliberarea judecătorilor și pronunțarea hotărârii se completează, în mod corespunzător, cu cele prevăzute de legiuitor pentru judecata în primă instanță (art.316 și art.298 C.proc.civ.).

7.4 Probele în recurs

Potrivit art.305 C.proc.civ., în instanța de recurs nu se pot produce probe noi,

cu excepția înscrisurilor, care pot fi depuse până la închiderea dezbaterilor. Drept urmare, textul art.305 C.proc.civ. consacră regula inadmisibilității probelor noi în recurs, regulă întemeiată pe rațiunea că recursul nu este o cale de atac devolutivă, ca și apelul, ci un mijloc procedural prin care se realizează doar un examen al hotărârii atacate. Fiind o instanță de control judiciar și nu de judecată în fond, instanța de recurs va verifica hotărârea atacată pe baza probelor administrate la fond, fără a avea posibilitatea, de regulă, de a administra probe noi.

7.5 Soluțiile pe care le poate pronunța instanța de recurs

După închiderea dezbaterilor contradictorii, instanța de recurs deliberează asupra motivelor invocate de părți sau ridicate de ea din oficiu, după care, având în vedere și înscrisurile noi, va pronunța hotărârea.

Potrivit art.312 alin.1 C.proc.civ., instanța poate admite recursul, îl poate respinge sau anula ori poate constata perimarea lui. De asemenea, instanța de recurs se poate opri și la soluții care nu presupun examinarea „fondului”, cum ar fi : respingerea recursului ca inadmisibil, ca tardiv introdus, ca introdus de o persoană fără calitate, ca nesuținut sau neavenit, anularea recursului ca netimbrat, ca neregulat introdus sau ca nemotivat, închiderea dosarului.

7.6 Judecata în fond după casare

7.6.1 Preliminarii

După casare, cauza va fi rejudecată, fie de către instanța care a soluționat recursul (în cazul casării cu reținere), fie de către instanța de trimitere – care poate fi chiar instanța ce a pronunțat hotărârea casată ori o altă instanță de același grad sau, în cazul casării pentru necompetență, instanța competentă – sau de către organul cu activitate jurisdicțională competent (în cazul casării cu trimitere).

La judecarea în fond după casare sunt aplicabile regulile de la judecata în primă instanță sau, după caz, de la judecata în apel.

7.6.2 Limitele rejudecării fondului după casare

Limitele în care se va face judecata în fond după casare se determină în funcție de

felul casării. În cazul casării totale, procesul se rejudecă în întregime, iar în cazul casării parțiale se rejudecă numai ceea ce s-a desființat, iar restul hotărârii devine irevocabilă.

Trebuie avute în vedere și prevederile art.315 alin.3 C.proc.civ., potrivit cărora, după casare, instanța de fond va judeca din nou, ținând seama de toate motivele invocate înaintea instanței a cărei hotărâre a fost casată.

7.6.3 Obligativitatea deciziei de casare

Potrivit art.315 alin.1 C.proc.civ., în caz de casare, hotărârile instanței de recurs asupra problemelor de drept dezlegate, precum și asupra necesității administrării unor probe sunt obligatorii pentru judecătorii fondului.

7.6.4 Aplicarea principiului „non reformatio in peius”

În condițiile art.315 alin.4 C.proc.civ., la judecarea recursului, precum și la rejudecarea procesului după casarea hotărârii de către instanța de recurs, dispozițiile art. 296 sunt aplicabile în mod corespunzător, respectiv că recurentului nu i se poate crea în propria cale de atac o situație mai grea decât aceea din hotărârea atacată, principiu aplicabil și în caz de rejudecare după casare.

IV. Contestația în anulare

1. Noțiuni generale

Contestația în anulare este reglementată în titlul V „Căile extraordinare de atac”, capitolul I, art.317-321 din Codul de procedură civilă.

Contestația în anulare este *definită* în doctrină, ca fiind acea cale de atac extraordinară, de retractare, comună și nesuspensivă de executare, ce poate fi exercitată numai împotriva hotărârilor irevocabile, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege.

În Codul de procedură civilă sunt reglementate *două forme* ale contestației în anulare: contestația în anulare obișnuită sau de drept comun (art.317) și contestația în anulare specială (art.318).

2. Constația în anulare obișnuită

Constația în anulare obișnuită este acea cale extraordinară de atac, prin intermediul căreia partea interesată poate solicita retractarea unei hotărâri judecătorești irevocabile pentru motivele expres prevăzute în art.317 C.proc.civ., numai dacă motivele care o legitimează nu au putut fi invocate pe calea apelului sau recursului.

2.1 Părțile contestației în anulare obișnuită

Din chiar termenii folosiți în textul art.317 C.proc.civ. rezultă că pot fi părți în contestația în anulare obișnuită numai persoanele între care s-a stabilit raportul procesual în fața instanței a cărei hotărâre este atacată.

În fine, potrivit art.45 alin.5 C.proc.civ., procurorul poate exercita contestația în anulare obișnuită, indiferent dacă a participat sau nu la judecarea cauzei în care s-a pronunțat hotărârea atacată.

Persoana care exercită contestația în anulare poartă denumirea de contestator, iar persoana împotriva căreia se îndreaptă această cale de atac se numește intimat.

2.2 Obiectul contestației în anulare obișnuite

Obiectul contestației în anulare obișnuite îl formează hotărârile judecătorești irevocabile, așa cum rezultă din art.317 alin.1 C.proc.civ., a căror sferă este determinată expres în art.377 alin.2 C.proc.civ..

De asemenea, legiuitorul are în vedere și deciziile intermediare de casare a unei hotărâri judecătorești, hotărârile prin care s-a luat act de tranzacția părților, cele prin care s-a pronunțat o soluție formală (cum ar fi, anularea cererii, perimarea, respingerea ca tardivă) ori cele pronunțate în cadrul unei proceduri speciale – (ordonanța președințială) - sau în soluționarea conflictelor de competență.

2.3 Cauza sau motivele contestației în anulare obișnuite

Cauza contestației în anulare obișnuite este nelegalitatea hotărârii ce se atacă, nelegalitate constând într-una din deficiențele expres și limitativ indicate în art.317 C.proc.civ., sub denumirea de motive, care reprezintă aspecte ale aceleiași cauze. Aceste motive sunt :

1. când procedura de chemare a părții, pentru ziua când s-a judecat pricina, nu a fost îndeplinită potrivit cu cerințele legii;

2. când hotărârea a fost dată de judecători cu încălcarea dispozițiilor de ordine publică privitoare la competență.

2.4 Condițiile de admisibilitate a contestației în anulare de drept comun

Condițiile particulare de admisibilitate a contestației în anulare obișnuite sunt:

- hotărârea atacată să fie irevocabilă;
- motivele contestației, prevăzute în art.317 alin.1 pct.1 și 2 C.proc.civ., să nu fi putut fi invocate pe calea apelului sau a recursului.

3. Contestația în anulare specială

Contestația în anulare specială este acea cale extraordinară de atac, prin intermediul căreia partea interesată poate solicita retractarea unei hotărâri judecătorești irevocabile pronunțate de instanța de recurs, pentru motivele expres prevăzute în art.318 C.proc.civ.

3.1 Părțile în contestația în anulare specială

Din interpretarea dispozițiilor art.318 C.proc.civ. rezultă că interesul de a exercita contestația în anulare specială aparține recurentului. De asemenea, în temeiul art.45 alin.5 C.proc.civ., procurorul poate exercita contestația în anulare specială, chiar dacă nu a participat la judecarea pricinii în care s-a pronunțat hotărârea atacată.

3.2 Obiectul contestației în anulare speciale

Obiectul contestației în anulare speciale îl formează numai hotărârile pronunțate de instanțele de recurs, adică hotărârile irevocabile date în urma exercitării controlului judiciar pe calea recursului, nu și cele date în fond după casarea cu reținere.

3.3 Cauza sau motivele contestației în anulare speciale

Contestația în anulare specială poate fi exercitată numai pentru cele două motive expres și limitativ prevăzute în art.318 C.proc.civ. Potrivit textului, „hotărârile instanțelor de recurs mai pot fi atacate cu contestație când dezlegarea dată este rezultatul unei greșeli materiale sau când instanța, respingând recursul sau admițându-l numai în parte, a omis din greșeală să cerceteze vreunul dintre motivele de modificare sau de casare”.

3.4 Condițiile de admisibilitate a contestației în anulare speciale

Pentru admisibilitatea contestației în anulare speciale se cere a fi îndeplinită condiția (care vizează obiectul contestației) ca hotărârea irevocabilă atacată să fie pronunțată de instanța de recurs, cerință ce rezultă expres din art.318 C.proc.civ.

4. Sesizarea instanței

4.1 Cererea

În lipsa unor dispoziții speciale privind cuprinsul contestației în anulare, devin aplicabile, prin asemănare, prevederile dreptului comun art.82 și 112 C.proc.civ.. Ca atare, cererea pentru exercitarea contestației în anulare va cuprinde:

- numele și domiciliul contestatorului;

- hotărârea care se atacă;
- motivarea în fapt și în drept;
- probele, dacă este cazul;
- semnătura.

4.2 Instanța competentă

Potrivit art.319 alin.1 C.proc.civ., contestația se introduce la instanța a cărei hotărâre se atacă. Astfel, contestația în anulare, întemeiată pe dispozițiile art.317 C.proc.civ., se va adresa : primei instanțe, instanței de apel, de recurs, contestație în anulare sau revizuire.

Dacă contestația este întemeiată pe prevederile art.318 C.proc.civ., cererea se va adresa instanței de recurs.

4.3 Termenul de exercitare a contestației în anulare

Prin art.319 alin.2 C.proc.civ., legiuitorul distinge, cât privește termenul de exercitare a contestației, după cum hotărârea atacată este sau nu susceptibilă de executare silită.

Dacă hotărârea irevocabilă este susceptibilă de executare silită, contestația în anulare se poate face oricând înainte de începerea executării silite, iar în timpul ei, până la împlinirea termenului stabilit prin art.401 alin.1 lit.b sau c (art.319 alin.2 teza I C.proc.civ.).

Împotriva hotărârilor care nu se aduc la îndeplinire pe cale de executare silită, contestația poate fi introdusă în termen de 15 zile de la data când contestatorul a luat cunoștința de hotărâre, dar nu mai târziu de un an de la data când hotărârea a rămas irevocabilă (art.319 alin.2 teza a II-a C.proc.civ.).

5. Procedura de soluționare a contestației în anulare

5.1 Compunerea completului de judecată

Fiind o cale de atac de retractare, contestația în anulare se judecă în complet compus din același număr de judecător ca și completul care a pronunțat hotărârea atacată.

Problema incompatibilității nu se pune, deoarece judecătorii nu se află în niciuna din ipotezele prevăzute în art.24 C.proc.civ.

5.2 Regulile aplicabile la judecata contestației în anulare

Codul de procedură civilă nu conține dispoziții detaliate privind judecata contestației. Înseamnă că în lipsa unor prevederi amănunțite, normele speciale cuprinse în art.319 – 321 C.proc.civ. se completează în mod corespunzător cu cele ale dreptului comun.

Ca atare, soluționarea contestației în anulare se face potrivit procedurii care se urmează la judecarea oricărei cereri de chemare în judecată. După admiterea contestației, se vor urma regulile de la instanța de fond sau, după caz, cele aplicabile în fața instanței de recurs.

Legiuitorul prevede însă, în art.320 alin.1 C.proc.civ., că judecata se face de urgență și cu precădere, ceea ce implică prioritatea acestor cauze pe lista de procese și acordarea unor termene scurte, în situația în care este necesară amânarea.

Potrivit art.320 alin.2 C.proc.civ., întâmpinarea este obligatorie și se depune la dosar cu cel puțin 5 zile înainte termenului de judecată.

Instanța poate suspenda executarea hotărârii a cărei anulare se cere, sub condiția depunerii unei cauțiuni (art.319¹ teza I C.proc.civ.).

Dacă se admite contestația în anulare, hotărârea atacată se anulează și, în funcție de motivul invocat:

- pricina se va rejudeca, dacă s-a reținut că partea nu a fost legal citată la termenul când a avut loc judecata;
- se va pronunța o hotărâre de declinare a competenței în favoarea instanței sau a organului jurisdicțional competent, în ipoteza în care s-a admis contestația pe motivul necompetenței absolute a instanței care a pronunțat hotărârea atacată;
- recursul se rejudecă, dacă a fost admisă contestația pentru motivele prevăzute în art.318 C.proc.civ.

Potrivit art.320 alin.3 C.proc.civ., hotărârea dată în contestație este supusă aceluiași căi de atac ca și hotărârea atacată, iar potrivit principiului unicității dreptului de a folosi o cale de atac, partea interesată nu poate exercita de mai multe ori o cale de atac împotriva aceleiași hotărâri, deci nu se poate judeca de mai multe ori în aceeași cale de atac.

Hotărârile pronunțate în contestația în anulare specială nu sunt susceptibile de recurs, deoarece această formă de contestație poate avea ca obiect numai hotărâri irevocabile pronunțate de instanțele de recurs.

V. Revizuirea

1. Noțiuni generale

Revizuirea este reglementată în titlul V „Căile extraordinare de atac”, capitolul II, art.322-328 din Codul de procedură civilă. Ea este definită în doctrină ca fiind acea cale de atac extraordinară, de retractare și nesuspensivă de executare, prin intermediul căreia se poate obține desființarea sau modificarea unei hotărâri definitive sau irevocabile, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege.

În cazul revizuirii nu se pune problema realizării unui control judiciar, ci a unei noi judecări, numai în temeiul unor noi elemente de fapt ce nu au format obiectul judecării finalizate cu pronunțarea hotărârii a cărei revizuire se cere.

2. Subiectele revizuirii

Revizuirea este o cale de atac deschisă părților din proces. Părțile în revizuire se numesc revizuieni și intimat.

Calitatea procesuală activă ori calitatea de revizuieni poate avea oricare parte din procesul soluționat prin hotărârea atacată, care justifică un interes.

De asemenea, în condițiile art.45 alin. ultim C.proc.civ., procurorul poate exercita calea de atac a revizuirii, indiferent dacă a participat sau nu la judecata cauzei în care s-a dat hotărârea pe care o dorește s-o atace.

3. Obiectul revizuirii

Potrivit art.322 C.proc.civ. fac obiectul revizuirii hotărârile rămase definitive în instanța de apel sau prin neapelare, precum și hotărârile date de o instanță de recurs atunci când evocă fondul. În această din urmă categorie intră hotărârile prin care tribunalele și curțile de apel au admis recursul și au modificat hotărârea atacată pe chestiuni de fapt, în baza înscrisurilor noi, în special în cazul recursului exercitat în condițiile art.304¹ C.proc.civ., precum și hotărârile pronunțate în rejudecarea fondului după casarea cu reținere.

4. Condițiile de admisibilitate a revizuirii

Condițiile de admisibilitate a revizuirii, care trebuie verificate de instanță prealabil examinării motivului invocat sunt:

- a) hotărârea atacată este definitivă ori este pronunțată de o instanță de recurs;
- b) hotărârea atacată evocă fondul.

5. Cauza revizuirii

Revizuirea are drept cauză neregularitatea hotărârii care se atacă, mai exact erorile săvârșite în legătură cu starea de fapt stabilită prin hotărâre. Revizuirea poate fi exercitată pentru motivele expres și limitativ prevăzute în art.322 C.proc.civ., și anume:

1. Dacă dispozitivul hotărârii cuprinde dispoziții potrivnice ce nu se pot aduce la îndeplinire (art.322 pct.1 C.proc.civ.)

2. Dacă instanța s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut sau nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut, ori s-a dat mai mult decât s-a cerut (art.322 pct.2 C.proc.civ.)
3. Dacă obiectul pricinii nu se află în ființă (art.322 pct.3 C.proc.civ.)
4. Dacă un judecător, martor sau expert, care a luat parte la judecată, a fost condamnat definitiv pentru o infracțiune privitoare la pricină sau dacă hotărârea s-a dat în temeiul unui înscris declarat fals în cursul sau în urma judecării ori dacă un magistrat a fost sancționat disciplinar pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență în acea cauză (art.322 pct.4 C.proc.civ.)
5. Dacă, după darea hotărârii, s-au descoperit înscrisuri doveditoare, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi înfățișate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților, ori dacă s-a desființat sau s-a modificat hotărârea unei instanțe pe care s-a întemeiat hotărârea a cărei revizuire se cere (art.322 pct.5 C.proc.civ.)
6. Dacă statul ori alte persoane juridice de drept public sau de utilitate publică, dispăruții, incapabilii sau cei puși sub curatelă nu au fost apărați de loc sau au fost apărați cu viclenie de cei însărcinați să-i apere (art.322 pct.6 C.proc.civ.)
7. Dacă există hotărâri definitive potrivnice date de instanțe de același grad sau de grade deosebite, în una sau aceeași pricină, între aceleași persoane, având aceeași calitate (art.322 pct.7 C.proc.civ.)
8. Dacă partea a fost împiedicată să se înfățișeze la judecată și să înștiințeze instanța despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa (art.322 pct.8 C.proc.civ.)
9. Dacă Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale datorată unei hotărâri judecătorești, iar consecințele grave ale acestei încălcări continuă să se producă și nu pot fi remediate decât prin revizuirea hotărârii pronunțate (art.322 pct.9 C.proc.civ.)

6. Sesizarea instanței

6.1 Cererea de revizuire

Întrucât legiuitorul nu prevede condiții speciale pentru cererea de revizuire, înseamnă că pentru determinarea cuprinsului acesteia se vor aplica prin asemănare dispozițiile art.82 și ale art.112 C.proc.civ.. Ca atare, cererea de revizuire va cuprinde:

- numele și domiciliul revizuientului;
- obiectul cererii (adică hotărârea atacată și motivul de revizuire);
- probele folosite;
- semnătura.

Sub sancțiunea nulității, cererea de revizuire se timbrează cu taxă judiciară în sumă fixă și cu timbru judiciar.

6.2 Termenul de exercitare a revizuirii

Potrivit art.324 alin.1 C.proc.civ., termenul de revizuire este de o lună și se va socoti:

1. în cazurile prevăzute de art.322 pct.1, 2 și 7 ain.1, de la comunicarea hotărârilor definitive, iar când hotărârile au fost date de instanțe de recurs după evocarea fondului, de la pronunțare; pentru hotărârile prevăzute la punctul 7 alin. 2 de la pronunțarea ultimei hotărâri;

2. în cazul prevăzut de art.322 pct.3, de la cel din urmă act de executare;
3. în cazurile prevăzute de art.322 pct.4, din ziua în care partea a luat cunoștință de hotărârea instanței penale de condamnare a judecătorului, martorului sau expertului ori de hotărârea care a declarat fals înscrisul. În lipsa unei astfel de hotărâri termenul curge de la data când partea a luat cunoștință de împrejurările pentru care constatarea infracțiunii nu se mai poate face printr-o hotărâre penală, dar nu mai târziu de 3 ani de la data producerii acestora;
4. în cazurile prevăzute de art.322 pct.5, din ziua în care s-au descoperit înscrisurile ce se invocă ori, după caz, din ziua în care partea a luat cunoștință de hotărârea desființată sau modificată pe care s-a întemeiat hotărârea a cărei revizuire se cere;
5. în cazurile prevăzute de art.322 pct.6 teza I, de la comunicarea hotărârii definitive făcută statului ori celorlalte persoane de drept public sau de utilitate publică.

De la regula că termenul de revizuire este de o lună, legiuitorul instituie și unele excepții.

Astfel, termenul de revizuire este de 6 luni pentru invocarea motivului prevăzut în cazul art.322 pct.5 teza a II-a C.proc.civ., când dispăruții sau incapabilii nu au fost apărați deloc ori au fost apărați cu viclenie. Acest termen curge de la întoarcerea dispărutului ori de la dobândirea capacității de exercițiu de către incapabil, minor sau interzis judecătoresc.

În cazul prevăzut de art.322 pct.8 termenul de revizuire este de 15 zile și se socotește de la încetarea împiedicării.

Pentru motivul prevăzut la art.322 pct.9, termenul este de 3 luni de la data publicării hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului în Monitorul Oficial al României, partea I.

Indiferent că a participat sau nu la judecată, procurorul trebuie să exercite revizuirea în termenul stabilit de lege pentru părți.

Dacă partea nu a putut exercita revizuirea în termenul prevăzut de lege, dintr-o împrejurare mai presus de voința sa, ea poate solicita repunerea în termen, în condițiile art.103 C.proc.civ.

6.3 Instanța competentă

Potrivit art.323 alin.1 C.proc.civ., cererea de revizuire se îndreaptă la instanța care a dat hotărârea rămasă definitivă și a cărei revizuire se cere.

Ca o excepție, legiuitorul prevede în alineatul 2 al art.323 C.proc.civ. că, în cazul motivului întemeiat pe existența unor hotărâri potrivnice, revizuirea se va îndrepta la instanța mai mare în grad față de instanța sau instanțele care au pronunțat hotărârile potrivnice. Dacă cele două instanțe care au dat hotărârile potrivnice fac parte din circumscripții judecătorești deosebite, instanța mai mare în grad la care urmează să se îndrepte cererea de revizuire va fi aceea a instanței care a dat prima hotărâre.

În cazul în care hotărârile potrivnice au fost pronunțate de instanțele de recurs, iar una dintre acestea este Înalta Curte de Casație și Justiție, cererea se soluționează de către instanța supremă.

7. Judecarea cererii de revizuire

7.1 Compunerea completului de judecată

Judecarea cererii de revizuire se face în complet compus din același număr de judecători ca și completul care a pronunțat hotărârea atacată. Nu sunt incompatibili să soluționeze revizuirea, judecătorii care au dat hotărârea atacată, cu excepția situației în care, după admiterea revizuirii, judecătorul se găsește în una din ipotezele prevăzute în art.24 C.proc.civ.

7.2 Procedura de judecată a revizuirii

Potrivit art.326 alin.1 C.proc.civ., cererea de revizuire se judecă potrivit dispozițiilor prevăzute pentru cererea de chemare în judecată. De unde rezultă că normele speciale cuprinse în art.326-328 C.proc.civ. se completează cu dispozițiile dreptului comun de la judecata în primă instanță. Totuși, în alineatul 3 al art.326 C.proc.civ. se stabilește că dezbaterile sunt limitate la admisibilitatea revizuirii și la faptele pe care se întemeiază.

Întâmpinarea este obligatorie și se depune la dosar cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată (art.326 alin.2 C.proc.civ.).

Referitor la probele folosite în această cale de atac, trebuie avute în vedere motivele de revizuire, însă, în principiu, fiind vorba de o situație de fapt, sunt admise orice mijloace de probă permise de lege. Indiferent care este instanța competentă să soluționeze revizuirea, vor fi administrate aceleași mijloace de probă, întrucât, spre deosebire de contestația în anulare unde legea nu conține dispoziții privind judecata, în materia revizuirii legiuitorul prevede că cererea se soluționează potrivit normelor prevăzute pentru cererea de chemare în judecată. Pe de altă parte, dacă s-ar aplica regulile de la judecata în recurs, unde nu sunt admise decât înscrisurile noi, unele motive de revizuire n-ar putea fi dovedite.

Potrivit art.325 C.proc.civ., instanța poate suspenda executarea hotărârii a cărei revizuire se cere, sub condiția dării unei cauțiuni. Dispozițiile art.403 alin. 3 și 4 se aplică în mod corespunzător. De unde rezultă că instanța se va pronunța printr-o încheiere, care poate fi atacată cu recurs în mod separat. În cazuri urgente, dacă s-a plătit cauțiunea, președintele instanței poate dispune suspendarea provizorie a executării, până la soluționarea cererii de suspendare de către instanță, în condițiile art.403 alin.4 C.proc.civ..

Dacă instanța încuviințează cererea de revizuire, ea va schimba, în tot sau în parte, hotărârea atacată, iar în cazul hotărârilor definitive potrivnice va anula cea din urmă hotărâre. Se va face arătare de hotărârea dată în revizuire, în josul originalului hotărârii revizuite (art.327 C.proc.civ.).

Hotărârea asupra revizuirii este supusă căilor de atac prevăzute de lege pentru hotărârea revizuită (art.328 alin.1 C.proc.civ.). Ca atare, hotărârea pronunțată în revizuire va putea fi atacată cu apel sau cu recurs, dacă hotărârea revizuită este susceptibilă, potrivit legii, de a fi atacată pe calea apelului sau a recursului.

VI. Recursul în interesul legii

1. Noțiune și reglementare

Recursul în interesul legii este reglementat în titlul VI al Cărții a II-a art.329 din Codul de procedură civilă, fiind eliminat din rândul căilor extraordinare de atac, prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr.58/2003.

Potrivit art.329 alin.1 C.proc.civ., procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției, precum și colegiile de conducere ale curților de apel au dreptul, pentru a se asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul României, să ceară Înaltei Curți de Casație și Justiție să se pronunțe asupra chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești.

Așadar, recursul în interesul legii este o cale de atac specială, care are drept scop interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul țării.

2. Caracteristici

Din reglementarea actuală, rezultă următoarele caracteristici ale recursului în interesul legii:

- legitimarea procesuală activă aparține procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și colegiilor de conducere ale curților de apel;
- procurorul general poate exercita recursul în interesul legii din oficiu sau la cererea ministrului justiției;
- prin acest recurs se solicită Înaltei Curți de Casație și Justiție să se pronunțe asupra chestiunilor de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești;
- scopul pentru care se exercită recursul în interesul legii, stabilit prin alin.1 al textului, este de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii pe întreg teritoriul României;
- obiectul recursului în interesul legii îl constituie chestiunile de drept care au fost soluționate diferit de instanțele judecătorești. Prin urmare, elementele de fapt nu pot forma obiect al acestui recurs;
- competența de a se pronunța asupra recursului în interesul legii revine Înaltei Curți de Casație și Justiție, în Secții Unite, așa cum rezultă expres din art.329 alin.2 C.proc.civ. și art.25 lit.a din Legea nr.304/2004;
- recursul în interesul legii poate fi exercitat oricând, întrucât legiuitorul nu prevede un termen în acest sens;
- soluțiile se pronunță numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătorești examinate și nici cu privire la situația părților din acele procese (alin.3 al art.329 C.proc.civ.). De aceea, părțile nu trebuie citate, chiar dacă legiuitorul nu face nici o referire la citarea acestora;
- deciziile prin care se soluționează sesizările se publică în Monitorul Oficial al României, partea I (art.329 alin.2 C.proc.civ.), iar dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe.

VI. Procedurile Speciale

1. Ordonanța președințială

Este o procedură specială în temeiul căreia, instanța de judecată poate dispune măsuri vremelnice, în cazuri urgente, pentru:

- păstrarea unui drept care s-ar păgubi prin întârziere;
- prevenirea unei pagube iminente și care nu s-ar putea repara;
- înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi cu prilejul unei executări.

Sediul materiei îl constituie art.581 – 582 C.proc.civ.

Condițiile ordonanței președințiale:

- **urgența.** Aceasta va fi apreciată de către instanță în raport cu situația existentă în momentul judecării cererii de ordonanță președințială.
- **măsura să fie vremelnică.** Măsurile dispuse pe calea ordonanței președințiale sunt limitate în timp, până la soluționarea pe fond a cauzei, dar există posibilitatea ca acestea să rămână definitive și irevocabile, dacă părțile nu mai urmează calea dreptului comun.
- **nesoluționarea sau neprejudicarea fondului.** Aceasta înseamnă ca măsura luată să nu prejudice fondul dreptului. În soluționarea unei cereri de ordonanță președințială, instanța nu analizează fondul dreptului discutat de părți.

În practica judiciară, în mod frecvent se recurge la procedura specială a ordonanței președințiale:

- în materia raporturilor de familie;
- în materia raporturilor de vecinătate și de proprietate;
- în materia raporturilor locative;
- în materia executării silite.

2. Refacerea înscrisurilor și hotărârilor dispărute

Procedura refacerii înscrisurilor și hotărârilor dispărute este reglementată de art.583 – 585 C.proc.civ.

Din dispozițiile citate, rezultă că această procedură se aplică dosarelor sau înscrisurilor privitoare la o pricină în curs de judecată, dispărute în orice chip (art.583 alin.1 C.proc.civ.), și dosarelor sau înscrisurilor dispărute care privesc o pricină în care s-a pronunțat o hotărâre de către prima instanță și împotriva căreia se făcuse apel (art.584 alin.1 C.proc.civ.). De asemenea, art.54 din Legea nr.36/1995 reglementează procedura reconstituirii actelor notariale dispărute, procedură care se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă privind această instituție.

3. Despre oferta de plată și consemnațiuni

Procedura ofertei de plată urmată de consemnațiune este reglementată de art.586 – 590 C.proc.civ. și de art.1114 – 1121 C.civ., în scopul de a da posibilitatea liberării debitorului de bună-credință de obligația sa față de creditor, în cazul în care acesta din urmă nu va voi să primească plata, fie pentru a continua perceperea dobânzilor, fie pentru a păstra bunul primit în gaj ori de a găsi motiv pentru desfacerea convenției din vina debitorului. Astfel, potrivit art.587 alin.1 C.proc.civ. , spre acest sfârșit el va face creditorului, prin mijlocirea unui executor judecătoresc

de lângă instanța domiciliului acestuia sau a domiciliului ales, o somație, ca să primească valoarea datorată. Somația va cuprinde ziua, ora și locul, când și unde suma sau obiectul oferit are să-i fie predat.

Dacă creditorul nu voiește să se prezinte sau să primească suma sau obiectul oferit, executorul judecătoresc va încheia proces-verbal și va arăta dacă creditorul a iscălit ori n-a putut sau n-a voit să iscălească. Debitorul, în acest caz, va putea, spre a se libera, să consemneze suma sau bunul oferit la Casa de Economii și Consemnațiuni C.E.C. - S.A. sau, după caz, la o unitate specializată, iar recipisa se va depune la executorul judecătoresc de pe lângă instanța domiciliului creditorului (art.588 C.proc.civ.).

4. Măsurile asigurătorii

În art.591-601 C.proc.civ. sunt reglementate trei măsuri asigurătorii : sechestrul asigurător (art.591-596), poprirea asigurătorie (art.597) și sechestrul judiciar (art.598-601). Măsurile asigurătorii sunt mijloace procesuale care intră în conținutul acțiunii civile și au ca scop asigurarea părții asupra posibilității de realizare efectivă a executării silite, dacă va obține titlu executoriu.

Sechestrul asigurător este măsura asigurătorie care se aplică în cazul în care obiectul litigiului de fond îl reprezintă plata unei sume de bani și constă în indisponibilizarea bunurilor mobile sau imobile urmăribile ale debitorului pârât până la terminarea procesului, în scopul de a garanta reclamantului posibilitatea de a-și realiza creanța constatată prin hotărârea ce se va pronunța. Sechestrul asigurător se poate încuviința și în situația în care creanța creditorului nu este exigibilă, dacă debitorul a micșorat prin fapta sa asigurările date creditorului sau nu a dat asigurările promise ori atunci când este pericol ca debitorul să se sustragă de la urmărire sau să-și ascundă ori să-și risipească averea (art.591 alin.3 C.proc.civ.).

Procedură: Cererea de înființare a sechestrului se soluționează de către instanța care judecă procesul de fond (art.592 alin.1 C.proc.civ.), întrucât ea are caracter accesoriu acestui proces. Instanța va hotărî în camera de consiliu, de urgență, prin încheiere executorie ce poate fi recurată în 5 zile de la comunicare. Sechestrul se poate ridica dacă cererea principală de încuviințare a măsurii de asigurare a fost anulată, perimată ori respinsă prin hotărâre irevocabilă.

Poprirea asigurătorie este o altă măsură asigurătorie care se poate înființa asupra sumelor de bani, titlurilor de valoare sau altor bunuri mobile incorporale urmăribile datorate debitorului de o a treia persoană sau pe care aceasta i le va datora în viitor în temeiul unor raporturi juridice existente, în condițiile stabilite de art.591 (art.597 alin.1 C.proc.civ.). În alin.2 al art.597 C.proc.civ. se prevede că dispozițiile art.592-595 se aplică în mod corespunzător.

Așadar, pentru înființarea popririi asigurătorii sunt necesare aceleași dovezi ca și în cazul înființării sechestrului asigurător : declanșarea procesului pe fond, înscrisul constatator al creanței sau recipisa depunerii unei cauțiuni în lipsa unui înscris.

Sechestrul judiciar este măsura asigurătorie care se încuviințează asupra bunului sau bunurilor ce formează obiectul procesului pe fond și care constă în încredințarea, de către instanță, a pazei sau administrării acestor bunuri unei anumite persoane, până la soluționarea procesului.

Potrivit art.599 alin.1 C.proc.civ., sechestrul judiciar se va putea înființa, chiar fără să existe un proces:

- a) asupra unui bun pe care debitorul îl oferă pentru liberarea sa;
- b) asupra unui bun cu privire la care cel interesat are motive temeinice să se teamă că va fi sustras, distrus ori alterat de posesorul său actual;
- c) asupra unor bunuri mobile care alcătuiesc garanția creditorului, când acesta învederează insolvabilitatea debitorului său ori când are motive temeinice să bănuiască că debitorul va fugi ori să se teamă de sustrageri sau deteriorări.

În aceste cazuri, competentă este instanța în circumscripția căreia se află bunul, în fața căreia trebuie să se facă dovada situațiilor menționate.

Cererea de sechestrul judiciar se judecă de urgență, cu citarea părților. În caz de admitere, instanța va putea să oblige pe reclamant la darea unei cauțiuni, iar în cazul bunurilor imobile se va proceda potrivit art.593 alin. 3. Încheierea este supusă numai recursului, în termen de 5 zile de la pronunțare. Dispozițiile art.592 alin. 3 se aplică în mod corespunzător (art.600 alin.1 C.proc.civ.).

O dată cu aprobarea sechestrului, se numește și un administrator-sechestrul (depozitar), prin acordul părților sau din oficiu. Administratorul-sechestrul va putea face toate actele de conservare și administrare, va încasa orice venituri și sume datorate și va putea plăti datoriile cu caracter curent, precum și cele constatate prin titlu executoriu. De asemenea, el va putea sta în judecată în numele părților litigante cu privire la bunul pus sub sechestrul, dar numai cu autorizarea prealabilă a instanței care l-a numit.

În cazuri urgente, președintele instanței va putea numi, prin încheiere irevocabilă dată fără citarea părților, un administrator provizoriu până la soluționarea cererii de sechestrul judiciar (art.601 C.proc.civ.).

5. Procedura divorțului

Dispoziții privitoare la divorț sunt cuprinse în Codul familiei (dispozițiile de drept material, art.37–44) și în Codul de procedură civilă (dispoziții procedurale, art.607–619).

Procedura divorțului este o procedură specială deoarece este condusă de reguli derogatorii de la dreptul comun în privința competenței (art.607), a cererii de divorț, cererii reconvenționale și probelor (art.608–610 și art.612), a procedurii de judecată în fața instanței și a căilor de atac (art.613–619); (obligația reclamantului de a fi prezent la depunerea acțiunii și respectiv în cursul procesului; posibilitatea – în sistemul probator– de a se putea audia ca martori „rudele și afinii până la gradul al treilea inclusiv”; termenul de apel și de recurs este de 30 de zile; limitarea promovării unor căi de atac extraordinare, potrivit art.619 alin. 5 C.proc.civ. „hotărârea dată în materie de divorț nu este supusă revizuirii” etc.).

6. Procedura împărțelii judiciare

Procedura partajului judiciar este, atât din perspectiva completării, cât și din aceea a derogării, o procedură specială, reglementată în Codul de procedură civilă, Cartea a VI-a „Procedurile speciale”, Capitolul VII¹ Procedura împărțelii judiciare, art.673¹ - 673¹⁴.

Potrivit art.673² C.proc.civ., reclamantul este obligat să arate în cerere persoanele între care urmează a avea loc împărțeala, titlul pe baza căruia se cere împărțeala, toate bunurile supuse împărțelii, evaluarea lor, locul unde acestea se află, precum și persoana care le deține sau le administrează.

La prima zi de înfățișare, dacă părțile sunt prezente, instanța le va cere declarații cu privire la fiecare dintre bunurile supuse împărțelii și va lua act, când este cazul, de recunoașterile și acordul lor cu privire la existența bunurilor, locul unde se află și valoarea acestora.

În tot cursul procesului instanța va stăruia ca părțile să împartă bunurile prin bună învoială. În cazul în care părțile ajung la o înțelegere cu privire la împărțirea bunurilor, instanța va hotărî potrivit învoielii lor. Împărțeala se poate face prin bună învoială și dacă printre cei interesați se află minori sau persoane puse sub interdicție, însă numai cu încuviințarea prealabilă a autorității tutelare, precum și, dacă este cazul, a ocrotitorului legal. Dacă înțelegerea privește împărțirea numai a anumitor bunuri, instanța va lua act de această învoială și va pronunța o hotărâre parțială, continuând procesul pentru celelalte bunuri.

Dacă părțile nu se învoiesc, instanța va stabili bunurile supuse împărțelii, calitatea de coproprietar, cota-parte ce se cuvine fiecăruia și creanțele născute din starea de proprietate comună pe care coproprietarii le au unii față de alții. Dacă se împarte o moștenire, instanța va mai stabili datoriile transmise prin moștenire, datoriile și creanțele comoștenitorilor față de defunct, precum și sarcinile moștenirii. Instanța va face împărțeala în natură, ea procedând la formarea loturilor și la atribuirea lor. În cazul în care loturile nu sunt egale în valoare, ele se întregesc printr-o sumă de bani (art.673⁵ C.proc.civ.).

După rămânerea irevocabilă a încheierii prin care s-a dispus vânzarea bunului de către executorul judecătoresc, acesta va proceda la efectuarea vânzării la licitație publică.

Hotărârea de partaj judiciar este declarativă de drepturi, retroactive.

7. Cererile privitoare la posesiune

Acțiunile posesorii sunt acele acțiuni reale imobiliare, prin intermediul cărora care posesorul sau, în unele cazuri, detentorul precar al unui bun imobil poate cere instanței de judecată să-i ocrotească posesiunea asupra acelui bun împotriva oricăror tulburări sau deposedări, chiar dacă acestea ar proveni de la adevăratul proprietar al bunului (cu alte cuvinte, să-l oblige pe pârât să înceteze orice act de tulburare ori să-i restituie bunul de care a fost deposedat în mod ilicit).

Acțiunile posesorii sunt reglementate în art.674 – 676 C.proc.civ..

Actualele dispoziții ale art.647 – 676 C.proc.civ. conțin o reglementare sumară a acțiunilor posesorii. Textele menționate enumără condițiile acțiunilor posesorii și determină unele reguli de procedură în materie.

Indicând condițiile acțiunilor posesorii, art.674 C.proc.civ. face trimitere și la dispozițiile art.1846 -1847 C.civ. (Codul civil reglementează în Cartea a III-a „Despre diferitele moduri prin care se dobândește proprietatea”, Titlul XX „Despre prescripție”, Capitolul II „Despre posesiunea cerută pentru a prescrie”, art.1846-1862, aspecte privind noțiunea de posesiune și determină condițiile necesare pentru a putea prescrie).

Soluționarea acțiunilor posesorii trebuie să țină seama și de ansamblul acestor dispoziții de drept material.

În literatura juridică, s-a apreciat că trebuie să fie recunoscute două categorii de acțiuni posesorii, datorită enunțării unor condiții diferite, și anume:

- o acțiune posesorie în complângere, denumită și acțiune posesorie generală;
- o acțiune în reintegrare, denumită și acțiune posesorie specială.

Art.674 C.proc.civ. prevede că pentru exercitarea acțiunii în complângere trebuie să fie întrunite cumulativ trei condiții:

1. nu a trecut un an de la tulburare sau deposedare;
2. reclamantul dovedește că, înainte de această dată, el a posedat cel puțin un an;
3. posesia reclamantului să fie utilă, adică neviciată.

Având în vedere scopul și caracterul său extraordinar, de urgență, pentru exercitarea acțiunilor posesorii speciale, art.674 alin.2 C.proc.civ. prevede necesitatea existenței unei singure condiții : să nu fi trecut un an de la tulburare sau deposedare.

8. Soluționarea litigiilor în materie comercială

Judecata în litigiile comerciale prezintă unele elemente specifice, referitoare la:

- a) cuprinsul cererii de chemare în judecată;
- b) întâmpinare și cerere reconvențională;
- c) reprezentarea și asistarea părților;
- d) celeritate;
- e) stăruința instanței pentru soluționarea procesului prin împăcarea părților;
- f) probe;
- g) perimarea judecății;
- h) imposibilitatea acordării termenului de grație;
- i) hotărârea judecătorească;
- j) căile de atac;
- k) executarea silită;
- l) prescripția dreptului la acțiune;
- m) retractul litigios.

Sediul materiei îl constituie art.720¹ - 720¹⁰ C.proc.civ.

VII. Arbitrajul

Arbitrajul este reglementat de Codul de procedură civilă, Cartea a IV - a „Despre arbitraj”, art.340-371.

Codul de procedură civilă reglementează arbitrajul voluntar sub diferite forme: arbitraj intern și arbitraj internațional, arbitraj ad-hoc și instituționalizat, arbitraj în drept și arbitraj în echitate.

Potrivit prevederilor, art.340 C.proc.civ., persoanele care au capacitatea deplină de exercițiu a drepturilor, pot conveni să soluționeze pe calea arbitrajului litigiile patrimoniale dintre ele, în afara de acelea care privesc drepturi asupra cărora legea nu permite a face tranzacții.

Nu sunt supuse arbitrajului litigiile care au ca obiect statutul persoanelor, conflictele colective de muncă, cele cu privire la bunuri care nu sunt în comerț, litigii a căror soluționare este de competența exclusivă a instanțelor judecătorești, cele privind proprietatea intelectuală, dacă pun în discuție însuși dreptul de proprietate intelectuală (nu și cele care privesc drepturi patrimoniale ce decurg din acestea) etc.

Arbitrajul poate fi încredințat, prin convenția arbitrală, uneia sau mai multor persoane, investite de părți sau în conformitate cu acea convenție să judece litigiul și să pronunțe o hotărâre definitivă și obligatorie pentru ele. Arbitrul unic sau, după caz, arbitrii investiți constituie, în sensul dispozițiilor de față, tribunalul arbitral (art.340¹ C.proc.civ.).

Arbitrajul se organizează și se desfășoară potrivit convenției arbitrale, încheiată conform cu prevederile din Codul de procedură civilă, art.343 - 343⁴.

Constituirea tribunalului arbitral are loc ca urmare a încheierii convenției între persoane care au capacitate deplină de exercițiu și care hotărăsc ca soluționarea litigiilor lor patrimoniale să se facă de către arbitrii.

Părțile convin ca arbitrul sau arbitrii desemnați a soluționa litigiului să pronunțe o hotărâre definitivă, obligatorie pentru ele.

Calitatea de arbitru o poate avea orice persoană fizică de cetățenie română care are capacitatea deplină de exercițiu . Cu toate acestea, este obligatoriu ca părțile să se informeze reciproc, cu ocazia numirii arbitrilor sau a arbitrului, asupra tuturor datelor personale și profesionale ale acestora (art.347 și 348 C.proc.civ.), iar neîndeplinirea condițiilor de pregătire profesională ori a celor de probitate morală, cât și a altor condiții în lipsa cărora sunt suspiciuni cu privire la o corectă soluție, prevăzute în convenția arbitrală, pot constitui cauza de recuzare a arbitrilor ori arbitrului (art.351¹ alin.1 C.proc.civ.).

Dacă părțile nu au prevăzut astfel în convenția de arbitraj, tribunalul arbitral este obligat să pronunțe hotărârea în termen de cel mult cinci luni socotit de la data constituirii sale (art.353³ C.proc.civ.), arbitrii fiind răspunzători pentru daunele cauzate părților, în legătura cu aceasta judecata, dacă:

1. după acceptarea însărcinării de arbitru renunță în mod nejustificat la îndeplinirea acestei obligații, răspunderea atrasă fie de nerespectarea conținutului contractului, fie pentru fapta ilicită, săvârșită în legătură cu judecata;
2. fără un motiv justificat, nu participă la judecarea litigiului ori nu pronunță hotărârea în termenul stabilit de convenția arbitrală sau de lege;
3. nu respectă caracterul confidențial al arbitrajului, publicând sau divulgând

date de care iau cunoștință în calitate de arbitrii, fără a avea autorizarea părților, ori încalcă în mod flagrant îndatoririle ce le revin;

Cererea de sesizare a tribunalului arbitral se face fie printr-un proces verbal, încheiat în fața tribunalului arbitral, semnat de părți, ori numai de reclamant, precum și de arbitrii, fie prin cererea scrisă, în ambele situații reclamantul având obligația să se refere la toate aspectele înserate în art.355 C.proc.civ. revenindu-i îndatorirea să comunice, nu numai părâtului, dar și fiecărui arbitru copia cererii și a înscrisurilor anexate.

În termen de cel mult o lună de la data pronunțării, hotărârea tribunalului arbitral - care, potrivit art.363 alin.3 C.proc.civ., produce efectele unei hotărâri judecătorești definitive - se comunică părților.

Hotărârea arbitrală poate fi desființată numai de instanța judecătorească și numai în cadrul unei căi de atac cu caracter extraordinar, anume dacă există vreuna din nulitățile pe care le prevede art.364 C.proc.civ..

Părțile nu pot renunța prin convenția arbitrală la dreptul de a introduce acțiunea în anulare împotriva hotărârii arbitrale. Renunțarea la acest drept se poate face, însă, după pronunțarea hotărârii arbitrale (art.364 C.proc.civ.).

Competența de a judeca în primă instanță acțiunea în anulare revine instanței judecătorești imediat superioare celei competente să judece litigiul în fond, în primă instanță, în circumscripția căreia a avut loc arbitrajul.

Acțiunea în anulare poate fi introdusă în termen de o lună de la data comunicării hotărârii arbitrale.

Hotărârile arbitrale străine pot fi recunoscute în România, spre a beneficia de puterea lucrului judecat, prin folosirea procedurii prevăzute de art.167 -172 din Legea nr.105/1992 cu privire la raporturile de drept internațional privat.

Hotărârile arbitrale străine, care nu sunt aduse la îndeplinire de bună voie de către cei obligați a le executa, pot fi puse în executare silită pe teritoriul României, prin aplicarea în mod corespunzător a prevederilor art.173-177 din Legea nr. 105/1992.

Hotărârile arbitrale străine, pronunțate de către un tribunal arbitral competent, au forță probantă în fața instanțelor din România cu privire la situațiile de fapt pe care le constată.

Partea a III-a Executarea silită

Executarea silită reprezintă ultima fază a procesului civil în cadrul căreia pot fi realizate efectiv drepturile statornicite printr-un titlu executoriu.

În cazul în care debitorul nu execută de bunăvoie obligația sa, stabilită prin hotărârea unei instanțe judecătorești sau printr-un alt titlu executoriu, aceasta se aduce la îndeplinire prin executarea silită.

Pot fi executate silit obligațiile al căror obiect constă în plata unei sume de bani, predarea unui bun ori folosința acestuia, desființarea unei construcții, plantații ori alte lucrări sau luarea unei alte măsuri admise de lege.

Executarea silită se poate face numai în temeiul unei hotărâri judecătorești ori al unui alt titlu executoriu. **Prin urmare, nu se poate declanșa procedura executării silită în lipsa unui titlu executoriu.**

Pentru ca o hotărâre judecătorească sau un alt titlu să fie puse în executare silită, trebuie să fie învestite cu formulă executorie, cu excepția încheierilor executorii, a hotărârilor executorii provizorii și a altor hotărâri sau înscrisuri prevăzute de lege, care se execută fără formula executorie.

Se investesc cu formulă executorie hotărârile care au rămas definitive ori au devenit irevocabile, precum și orice alte hotărâri sau înscrisuri, pentru ca acestea să devină executorii în cadrul prevăzut de lege.

Învestirea cu formulă executorie se dispune, pe baza cererii creditorului, de către prima instanță, chiar dacă hotărârea ce se pune în executare s-a dat de instanța ierarhic superioară.

Cererea de executare silită însoțită de titlul executoriu se depune la executorul judecătoresc din circumscripția judecătorei în care urmează să se efectueze executarea ori, în cazul urmăririi bunurilor la executorul judecătoresc din circumscripția judecătorei în care se află aceste bunuri.

Dacă bunurile urmărite se află în circumscripțiile mai multor judecătorei, este competent oricare dintre executorii judecătorești care funcționează pe lângă acestea.

Trebuie menționat că executorul judecătoresc nu mai solicită instanței de executare, respectiv judecătorei în circumscripția căreia se va face executarea, încuviințarea executării silită, deoarece legiuitorul a considerat că este necesar să se treacă peste această etapă.

Totodată, precizăm că, potrivit art.379 alin.1 C.proc.civ., nici o urmărire asupra bunurilor mobile sau imobile nu poate avea loc decât pentru o creanță certă, lichidă și exigibilă.

Dreptul de a cere executarea silită se prescrie în termen de 3 ani, dacă legea nu prevede altfel, iar în cazul titlurilor emise în materia acțiunilor reale imobiliare, în termen de 10 ani.

Legiuitorul reglementează două modalități de executare : executarea silită directă și executarea silită indirectă. Această din urmă modalitate cunoaște mai multe forme : urmărirea mobilă, poprirea, urmărirea silită a fructelor neculese și recoltelor prinse de rădăcini, urmărirea silită asupra bunurilor imobile, decontarea bancară. Formele de executare silită directă sunt: predarea silită a bunurilor, executarea silită a altor obligații de a face sau a nu face.

Împotriva executării silită, precum și împotriva oricărui act de executare se poate face contestație de către cei interesați sau vătămați prin executare. De asemenea, dacă nu s-a utilizat procedura prevăzută de art.281¹ C.proc.civ., se poate face contestație și în cazul în care sunt necesare lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea sau aplicarea titlului executoriu, precum și în cazul în care organul de executare refuză să înceapă executarea silită ori să îndeplinească un act de executare în condițiile prevăzute de lege (art.399 alin.1 C.proc.civ.).

BIBLIOGRAFIE

OBLIGATORIE

1. Constituția României
2. Codul de procedură civilă
3. Codul civil
4. Legea nr.304/2004 privind organizarea judiciară
5. Legea nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor
6. Legea nr.317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii
7. Legea nr.51/1996 pentru exercitarea și organizarea profesiei de avocat
8. Legea nr.35/1996 a notarilor publici și a activității notariale
9. Legea nr.188/2000 a executorilor judecătorești
10. Legea nr.514/2003 privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic
11. **Maria Fodor**, Drept procesual civil, vol.I, Editura Universul Juridic, București, 2006, vol.II, Editura Universul Juridic, București, 2007.
12. **V.M.Ciobanu**, Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol.I, Editura Național, București, 1996, vol.II, Editura Național, București, 1997.
13. **Gh.Dobrican**, Drept procesual civil – principii și instituții generale - , Editura Continent XXI, București, 2003.
14. **M.Tăbârcă**, Drept procesual civil, vol.I și II, Editura Universul Juridic, București, 2005.
15. **G.Boroi**, Drept procesual civil. Note de curs, vol.I și II, Editura Romfeld, București, 1993.
16. **V.M.Ciobanu, G.Boroi**, Drept procesual civil. Curs selectiv. Teste grilă, ediția a 3-a, Editura All Beck, București, 2005.
17. **I.Deleanu**, Tratat de procedură civilă, ediția a IV-a, Editura Servo-Sat, Arad, 2004.

FACULTATIVĂ

1. **S.Zilberstein, V.M.Ciobanu**, Tratat de executare silită, Editura Lumina Lex, București, 2001.
2. **E.Oprina**, Executarea silită în procesul civil, Editura Universul Juridic, București, 2007.
3. **M.Tăbârcă, Gh.Buta**, Codul de procedură civilă – comentat și adnotat – cu legislație, jurisprudență și doctrină, Editura Universul Juridic, București, 2007.
4. **I.Leș**, Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole, ediția 2, Editura All Beck, București, 2005.